

การมัธยมศึกษา

ดร. : เอดิดจนได้

การมัธยมศึกษา

ผ. สุนทร :

เจอดิจนได้

คำนำ

ท่านอาจารย์ประจวบ คำบุญรัตน์ ผู้ตรวจราชการ
กระทรวงศึกษาธิการ อดีตเป็นผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาล
กรมวิสามัญศึกษา เป็นผู้หนึ่งซึ่งเป็นสมาชิกของสมาคมผู้บริหาร
โรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งประเทศไทย และเป็นผู้ที่เป็นกำลัง
สำคัญในการก่อตั้งสมาคมผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่ง
ประเทศไทยขึ้นในมี พ.ศ. 2514 จะเกษียณอายุราชการในเดือน
ตุลาคม 2531 นี้ สมาคมฯ จึงได้ขอร้องให้ท่านเขียนเรื่องเกี่ยวกับ
ความทรงจำของท่านที่จะเป็นประโยชน์แก่การบริหารการ
มัธยมศึกษา เพื่อให้สมาชิกของสมาคมฯ ครูอาจารย์ และผู้บริหาร
โรงเรียนทั่วไปได้อ่านเป็นการระลึกถึงอดีตของโรงเรียนมัธยมศึกษา
ในสมัยที่ท่านอาจารย์ประจวบ คำบุญรัตน์ มีส่วนเป็นผู้บุกเบิก
การมัธยมศึกษาอย่างเคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้บริหารโรงเรียน
มัธยมศึกษาในระยที่ท่านเป็นผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาล
หนังสือเล่มนี้ มีสาระความรู้เกี่ยวกับการมัธยมศึกษาของ
ไทย ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ครูอาจารย์ และผู้บริหารโรงเรียน
สมาคมฯ จึงขอถือโอกาสนี้ ขอบพระคุณท่านอาจารย์ประจวบ
คำบุญรัตน์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำหนังสือฉบับนี้
เป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

(นายสำเร็จ นิลประดิษฐ์)

นายกสมาคมผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา
แห่งประเทศไทย

สารบัญ

หน้า

ปฐมเหตุและความนำ	1
การมัธยมศึกษาเป็นมาอย่างไร	3
การมัธยมศึกษาเมื่อผมเป็นผู้บริหาร	25
คำปราศรัยของอธิบดีกรมวิสามัญ	37
สิ่งที่โรงเรียนควรทราบ	62
สรุปการอภิปรายปัญหาบางประการ เกี่ยวกับแผนปฏิบัติงาน	71
เจอดีจนได้	85

ปฐมเหตุและความนำ

หนังสือ "การมัธยมศึกษา" เล่มนี้เขียนขึ้นจากความจำเป็นส่วนใหญ่ ตามคำเรียกร้องของพรรคพวก เพื่อนฝูงที่เคยร่วมงานกันมาในสมัยที่ยังมีชื่อ กรมวิสามัญศึกษา และมีกองโรงเรียนรัฐบาลในกรมนั้นรับผิดชอบโรงเรียนมัธยมศึกษาอยู่ทั่วประเทศ

เริ่มเขียนเรื่องจากความจำเป็นกลางเดือนกรกฎาคม ในขณะที่ตระเวนไปราชการตามจังหวัดต่าง ๆ เมื่อเขียนเสร็จแต่ละตอนก็ให้รวานให้ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมช่วยจัดพิมพ์ต้นร่างให้ และในกลางเดือนสิงหาคมก็ได้ส่งมอบให้อาจารย์ลลอสศรีชุมวรชาติ อาจารย์คณิง ไทยประสิทธิ์ และอาจารย์สมพงษ์ ธรรมอุปกรณ ไปตรวจทานทั้งเหตุการณ์และเวลาที่กล่าวอ้างในเรื่องทั้งหมด เพราะตัวเองไม่มีเวลาจะตรวจสอบ

แรงบันดาลใจ และความผูกพันอย่างลึกซึ้งต่อพรรคพวก เพื่อนฝูงที่ทำงานร่วมกันมาสมัยเมื่อเป็นกองโรงเรียนรัฐบาล ทำให้ได้หนังสือเล่มนี้ไว้อ่านแก้เซ็งในสภาพที่กาลเวลาเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วจนไม่มีแม้แต่กองโรงเรียนรัฐบาลอยู่ในทำเนียบของราชการแล้ว

ความดีงามและผลประโยชน์อันพึงมีที่เกิดจากหนังสือเล่มนี้ ขอมอบให้แก่พรรคพวกเพื่อนฝูงทุกคนที่ช่วยเหลือตั้งแต่เร่งเร้าให้กำลังใจและช่วยจัดการตรวจแก้และจัดพิมพ์ให้ โดยเฉพาะอาจารย์กาญจณี คำบุญรัตน์ หัวหน้าหมวดวิชาภาษาไทยโรงเรียนมัธยมวัดบวรนิเวศ ซึ่งช่วยอ่านและแก้ไขข้อความให้ตลอดทั้งเรื่อง

ถ้าความบกพร่อง ผิดพลาดเกิดขึ้น ก็ขอรับผิดชอบแต่ผู้เดียวที่
ย่อหย่อนในความจำและใช้ถ้อยคำไม่เหมาะสม

เมื่อครั้งนั้น... (The text is extremely faded and illegible, appearing to be a continuation of the text above or a separate paragraph.)

การมัธยมศึกษา :

เป็นมาอย่างไร :

ก่อนการมัธยมศึกษา

ก่อนที่จะได้ทราบว่าการมัศึกษามีวิวัฒนาการมาอย่างไรนั้น น่าจะได้สันนิษฐานและทบทวนเพื่อให้เห็นภาพรวมของการศึกษาดังแต่สมัยคนไทยก่อสร้างตัวรวมกลุ่มกันเป็นชาติเสียก่อน แม้จะไม่ปรากฏหลักฐานใด ๆ ชัดเจนในทางประวัติศาสตร์มากนัก แต่การลำดับภาพของการสันนิษฐานคงจะทำให้มองเห็นอดีตซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสู่อนาคตได้

จากประวัติศาสตร์หลายสาขาวิชาที่บันทึกไว้ ทำให้เรามองเห็นว่าชนชาติไทยนั้นเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งที่รวมตัวกันด้วยสำนึกของความรักอิสระ และเสรีภาพ แล้วมาครอบครองดินแดนบริเวณภาคเหนือตอนล่าง ต่อภาคกลางตอนบนของประเทศไทยในปัจจุบันไว้เป็นถิ่นฐานที่มั่นคง ราชอาณาจักรไทยและสุโขทัยราชธานี อันเป็นปฐมนามของความเป็นชาติไทยก็ถือกำเนิดขึ้น ณ ดินแดนแห่งนี้

คงไม่ต้องสันนิษฐานบรรยายให้ยืดยาวความกันต่อไปอีกว่า การศึกษาของชนกลุ่มน้อยที่เรียกตัวเองว่าไท ที่มาถือครอง

แผ่นดินตั้งกรุงสุโขทัยและราชอาณาจักรไทยอย่างมั่นคงนั้น มีการศึกษาอย่างไร เพราะสันนิษฐานหรือบรรยายไปก็หาหลักฐานอะไรมาอ้างอิงที่แน่ชัดไม่ได้ คงจะกล่าวได้เพียงอย่างเดียวว่า ชนกลุ่มน้อยที่เรียกตัวเองว่าไทนั้นจะต้องมีการศึกษาในระดับหนึ่งอย่างแน่นอน เพราะถ้าขาดกระบวนการทางการศึกษา ที่มีประสิทธิภาพอย่างยิ่งแล้ว การรวมกลุ่ม การรวมพลังเพื่อถือครองแผ่นดิน และสถาปนาราชอาณาจักรไทย อาจจะกระทำมิได้เลย

ก่อนที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชจะทรงประดิษฐ์คิดค้นอักษรไทยขึ้นในปีพุทธศักราช 1826 นั้น การจัดการศึกษาของราชอาณาจักรไทยโดยเฉพาะในกรุงสุโขทัยคงจะต้องมีอยู่เป็นแน่แท้ เพราะการสื่อสาร การทำความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้นำและกลุ่มชน เพื่อธำรงไว้ซึ่งความเป็นปึกแผ่นมั่นคง จะต้องกระทำกันอย่างต่อเนื่อง แต่หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่ในหลายสาขาวิชา ไม่สามารถบ่งชี้ให้เราสันนิษฐานได้เลยว่า การจัดการศึกษาในขณะนั้นมีระบบและกระบวนการอย่างไร แม้แต่ภายหลังที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์คิดค้นอักษรไทยขึ้นแล้วตั้งแต่ปีพุทธศักราช 1826 เป็นต้นมา เราก็ไม่สามารถตรวจหาหลักฐานแม้แต่ในหลักศิลาจารึกว่า พระมหากษัตริย์ไทยในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีทรงจัดการศึกษาให้แก่ทวยราษฎร์ของพระองค์อย่างไร ถ้าจะให้สันนิษฐานโดยอาศัยสำนวนสมัยพ่อขุนฯ ก็คงจะพูดได้ว่าการศึกษาในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานีนั้น “ใครใครเรียนเรียน ใครใครจำจำ” ที่ต้องกล่าวเช่นนี้เพราะวรรณกรรม และศิลปกรรมในสมัยสุโขทัยที่เป็นมรดกตกทอดมาเป็นสมบัติของชาติไทยใน

ปัจจุบัน เป็นสิ่งยืนยันความเป็นเลิศในทุกลักษณะได้เป็นอย่างดี ความยอดเยี่ยมในทางศิลปะเช่น การสร้างพระพุทธรูป การสร้างเจดีย์ โบสถ์ วิหาร หรือความเป็นเลิศในทางวรรณกรรม เช่น ไตรภูมิพระร่วง ฯลฯ นั้น หากมิได้เกิดจากกระบวนการทางการศึกษาที่ทรงประสิทธิภาพแล้ว อนุสรณ์ทางศิลปกรรมและวรรณกรรมของสุโขทัย คงจะไม่เหลืออยู่ให้เราได้ศึกษาค้นคว้ากันตลอดมาจนถึงปัจจุบัน แม้ศิลปกรรมและวรรณกรรมนั้นจะเน้นหนักเพียงด้านเดียว คือ พระพุทธศาสนาก็ตาม

รูปแบบการศึกษาของสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ซึ่งเน้นหนักไปในด้านพระพุทธศาสนาได้สืบทอดต่อมาจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นราชธานี โดยได้พัฒนาขึ้นในแต่ละยุคแต่ละสมัยอย่างเด่นชัด ทั้งในด้านศิลปกรรมและในด้านวรรณกรรม

ถ้าปราศจากระบบและกระบวนการศึกษาที่ทรงประสิทธิภาพ มรดกทางศิลปกรรมและวรรณกรรมที่ตกทอดสืบต่อมานั้นจะพัฒนาขึ้นมาได้อย่างไร สิ่งที่เหลืออยู่คู่ชาติไทยในขณะนี้ เป็นความภาคภูมิใจของคนไทยทั้งชาติ นั้น ต้องถือเป็นผลของการศึกษาของบรรพบุรุษแต่ละสมัยที่ได้พัฒนาทั้งด้านศิลปกรรมและวรรณกรรมถ่ายทอดสืบต่อกันมา

ถามว่า : ระบบและกระบวนการจัดการศึกษาเป็นอย่างไร?

คงไม่มีใครตอบได้ถูกต้อง แต่สันนิษฐานว่า :-

การศึกษาสมัยนั้น รัฐยังไม่สามารถกำหนดวัตถุประสงค์และหลักเกณฑ์ในการจัดการศึกษาให้แก่ทวยราษฎร์ได้อย่างกว้างขวางเป็นแน่แท้

การศึกษาสมัยนั้น คงจะเป็นการศึกษาในระบบของครอบครัวที่ถ่ายทอดศิลปวิทยาให้แก่ผู้สืบสายโลหิต และญาติมิตรเป็นส่วนใหญ่ ความเป็นเอกในแต่ละทางของครอบครัวมุ่งสู่การรับใช้รัฐตามที่พระมหากษัตริย์พึงประสงค์

การศึกษาสมัยนั้น น่าจะเป็นเรื่องของโอกาสและอัจฉริยะของทวยราษฎร์แต่ละคนเป็นสำคัญที่จะต้องชวนช่วยและกอบโกยความรู้ใส่ตนเอง คงไม่มีใครบังคับหรือยึดเยียดให้

การศึกษาสมัยนั้น คงจะมีศูนย์รวมอยู่ที่ตัวผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละสาขาวิชา และมีเวลาที่จะถ่ายทอดความรู้นั้นให้ผู้มีโอกาส และอัจฉริยะได้เล่าเรียน สถานที่เล่าเรียนก็กลายเป็นสำนักทางศิลปวิทยาในแต่ละสาขา

ถ้าภาพของการศึกษาในสมัยโบราณเป็นดังที่สันนิษฐานมานี้ ใครที่คิดว่าการจัดการศึกษาสมัยนั้นน่าจะไม่มีระบบและกระบวนการที่แน่นอนนั้น คงจะไม่ถูกต้องเป็นแน่ แท้จริงแล้วแต่ละสำนักคงจะต้องมีระบบและกระบวนการของสำนักที่แน่นอนรัดกุม จึงสามารถถ่ายทอดวิทยาการในแต่ละสาขาวิชาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นมรดกตกทอดทางศิลปกรรมและวรรณกรรมอันล้ำค่ามาจนถึงปัจจุบัน ความชัดเจนในเรื่องนี้จะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ทางการศึกษาตามระบบของวัดในสมัยกรุงศรีอยุธยา และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในตอนต้น ระบบและกระบวนการของวัดแต่ละวัดก็ไม่เหมือนกัน แต่ละสำนักก็แตกต่างกัน

แม้ประวัติศาสตร์จะระบุว่าชนชาติไทยติดต่อและค้าขายกับต่างประเทศมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ตลอดมาจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาและต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีชาวต่างชาติที่เป็นพระบ้าง พ่อค้าวาณิชบ้าง เข้ามาอยู่ในราช-

สำนัก แต่ระบบและกระบวนการทางการศึกษาก็ยังคงเป็น การศึกษา “อย่างไทย” ตลอดมา อาจจะเป็นเพราะยังไม่มี ความ จำเป็นอะไรที่จะต้องปรับตัวเอง เพื่อเผชิญปัญหาระหว่างประเทศ ก็เป็นได้ คนไทยจึง “อยู่อย่างไทย” ด้วยความผาสุกตลอดมา

กำเนิดโรงเรียน

ความรู้สึกที่คิดว่าจัดการศึกษาอย่างไทย เพื่อดำรงชีวิต อยู่อย่างไทย น่าจะไม่ค่อยเป็นสุขมากนักต่อองค์พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะในตอนต้นของกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะ หลังจากที่ทรงกำราบศึกศัตรูจากประเทศโดยรอบบ้านเสร็จ เรียบร้อยแล้ว ความสัมพันธ์และการค้าขายกับต่างประเทศก็ เพิ่มขึ้น มีทั้งชนชาติจากตะวันตกและตะวันออกมาติดต่อค้าขาย กับไทยอย่างต่อเนื่อง

ตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นต้นมา การค้าขายระหว่างประเทศเพิ่มทวีขึ้นเป็นอย่างมาก เมื่อมีการค้าขายแลกเปลี่ยนก็จำเป็นต้องมีการเจรจาตกลง— ต่อรองเกี่ยวกับผลประโยชน์ และสิทธิติดตามมา ความจำเป็น ที่จะต้องฟังและพูดภาษากันให้รู้เรื่องก็เป็นความจำเป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ยิ่งในช่วงระยะเวลาแห่งต้นกรุงรัตนโกสินทร์นั้น หลายชาติทางตะวันตกของประเทศไทยกำลังขยายอิทธิพลด้วย การแสวงหาดินแดนโดยการแอบแฝงมากับการค้าขาย พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จึง ต้องทรงระแวงระวังเรื่องเหล่านี้เป็นพิเศษ ความจำเป็นในการ ที่จะต้องรู้ภาษาต่างประเทศเพื่อสื่อสารกับชาวต่างประเทศที่ เข้ามาติดต่อค้าขายกับไทยจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะ ภาษาของชนชาติทางยุโรป

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงฝึกฝนข้าราชการบริหารในราชสำนักให้เรียนรู้ภาษา เพื่อประสานงานด้านการค้ากับชาวต่างประเทศไว้มากมาย แม้การฝึกฝนด้านภาษาในรัชสมัยของพระองค์ท่าน จะเป็นการฝึกฝนเพื่อเผชิญปัญหาเฉพาะกิจ ก็ทำให้เกิดระบบและกระบวนการทางการศึกษาพิเศษที่ค่อนข้างจะเป็นรูปแบบที่แน่นอนขึ้น

แนวความคิดที่มองระบบการศึกษาทั้งระบบที่ควรจะได้รับ การทบทวน ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงเริ่มขึ้นอย่างจริงจัง ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์

ด้วยพระปรีชาญาณอันล้ำลึก ทรงมองเห็นอนาคตของชาติไทย เพราะหากไม่เริ่มปรับปรุงระบบและกระบวนการทางการศึกษาของชาติให้ทัดเทียมกับชนชาติที่เข้ามาค้าขายติดต่อกับคนไทยในสมัยนั้นแล้ว คนไทยคงไม่รอดพ้นจากการถูกเอารัดเอาเปรียบทางการค้า หรือแม้กระทั่งเป็นทาสทางปัญญาของชนชาติอื่นเป็นแน่แท้

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงริเริ่มและเร่งรัดจัดการศึกษาที่เป็นระบบและกระบวนการชัดเจนขึ้นในพระราชสำนักเป็นอันดับแรก และมีพระราชปฏิญาณแน่วแน่ที่จะขยายระบบและกระบวนการจัดการศึกษาจากราชสำนักไปสู่นายราษฎรของพระองค์โดยเร็วที่สุด แต่พระองค์ก็ทรงเสด็จสวรรคตเสียก่อนที่จะได้ขยายการศึกษาตามที่ทรงมุ่งมาตราบรรณาไว้

คงเป็นบุญของปวงชนชาวไทย ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติสืบต่อจาก

พระบรมราชชนกนาถ เพราะแนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาของทวยราษฎร์ ได้รับการสืบทอดและสานต่ออย่างเร่งด่วน ตามพระราชปณิธานแห่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างเร่งรีบ

เพียง 3 ปี หลังจากเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นรัชกาลที่ 5 แห่งบรมราชจักรีวงศ์ กรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พุทธศักราช 2411 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ก็มีพระบรมราชโองการให้เปิด “โรงเรียน” สำหรับพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพารขึ้นในพระบรมมหาราชวัง

ในพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ใช้คำว่า “โรงเรียน” เมื่อปีพุทธศักราช 2414 แต่นักการศึกษาในสมัยต่อมามีความเห็นตรงกันว่า “โรงเรียน” คือ “โรงเรียน” ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้

ก่อนหน้าที่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนขึ้นในพระบรมมหาราชวังนั้น ไม่มีสถานที่ใดที่มีลักษณะใกล้เคียงที่จะเป็นโรงเรียนได้ตั้งโรงเรียน คงมีแต่ “โรงทาน” ซึ่งทรงใช้ทรงบาตรและพระราชทานทรัพย์ อาหารให้แก่ทวยราษฎร์ และเมื่อเสร็จสิ้นพระราชภารกิจเกี่ยวกับทานแล้วก็ทรงใช้ “โรงทาน” สอนหนังสือแก่ข้าราชการด้วย การที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง “โรงเรียน” ขึ้นเฉพาะ ไม่ทรงใช้ในพระราชภารกิจอื่น จึงถือกันว่าเป็นการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในระบบการศึกษาเป็นครั้งแรกของการศึกษาไทย

ในสมัยที่เป็นนักเรียนอยู่โรงเรียนฝึกหัดครู เคยสงสัยและอภิปรายกับเพื่อนนักเรียนด้วยกันว่า “โรงเรียน” ตามรูปแบบของการศึกษาในปัจจุบัน น่าจะมีขึ้นตั้งแต่สมัยที่ฝรั่ง

ที่ชื่อ บลัดเลย์ (D.B. Bradly) นำเครื่องพิมพ์เข้ามาใช้ในกรุงเทพฯ และดัดแปลงตัวพิมพ์เป็นภาษาไทย ใช้เมื่อปีพุทธศักราช 2380 และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงสนพระทัยในประโยชน์ของการพิมพ์เป็นอย่างมาก ถึงกับจ้างโรงพิมพ์ของฝรั่งบลัดเลย์พิมพ์เป็นประกาศเลิกการสูบฝิ่นถึง 9,000 ฉบับ

ยิ่งกว่านั้น ในปีพุทธศักราช 2401 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดซื้อเครื่องพิมพ์และตัวพิมพ์ภาษาไทยมาติดตั้งไว้ในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งชาวบ้านยังเรียกกันว่า “โรงพิมพ์หลวง”

การมีเครื่องพิมพ์ในขณะนั้น ถือว่ามีคุณค่าทางการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้ไม่ต้องลอกตำราเรียนดังสมัยโบราณ แต่ขณะนั้นตำราที่ใช้กันก็ยังคงคัดลอกกันอยู่ เพราะโรงพิมพ์หลวงมีภารกิจต้องพิมพ์พระบรมราชโองการต่าง ๆ มากมาย และแนวความคิดเรื่องโรงเรียนก็ยังไม่เกิดขึ้น

ในระยะที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นในพระบรมมหาราชวังนั้น ครอบครัวของข้าราชการบริพารตลอดจนวัดวาอารามต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมืองต่าง ๆ ที่ว่าราชการอาณาจักรตื่นตื่นสนใจกันเป็นอันมาก สำนักและวัดต่าง ๆ พยายามสดับตรับฟังเพื่อลอกเลียนแบบการเรียนการสอนจากโรงเรียนนี้กันทั่วไป เช่น เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้โรงเรียนเล็กใช้แบบเรียนที่เคยสอนกันมาดั้งเดิม คือ ประถม ก.กา และจินดามณี อันเป็นเสมือนแบบเรียนเล่มแรกของไทย แล้วใช้แบบเรียนเบื้องต้นมูลบทบรรพกิจของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) แทน สำนักและวัดต่าง ๆ ตลอดจนโรงเรียนในครอบครัวก็เปลี่ยนแบบเรียนตามไปด้วย

ความตื่นตัวตามแบบอย่าง “โรงสอน” แผ่กระจายไปทั่วตามหัวเมืองน้อยใหญ่ทั่วราชอาณาจักร แต่ก็ยังมีได้พระราชทานโรงสอนนั้นแก่ทวยราษฎร์แต่ประการใด คงมีโรงสอนแต่เฉพาะในวังเท่านั้น

ปีอันเป็นมหามงคลสำหรับทวยราษฎร์เริ่มขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 2427 เมื่อมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง “โรงเรียนหลวง” แห่งแรกสำหรับทวยราษฎร์ได้ศึกษาเล่าเรียนขึ้นที่ “วัดมหรณพาราม” หลังจากที่ใต้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปรับโรงสอนจนกลายเป็น “โรงเรียน” ในพระบรมมหาราชวังด้วยการตั้งโรงสอนนายทหารมหาดเล็กบ้าง โรงสอนของพระเจ้าลูกยาเธอบ้าง โรงสอนทำแผนที่บ้าง โรงสอนพระปริยัติธรรมบ้าง ฯลฯ อยู่หลายปี

เมื่อพระราชทานการศึกษาสำหรับทวยราษฎร์โดยให้วัดมหรณพารามเป็นสถานศึกษานั้นมีคำว่า “โรงเรียน” กำกับมาด้วย ดังนั้นจึงน่าจะถือได้ว่า คำว่า “โรงเรียน” เป็นคำศักดิ์สิทธิ์ซึ่งได้รับพระราชทานเมื่อจัดตั้งโรงเรียนวัดมหรณพาราม ตามพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ เมื่อปีพุทธศักราช 2427

หลังจากนั้นเพียง 3 ปี ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง “กรมศึกษาธิการ” ขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 2430 รับผิดชอบการศึกษาทวยราษฎร์ทั้งปวง

ขณะที่มีพระบรมราชโองการจัดตั้งกรมศึกษาธิการขึ้นนั้น มีโรงเรียนที่โปรดเกล้าฯ ให้มาสังกัดอยู่ในการศึกษาธิการถึง 34 โรงเรียนแล้ว ทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมืองใหญ่ ๆ ที่การคมนาคมทางน้ำจากกรุงเทพฯ ในขณะนั้นไปมาได้สะดวก

ในกรุงเทพฯ ก็มีโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ โรงเรียนสุนันทาวิทยาลัย โรงเรียนสราญรมย์ ในหัวเมืองก็มีในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง อุทัยธานี ลพบุรี นครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรปราการ ฯลฯ เป็นต้น

โรงเรียนที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งขึ้นนี้ ประชาชนทั่วไปตามหัวเมืองต่าง ๆ เรียกกันติดปากว่าโรงเรียนหลวง แม้แต่เมื่อผมเข้าเรียนชั้นมัธยมปีที่ 1 ของโรงเรียนประจำจังหวัดสุโขทัย ในปี พ.ศ. 2480 คุณพ่อยังบอกว่าจะพาผมไปฝากเรียนที่โรงเรียนหลวง เพราะสมัยที่ผมเรียนนั้นตั้งแต่ไปอยู่วัดโรงเรียนประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษา คุณพ่อจูงมือไปฝากเรียนทั้งสิ้น ไม่มีการสอบคัดเลือกดังเช่นปัจจุบัน

จากสถิติที่พอจะหาได้จากเอกสาร (ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2507) ในปีพุทธศักราช 2430 ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จัดตั้ง “กรมศึกษาธิการ” ขึ้นนั้น กรมศึกษาธิการรับผิดชอบโรงเรียนหลวงสำหรับทวยราษฎร์แล้ว 34 แห่ง มีครูในบังคับบัญชา 81 คน มีนักเรียนในความรับผิดชอบ 1,994 คนทั่วราชอาณาจักร

กำเนิดการมัธยมศึกษา

ในช่วงระยะเวลาระหว่างปีพุทธศักราช 2427 ถึง 2440 นั้น ความเคลื่อนไหวและความเปลี่ยนแปลงทางการศึกษามีมากมายเหลือที่จะคณานับ เพราะเป็นพระราชประสงค์อันแน่วแน่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่จะทรงปรับปรุงการศึกษาให้ทัดเทียมกับนานาประเทศที่เข้ามามีสัมพันธภาพกับประเทศไทย การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงนั้น มีทั้งในเชิงของการบริหารและเชิงวิชาการ เช่น เมื่อทรงเห็นว่าการศึกษาทวยราษฎร์ขยาย

ตัวไปมาก กรมศึกษาธิการน่าจะรับภาระไม่ไหว ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนากระทรวงธรรมการขึ้น เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2435 เป็นการแก้ปัญหาทางการบริหารที่ฉับพลันทันต่อเหตุการณ์

ระบบการจัดการศึกษาก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการศึกษาเป็น 2 ประโยค

ประโยคที่ 1 กำหนดให้เรียน 3 ปี มีชั้นเรียน 3 ชั้น หนังสือเรียน 6 เล่ม เป็นแบบเรียนของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) คือ มูลบทบรรพกิจ วาหนิตนิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไวพจน์พิจารณ์ และพิศาลการันต์

ใครเรียนและสอบไล่ตามหนังสือทั้ง 6 เล่มนี้ได้ ก็ถือว่าจบประโยคที่ 1

ประโยคที่ 2 กำหนดให้เรียน 3 ปี เช่นเดียวกับประโยคที่ 1 แบ่งชั้นเรียนเป็น 3 ชั้นเช่นเดียวกัน การเรียนประโยคที่ 2 มีข้อบังคับว่าจะต้องสอบไล่ได้ชั้นประโยคที่ 1 แล้วจึงจะเรียนประโยคที่ 2 ได้

วิชาที่เรียนในประโยคที่ 2 นี้ มีวิชา 8 อย่าง คือ วิชาคัดลายมือ วิชาเขียนตามคำบอก วิชาทานหนังสือ วิชาแต่งจดหมาย วิชาแต่งกระทู้ความ วิชาย่อความ วิชาเลขและวิชาการบัญชี

ใครที่เรียนจบวิชาทั้งหมด 8 วิชานี้ เมื่อสอบไล่ได้แล้ว ถือว่าได้ประโยคที่ 2 และถ้าประสงค์จะเข้ารับราชการ ก็จะได้เป็นข้าราชการทันที

สำหรับการเรียนต่อจากประโยคที่ 2 ในช่วงระยะเวลา นั้น ไม่เป็นที่แพร่หลาย แม้จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการเรียนในชั้นประโยคที่ 3 ก็ไม่ค่อยจะมีคนสนใจ เพราะเป็น

วิชาชีพเฉพาะ และภาษาต่างประเทศ ประกอบกับครูผู้สอนก็หายากมาก โรงเรียนชั้นประโยคที่ 3 ตามหัวเมืองจึงไม่มีเลย ด้วยพระราชประสงค์ที่แน่วแน่ เพราะตระหนักในพระราชหฤทัยเป็นอย่างดีว่าการศึกษานั้นที่จะสามารถทำให้ประเทศชาติอยู่รอดปลอดภัย การเสด็จพระราชดำเนินประพาสประเทศยุโรปเมื่อปีพุทธศักราช 2440 ซึ่งเป็นการเสด็จประพาสครั้งแรกของพระองค์ จึงก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาอย่างสำคัญ ติดตามพระองค์มาด้วย หลังจากที่ได้เสด็จนิวัติสู่ประเทศไทยแล้ว

ขณะที่เสด็จ ประเทศอังกฤษนั้น นอกจากจะสนพระทัยในระบบและกระบวนการศึกษาของอังกฤษในส่วนพระองค์เป็นอย่างมากแล้วก็ตาม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงมอบหมายให้พระยาวิสุทธ์สุริยศักดิ์ (นามเดิม ม.ร.ว.เปีย มาลากุล และเป็นพี่เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ต่อมา) ซึ่งดำรงตำแหน่งอัครราชทูตพิเศษประจำราชสำนักอังกฤษสมัยนั้น ทำการศึกษาาระบบและวิธีการจัดการศึกษาของประเทศอังกฤษเพื่อนำมาใช้ปรับปรุงระบบและวิธีการจัดการศึกษาของไทย

ผมเข้าใจว่าวิธีการเช่นนี้จะมีขึ้นเป็นครั้งแรกของการศึกษาไทย ซึ่งเป็นพระราชวินิจฉัยเพื่อให้มีการศึกษาเป็นระบบและวิธีการศึกษาของประเทศอื่น แล้วนำมาเปรียบเทียบกับของไทย และพิจารณาปรับปรุงให้เหมาะสม น่าจะถือได้ว่าเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เป็นนักการศึกษาไทยท่านแรกที่ทำการศึกษาเปรียบเทียบ (Comparative Study) ในเรื่องระบบและกระบวนการทางการศึกษาของประเทศไทย

หลังจากที่พระยาวิสุทธ์สุริยศักดิ์ ทำการศึกษาระบบ และวิธีการจัดการศึกษาของประเทศอังกฤษเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็รีบทำรายงานกราบบังคมทูลฯ ผ่านกระทรวงธรรมการ ซึ่งก็เป็นช่วงเวลาเดียวกันกับกระทรวงธรรมการมอบหมายให้ กรมศึกษาธิการพิจารณาปรับปรุงระบบงานทางการศึกษา อยู่พอดี เพราะว่าปริมาณทางการจัดการศึกษาได้ขยายตัว เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วเกินกำลังที่กรมศึกษาธิการจะดูแล ได้ทั่วถึงตามระบบและวิธีการเดิม

กระทรวงธรรมการนำรายงานการศึกษาของพระยาวิสุทธ์สุริยศักดิ์ พร้อมกับข้อมูลและความคิดเห็นจากกรมศึกษาธิการขึ้นกราบบังคมทูลฯ เพื่อให้ทรงวินิจฉัย และขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตใช้ข้อยุติที่ทรงวินิจฉัยแล้ว เป็นแนวทางจัดการศึกษาให้แก่ทวยราษฎร์ต่อไป

เมื่อได้ทรงตรวจสอบรายงานของพระยาวิสุทธ์สุริยศักดิ์ ประกอบกับข้อมูลและความเห็นของกรมศึกษาธิการแล้ว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ใช้แนวดำเนินการที่พระยาวิสุทธ์สุริยศักดิ์กราบบังคมทูลมา ซึ่งก็สามารถแก้ปัญหาให้กรมศึกษาธิการได้ด้วย

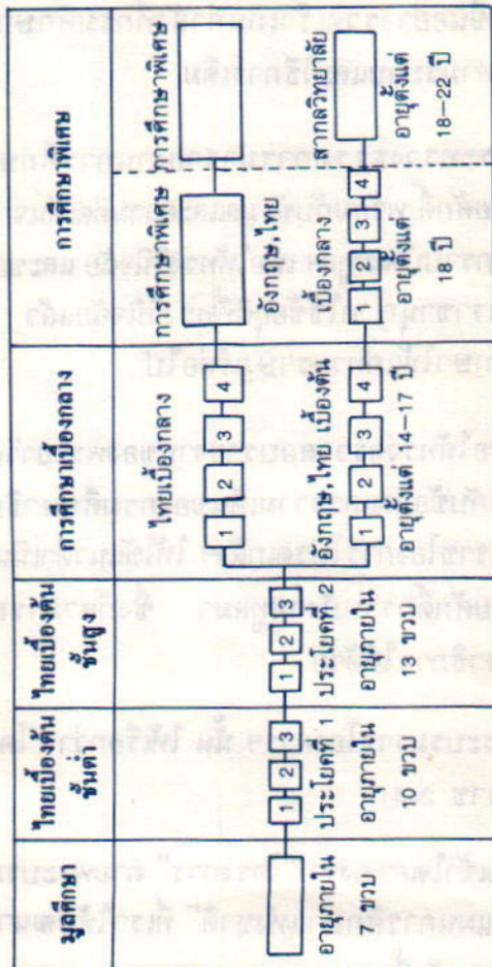
พระบรมราชโองการฯ นั้น ให้เรียกว่า “โครงการศึกษา พุทธศักราช 2441”

ผมเข้าใจเอาเองว่า “โครงการ” ตามพระบรมราชโองการ นั้น คือ “แผนการศึกษาแห่งชาติ” ที่เราได้พัฒนาและใช้กันอยู่ ตราบเท่าทุกวันนี้

รายละเอียดของ “โครงการศึกษา” ฉบับแรกของไทย
มีมากเหลือเกิน และดูเหมือนว่าจะเหมาะสมที่สุดกับสภาวะ
เศรษฐกิจ สังคมไทยในขณะนั้นอย่างยิ่ง

ผมขอสรุปให้เห็นโดยภาพแผนภูมิที่นิยมเขียนกันในปัจจุบัน
เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น ดังนี้ :-

โครงการศึกษา พ.ศ. 2441

ผู้ที่ว่าเรียนมาทางบริหารการศึกษาไม่ว่าระดับใด พอเห็นภาพแผนภูมินี้เข้าก็จะนึกออกทันทีว่าภาพแผนภูมิอย่างนี้ คือพื้นฐานโครงสร้างการศึกษาไทยที่เป็นต้นแบบของการพัฒนาทางโครงสร้างของการศึกษาไทยตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

หากพวกเราซึ่งเรียกตัวเองว่าผู้บริหารการศึกษา และมีชีวิตรับราชการสนองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขณะนั้น จะมีปัญหาสร้างระบบตามโครงสร้างดังกล่าวนี้ได้หรือไม่ยังสงสัยอยู่

ผมคนหนึ่งยอมรับว่าคงจะไม่มีปัญหาที่จะคิด แม้แต่จะเขียนภาพแผนภูมิให้มองเห็นทะเลลูปรุโปร่งดังที่เห็นอยู่ในภาพเกียรติประวัติอันสูงส่งนี้ พระยาวิสุทธ์สุริยศักดิ์เป็นผู้ได้รับคำชมเชยอย่างมากจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทรงมีพระราชหัตถเลขาด้วยพระองค์เองถึงพระยาวิสุทธ์สุริยศักดิ์

เป็นวาสนาของคนไทยอย่างแท้จริงที่มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงเห็นกาลไกล และมีข้าราชการที่เฉียบแหลม กำหนดรูปแบบอันเป็นรากฐานการศึกษาสำหรับทวยราษฎร์ไว้อย่างมั่นคง

ผู้ใดประสงค์จะศึกษารายละเอียดของโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ก็โปรดค้นคว้าเพิ่มเติมเอาเอง

ผมอยากจะชี้ให้เห็นเพียงแต่ว่า “มัธยมศึกษา” นั้นยังไม่เกิด คือ ไม่มีถ้อยคำใช้ในสมัยนั้น แม้จะมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ใช้โครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ซึ่งถือว่าเป็นโครงสร้างทางการศึกษาที่ใหม่สุดแล้วก็ตาม แต่ดูเหมือนว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ยังมิได้ทรงพอพระราชหฤทัย

ที่จะหยุดนิ่งอยู่เฉพาะโครงการศึกษาเท่านั้น ทรงห่วงใยทวย-
 ราษฎร์ในเรื่องการศึกษาอยู่ตลอดเวลา เพราะประสงค์จะให้
 ประชาชนของพระองค์ได้รับการศึกษาที่ดียิ่งขึ้น มีโอกาสเมื่อใด
 ก็จะปรับปรุงการศึกษาของทวยราษฎร์ให้ดีขึ้นทันที

เพียง 3 ปี ที่ใช้โครงการศึกษา พ.ศ. 2441 โอกาสที่จะ
 ทบทวนก็มีให้ โดยที่ขณะนั้นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยาม-
 มกุฎราชกุมาร (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6)
 เสด็จฉันทิตินสู่พระนครฯ จากการที่ทรงศึกษาสำเร็จจากยุโรป
 ผ่านมาทางประเทศญี่ปุ่น

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิสุทธ์สุริยศักดิ์
 ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศึกษาธิการ เป็นหัวหน้า
 คณะออกไปรับเสด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร
 ที่ประเทศญี่ปุ่น

ในขณะของพระยาวิสุทธ์สุริยศักดิ์ โปรดเกล้าฯ ให้ข้าหลวง
 ตรวจการศึกษาอีก 3 ท่าน ติดตามไปด้วย และให้คณะข้าหลวง
 ตรวจการศึกษากับพระยาวิสุทธ์สุริยศักดิ์ทำการศึกษาระบบ
 และวิธีการจัดการการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นโดยเฉพาะ

—ทำการศึกษาเปรียบเทียบกันเป็นคณะเลขที่เดียว—

ข้าหลวงตรวจการศึกษาที่ไปเป็นคณะนั้น มีชื่อปรากฏ
 เป็นประวัติศาสตร์ทางการศึกษาอย่างชัดเจน คือ หลวง-
 ไพศาลศิลปศาสตร์ (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา ซึ่งต่อมาเป็น
 ที่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) ขุนอนุกิจวิฑูร (สันทัด เทพหัสดิน
 ณ อยุธยา ต่อมาเป็นที่พระยาอนุกิจวิฑูร) และ นายอ่อน สาริก-
 บุตร (ต่อมาเป็นที่พระยาชำนาญบรรเทากรม)

นับเป็นคนไทยคนแรกที่ได้ไปศึกษาและดูงานด้านการศึกษาในต่างประเทศอย่างแท้จริง และเมื่อคณะของท่านกลับถึงประเทศไทยพร้อมสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ แล้วก็ได้นำผลการศึกษาระบบ และวิธีการจัดการศึกษาของญี่ปุ่นขึ้นกราบบังคมทูลฯ เพื่อทรงมีพระราชวินิจฉัย

รายงานการศึกษาของคณะข้าหลวงตรวจการ และพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ ผ่านทางเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ซึ่งขณะนั้นพระยาวุฒิการบดี (ม.ร.ว.คลี สุทัศน์ ซึ่งต่อมาเป็นที่เจ้าพระยาวิจิตวงศ์วุฒิไกร) ดำรงตำแหน่งอยู่

พระยาวุฒิการบดี เสนาบดีกระทรวงธรรมการเป็นผู้สรุปรายงานการศึกษาของคณะ พร้อมความเห็นของกระทรวงธรรมการ เพื่อนำความขึ้นกราบบังคมทูลฯ

หนังสือกราบบังคมทูลฯ ที่สรุปรายงานยังมีปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ในขณะนี้ คือหนังสือกราบบังคมทูลฯ เลขที่ 117/4063 ลงวันที่ 6 กันยายน ร.ศ. 121 (ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 2445)

ผมขอนำความในหนังสือของเสนาบดีกระทรวงธรรมการ บางตอนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นสาระในการกราบบังคมทูลฯ มาลงให้เห็นชัดเจน ดังนี้:—

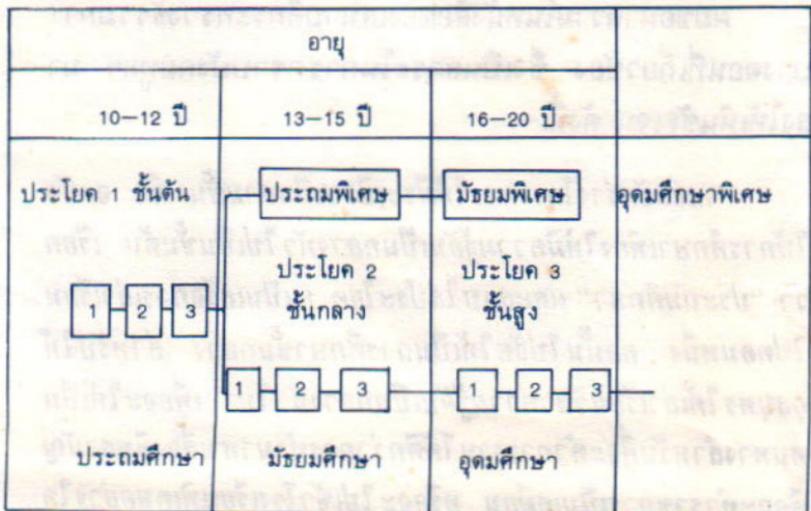
“...จะจัดร่างโครงการให้มีระเบียบเป็นสามชั้น คือ จะจัดให้การศึกษาเพียงให้มีความรู้อันเป็นกลางทั่วไปเป็นขั้นต้น เรียกว่า “ประถมศึกษา” และสอบได้ประโยค 1 เป็นเสร็จการแล้วเรียนไปตอนหนึ่ง ต่อนั้นไปจัดให้เป็นการศึกษาชั้นกลาง สำหรับให้กุลบุตรได้เล่าเรียนวิชาความรู้อันเป็นกลางทั่วไป เพื่อจะให้เป็นหนทางสำหรับที่จะทำการงาน ได้ดีกว่าการทำมาหาเลี้ยงชีพสามัญ คือจะทำราชการเป็นเสมียน หรือจะไปเข้าโรงเรียนพิเศษอย่างใด

ก็ให้มีทุนความรู้อันเป็นกลางพอที่จะไปทำงาน หรือเข้าเล่าเรียน
ความรู้พิเศษต่อไปได้เรียกว่า “มัธยมศึกษา” และสอบไล่ประโยค
2 เป็นเสร็จการเล่าเรียนไปตอนหนึ่ง...”

เมื่อได้ทรงพิจารณาและทรงวินิจฉัยรายละเอียดตามความใน
หนังสือกราบบังคมทูลฯ ของเสนาบดีกระทรวงธรรมการแล้ว
ก็ทรงเห็นชอบที่จะให้มีการทบทวนและปรับปรุงการจัดการ
ศึกษาตามข้อเสนอของคณะข้าหลวงตรวจการ ร่วมกับความเห็น
ของกระทรวงธรรมการ

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ใช้โครงการศึกษา
ใหม่นี้ในปีพุทธศักราช 2445 นั้นเอง รายละเอียดในโครงการ
ศึกษาพุทธศักราช 2445 มีมาก แต่ผมขอสรุปโดยการเขียนเป็น
แผนภูมิให้มองเห็นความแตกต่างจากแผนภูมิตามโครงการศึกษา
พุทธศักราช 2441 ดังนี้ :-

โครงการศึกษา พ.ศ. 2445

ถ้อยคำในภาษาที่เรียกขานกันติดปากมาช้านานจนกระทั่ง
ปัจจุบันว่า “มัธยมศึกษา” เกิดขึ้นด้วยประการฉะนี้

ผู้ที่อยู่ในวงการการศึกษา โดยเฉพาะระดับมัธยมคงจะภาค
ภูมิใจว่า “มัธยมศึกษา” ไม่เคยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเลยมา
เป็นเวลาถึง 86 ปี ก่อนศตวรรษเข้าไปแล้ว

แม้ในระยะหลังจะมีการปรับปรุงถ้อยคำต่อเติมมัธยม-
ศึกษาเข้าไปบ้าง เช่น มัธยมสามัญ มัธยมวิสามัญ ฯลฯ แต่
พื้นฐานถ้อยคำคงเดิม รวมไปถึงความหมายของคำด้วย คือ
มัธยมศึกษา เป็นการศึกษา “เบื้องกลาง”

วันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2445 เป็นวันที่ “มัธยมศึกษา”
ถือกำเนิดขึ้นในระบบการศึกษาของไทย

บุคคลที่ควรได้รับความสนใจและเกียรติประวัติในการ
ให้กำเนิดถ้อยคำนี้ นอกจากพระยาวิฑูการบดี เสนาบดีกระทรวง
ธรรมการแล้ว ก็คงจะต้องเป็นพระยาวิสุทธ์สุริยศักดิ์ และคณะ
ข้าหลวงตรวจการศึกษาคือ หลวงไพศาลศิลปศาสตร์ ซุนอนุ-
กิจวิฑูร และ นายอ่อน สาริกบุตร

แต่อย่างไรก็ตาม ถ้ามิได้เป็นพระบรมราชวินิจฉัยและ
ทรงเห็นชอบกับถ้อยคำที่กราบบังคมทูลขึ้นไป คำว่า “มัธยม-
ศึกษา” ก็คงถือกำเนิดมิได้

หากผมจะกล่าวว่า “มัธยมศึกษา” เป็นชื่อพระราชทาน
เหมือนกับคำว่า “โรงเรียน” ซึ่งเปลี่ยนมาจาก “โรงสอน” และ
“โรงทาน” ก็คงจะไม่ผิด

“โรงเรียนมัธยมศึกษา” จึงถือได้ว่าเป็นชื่อพระราชทาน
อันศักดิ์สิทธิ์ ควรต้องรักษาศักดิ์ศรีให้สมกับที่ได้รับพระราชทาน

จากประวัติการมัธยมศึกษาที่ผมเล่ามาโดยสังเขปนี้ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า พระเมตตาคุณขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์แต่ละรัชกาลนั้น มีต่อทวยราษฎร์ของพระองค์กว้างใหญ่ไพศาลเพียงใด เฉพาะการศึกษาแต่เพียงด้านเดียวก็เหลือที่จะคณานับอยู่แล้ว

ยิ่งได้อ่านประวัติการศึกษาประชาบาล ซึ่งสลับกลายรัชกาลที่ 6 สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ได้ทรงพระกรุณาพระราชทานแก่ทวยราษฎร์ด้วยแล้ว ยิ่งจะเห็นพระบรมราชวินิจฉัยเพื่อประชากรราษฎร์มากยิ่งขึ้น

“ยกคนทั้งกะบิขึ้นเถิด แล้วจะได้ยักษ์และเทวดาเอง”

ด้วยพระบรมราชวินิจฉัยเพื่อทวยราษฎร์เป็นใหญ่นี้เอง โครงสร้างการศึกษาของไทยจึงมีลักษณะเป็นการศึกษาที่เรียกกันต่อมาว่า “แผนราบ” (Holizaltal Educational Plan) แทนที่จะเป็นการศึกษาแบบแผนตั้ง (Vertical Educational Plan)

การศึกษาแบบแผนราบนั้น คือจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทุกหมู่เหล่าอย่างทั่วถึง ไม่เฉพาะเจาะจงที่จะจัดเพื่อผลิตคนไปเป็น “ผู้บริหาร” หรือ “ผู้จัดการ” เท่านั้น

ทรงพระราชวินิจฉัยว่า ถ้าการศึกษาของประชาชนส่วนใหญ่ทั่วถึงแล้ว จะสามารถแสวงหาผู้บริหารและผู้จัดการได้จากคนส่วนใหญ่ ซึ่งพระองค์เรียกว่า ยักษ์ และ เทวดา นั้นเอง

ด้วยพระบรมราชวินิจฉัยดังกล่าวแล้วนั้น คนไทยที่ได้รับโอกาสทุกคน รวมทั้งตัวผมด้วย แม้จะอยู่ห่างไกลจากพระมหานครเท่าใด ก็มีโอกาสดีเล่าเรียนจนเป็นยักษ์และเทวดาได้

แล้วยักษ์และเทวดาจากพระเมตตากุณก็ได้มานั่งบริหารงานในองค์กรต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชนกันอยู่ในขณะนี้ โดยมาจากป่าดงพงพี ทั้งภาคกลาง ภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคอีสาน

เมื่อได้เป็นยักษ์และเทวดากันแล้ว แทนที่จะสำนึกย้อนหลังขึ้นไปถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อตัวเราและบรรพบุรุษของเรา กลับทำตนไม่สมกับที่ทรงพระเมตตา ทั้งที่ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ถึงสามล้านบาทในระยะเริ่มแรกของการจัดการศึกษาให้แก่ทวยราษฎร์แล้วก็ตาม

คงไม่ต้องไปดูพฤติกรรมของยักษ์แลเทวดาอื่นไกลที่ไหนให้ลำบาก ดูยักษ์และเทวดาจากในกระทรวงศึกษาธิการของเราก็เหลือแหล่ เพราะได้เห็นพฤติกรรมที่หลากหลายที่ไม่น่าจะเห็นก็ได้เห็น ไม่น่าจะได้ยินก็ได้ยิน

หน้าที่ของยักษ์และเทวดาเขากำหนดไว้ค่อนข้างจะชัดเจนว่า เป็นผู้กำหนดทิศทางให้คนในบังคับบัญชาเดิน คอยคุมจังหวะเวลาให้เดินช้าหรือเดินเร็ว แล้วคอยติดตามและประเมินผล

แต่ยักษ์และเทวดาบางคนก็ไม่ทำ คิดแต่จะแสวงหาอะไรๆ มาเป็นประโยชน์ใส่ตนแต่ถ่ายเดียว แม้แต่จะต้องเขียนใบปลิวบัตรสนเท่ห์ หรือแม้กระทั่งทะเลาะเบาะแว้งกันก็ยอม

ยิ่งกว่านั้น เทวดาบางองค์ก็ไม่สามารถกำหนดทิศทางที่แน่ชัดให้คนในสังกัดเดินไปได้ มีแต่แผนงานและโครงการออกมาใหม่เกือบจะทุกวัน จนเพื่อนฝูงตั้งฉายาว่า “ขุนแผน” แล้วก็มั่วสุมประชุมกันเพื่อรับฟังแผนงานและโครงการในกระดาศที่ปฏิบัติไม่ค่อยจะเกิดประโยชน์จนผู้เข้าประชุมร้องว่า “เมาแผนใส” ไปตาม ๆ กัน

การมัธยมศึกษา เมื่อผมมาเป็นยักซ์ปฏิบัติตามทิศทางที่
อธิบดี ดร. ก่อ สวัสดิพานิชย์ กำหนดนั้นเป็นอย่างไร เชิญติดตาม
ต่อไปได้เลยครับ

ก่อนนี้มีการประชุม (เริ่มที่ภาคเหนือตอนใต้ก่อนนี่คือไม่
ทราบแต่มาว่าคือที่ประชุมภาคใต้ตอนล่างที่เชียงใหม่

สุโขทัยและนครสวรรค์ ก็ขึ้นไปประชุมภาคเหนือตอนล่างที่
เชียงใหม่ที่เชียงใหม่ และมีการประชุมภาคเหนือตอนล่างที่
นครสวรรค์ที่นครสวรรค์และที่จังหวัดเชียงใหม่ ก็มาประชุม
ที่ภาคเหนือตอนล่างที่เชียงใหม่ก็ประชุมที่นครสวรรค์ เมื่อครั้ง
หรือที่ภาคเหนือตอนล่างที่เชียงใหม่ ก็ไปประชุมที่เชียงใหม่ที่เชียงใหม่
เดิม "นครสวรรค์" ที่นครสวรรค์ที่นครสวรรค์ สักทีประชุมที่เชียงใหม่
จะประชุมที่นครสวรรค์ที่นครสวรรค์ที่เชียงใหม่ที่นครสวรรค์ที่นครสวรรค์
ที่นครสวรรค์ที่นครสวรรค์ที่นครสวรรค์ที่นครสวรรค์ที่นครสวรรค์ที่นครสวรรค์
ที่ นครสวรรค์ "เชียงใหม่"

การมัธยมศึกษา เมื่อผมเป็นผู้บริหาร

กรมวิสามัญศึกษา :

เมื่อผมพ้นจากตำแหน่งศึกษานิเทศก์จังหวัดเชียงใหม่ และเดินทางไปรับหน้าที่ผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาล กรมวิสามัญในขณะนั้น เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2512 อาจารย์ ดร. ก่อสวัสดิพาณิชย์ พึ่งจะได้รับแต่งตั้งให้เป็นอธิบดีกรมวิสามัญศึกษา สืบแทนอาจารย์สนั่น สุมิตร ซึ่งเลื่อนขึ้นไปดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการได้ไม่นานนัก

อาจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิพานิชย์ มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเร่งรัดปรับปรุงทั้งปริมาณและคุณภาพของการมัธยมศึกษาอย่างเร่งด่วน เพราะสถิติและตัวเลขทางการศึกษาจากหลายแหล่งบ่งชี้ให้เห็นว่า การมัธยมศึกษาจำเป็นต้องสนองแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างฉับพลัน

แนวความคิดในการปรับปรุงการมัธยมศึกษาของอาจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิพานิชย์ นั้น ผมเดาเอาเองว่ามีอยู่ในใจแล้ว เพราะท่านเป็นผู้หนึ่งที่ได้รับผิดชอบทำการศึกษาร่วมกับผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศจนปรากฏเป็นเอกสารรายงานของกระทรวงศึกษาธิการ ชื่อ "A Secondary Education Study 1966"

A Secondary Education Study 1966 เป็นที่ยอมรับของกระทรวงศึกษาธิการเมื่อปี พ.ศ. 2509 และอาจารย์ ดร. ก่อ ก็ได้มาเป็นอธิบดีกรมวิสามัญศึกษาในกลางปี พ.ศ. 2511 ผมจึงแน่ใจว่าท่านจะต้องกำหนดทิศทางการทำงานเกี่ยวกับการมัธยมศึกษาไว้อย่างแน่นอนแล้ว การที่ท่านขอโอนผมจากการเป็นข้าราชการสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงฯ มาเป็นข้าราชการสังกัดกรมวิสามัญศึกษา จึงน่าจะเป็นการเริ่มปฏิบัติการกับการมัธยมศึกษาอย่างจริงจัง

ขณะที่ผมมารับหน้าที่ ณ กองโรงเรียนรัฐบาล กรมวิสามัญศึกษานั้น ครูอาจารย์จำนวนมากเข้าใจว่าผมเป็นคนใหม่ของกรมวิสามัญศึกษา

แท้จริงแล้ว ผมเป็นครูสังกัดกรมวิสามัญศึกษามาตั้งแต่บรรจุเข้ารับราชการครั้งแรกเลยทีเดียว เป็นครูโรงเรียนมัธยมซึ่งสังกัดกองโรงเรียนรัฐบาลนี้เอง

ในสมัยที่ผมได้รับการบรรจุเป็นครูโรงเรียนมัธยมศึกษา
นั้น กรมเจ้าสังกัดโรงเรียนมัธยมยังมีชื่อว่ากรมสามัญศึกษา
มีอาจารย์คุณหลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ เป็นอธิบดี คำสั่ง
บรรจุผมเป็นครูมัธยมยังมีอยู่ดังที่ผมเก็บรักษาสำเนาไว้ และ
ถ่ายภาพเอกสารมาให้ดูกันนี้ :-

(สำเนา)

คำสั่งกรมสามัญศึกษา

ที่ ส.326/2493

เรื่อง บรรจุและแต่งตั้งข้าราชการ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 16 มาตรา 25 แห่ง
พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พุทธศักราช 2485
พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน (ฉบับที่ 3) พ.ศ.
2491 และกฎ ก.พ. ฉบับที่ 222 ข้อ 10 ให้ผู้มีวุฒิ ป.ม. เข้ารับ
ราชการเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นตรี อันดับ 1 ชั้น 90
บาท ตำแหน่งครูโรงเรียนในสังกัดแผนกโรงเรียนส่วนภูมิภาค
กองโรงเรียนรัฐบาล ตั้งแต่วันที่ 15 พฤษภาคม 2593 ดังนี้ :-

1. นายสมบูรณ์ สิตานนท์ เลขที่ /2493 ครูโรงเรียน
ประจำอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร
2. นายประจวบ คำบุญรัตน์ เลขที่ /2493 ครูโรงเรียน
ประจำจังหวัดสุโขทัย
3. นายสำราญ ศิริพล เลขที่ /2493 ครูโรงเรียน
เบญจมราชรังสฤษฎ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา

4. นายชุมพร กองตาพันธ์ เลขที่ /2493 ครูโรงเรียน
ประจำอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี
5. นางสาวอุบล ทศนสุวรรณ เลขที่ /2493 ครูโรงเรียน
สตรีประจำจังหวัดสุพรรณบุรี
6. นางสาวทวิวรรณ จุนนารัตน์ เลขที่ /2493 ครูโรง-
เรียนสตรีประจำจังหวัดศรีสะเกษ
7. นางสาวศรีธร สุวรรณ เลขที่ /2493 ครูโรงเรียน
ยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่
8. นางสาวมานิตย์ นิลสุวรรณ เลขที่ /2493 ครูโรง-
เรียนประจำจังหวัดอุทัยธานี
9. นางสาวฉนิช เพ็ญทอง เลขที่ /2493 ครูโรงเรียน
ประจำจังหวัดอุบลราชธานี
10. นางสาวทับทิม โมพิชาติ เลขที่ /2493 ครูโรงเรียน
ประจำจังหวัดอุบลราชธานี
11. นางสาวสำราญ ศาสตราคม เลขที่ /2493 ครูโรง-
เรียนสตรีประจำจังหวัดอุบลราชธานี
12. นางสาวลออศรี วิบูลยานนท์ เลขที่ /2493 ครู
โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย จังหวัดนครราชสีมา
13. นางสาวจิรวาส์ ชูศรี เลขที่ /2493 ครูโรงเรียน
ประจำจังหวัดระนอง

สั่ง ณ วันที่ 24 เมษายน 2493

(ลงชื่อ) ศาสตราจารย์ ดร. พุทธิ

อธิบดี

สำเนาอันถูกต้อง

ผู้ที่ได้รับการบรรจุและแต่งตั้งในคำสั่งเดียวกับผม ส่วนใหญ่ก็
ยังเป็นครูโรงเรียนมัธยมศึกษาอยู่

กรมสามัญศึกษาซึ่งรับผิดชอบการมัธยมศึกษา ได้เปลี่ยน
ชื่อเป็นกรมวิสามัญศึกษา ตามพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบ
ราชการกรมวิสามัญศึกษา พ.ศ. 2495 เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2495

ในพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ กำหนดให้กรมวิสามัญศึกษา
มีกองอยู่ 5 กอง คือ

สำนักงานเลขาธิการกรม

กองคลัง

กองโรงเรียนรัฐบาล

กองโรงเรียนราษฎร์

และกองส่งเสริมและวัดผลการศึกษา

กรมวิสามัญศึกษา ซึ่งรับผิดชอบการมัธยม ดำรงชื่อ
อยู่ได้เพียง 20 ปีเศษ ก็ต้องเปลี่ยนชื่อกันอีกโดยประกาศของ
คณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2515

ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่
1 ตุลาคม 2515 ทำให้ชื่อกรมวิสามัญศึกษาเดิมหายไป กลายเป็น
กรมใหม่ชื่อกรมสามัญศึกษา กำหนดให้กรมใหม่นี้มีกอง
ถึง 10 กอง คือ—

สำนักงานเลขาธิการกรม

กองแผนงาน

กองการเจ้าหน้าที่

กองออกแบบและก่อสร้าง

กองคลัง

กองการศึกษาพิเศษ

กองการประถมศึกษา

กองการมัธยมศึกษา

กองการศึกษาผู้ใหญ่

หน่วยศึกษานิเทศก์

กองโรงเรียนรัฐบาล ซึ่งรับผิดชอบโรงเรียนมัธยมศึกษา เปลี่ยนชื่อมาเป็นกองการมัธยมศึกษา เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2515 และรับผิดชอบโรงเรียนมัธยมศึกษาเหมือนเดิม ซึ่งดูเหมือนชื่อใหม่นี้จะตรงกับงานการมัธยมศึกษาที่โรงเรียนมัธยมปฏิบัติ อยู่เป็นที่สุด

หลังจากที่ผมได้รับมอบหมายการงานกองโรงเรียนรัฐบาล แล้ว อธิบดีก็เรียกไปพบเพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินงาน การมัธยมศึกษา

แม้ท่านจะชี้แจงโดยสรุป แต่ก็ยืดยาวพอใช้ เพราะการ กำหนดทิศทางการเรื่องการศึกษานั้น มิใช่เรื่องง่ายที่จะทำความเข้าใจกันได้ แต่ผมได้เปรียบที่เข้าใจรวดเร็ว เพราะท่านอธิบดี เป็นครูสอนผมมาก่อน

ท่านกำหนดทิศทางการให้ทำงาน ท่านก็พูดอย่างครุ ผมสงสัย ผมก็ถามอย่างศิษย์ ความเข้าใจจึงเกิดขึ้นได้ง่ายและเป็นความ เข้าใจที่ตรงกัน

ผมจำการกำหนดทิศทางการมัธยมศึกษาของอธิบดีได้ อย่างแม่นยำโดยเข้าใจคนเดียวว่า “ต้องเพิ่มปริมาณนักเรียน มัธยม ระมัดระวังไม่ให้คุณภาพเสีย และต้องเร่งรัดสวัสดิการ แก่โรงเรียน ครูและนักเรียน”

ความเข้าใจทิศทางการมัธยมศึกษาเพียงสั้น ๆ เท่าที่กล่าว มานั้น เมื่อแปลความตามแนวทางปฏิบัติดูเหมือนจะตีบตันไป

ทุกทาง เพราะทิศทางที่ท่านกำหนดต้องอาศัยองค์ประกอบทั้ง
เชิงบริหารและเชิงวิชาการเข้าดำเนินการทั้งสิ้น

ผมลองตั้งคำถามถามตัวเองดูหลายคำถามว่า พอจะ
ตอบคำถามอะไรได้บ้าง ปรากฏว่าคำถามส่วนใหญ่ที่ตั้งขึ้นเอง
นั้น ผมตอบไม่ได้ ยกตัวอย่างเช่น

การเพิ่มปริมาณนักเรียนมัธยมศึกษา

ถาม : ขณะนี้โรงเรียนมัศึกษามีกี่โรงเรียน และมีนักเรียน
เท่าไร

ตอบ : เจ้าหน้าที่กองโรงเรียนรัฐบาลแจ้งว่า ต้องใช้เวลารวบรวม
ประมาณ 1 เดือน จึงจะได้ เพราะรายงานเข้ามายังไม่มี
ใครรวม

ถาม : จะเพิ่มนักเรียนมัธยมอีกเท่าไร ที่ไหน เมื่อไร

ตอบ : ยังไม่ทราบ

ถาม : เพิ่มนักเรียนมัธยมไปทำไม

ตอบ : เพื่อให้สนองแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ถาม : เพิ่มอย่างไร จึงจะสนองแผนฯได้

ตอบ : ไม่ทราบ

ฯลฯ

ตั้งคำถามให้ตัวเองตอบเป็นร้อยคำถาม แต่ตอบได้ไม่ถึง
หนึ่งในสามของคำถาม ถ้าสอบไล่ก็คงสอบตก เพราะสอบได้
ไม่ถึงร้อยละห้าสิบ

ความหนักใจในการทำงานเริ่มครอบงำเข้ามาในสมอง
และจิตใจตั้งแต่ต้น เพราะถ้ามีวุ่นผ่านงานประจำซึ่งมากมาย
กายกองในแต่ละวันอยู่อย่างนี้ คงจะบริหารงานตามทิศทางที่
ท่านอธิบดีกำหนดไว้ไม่ได้แน่

เป็นโชคดีที่ท่านอธิบดีเป็นคนมาทำงานเข้ามา และท่านมักจะให้หัวหน้ากอง—ผู้อำนวยการกองมาภินกกาแพเข้ากับท่านในห้อง เพื่อจะได้ปรึกษาหารือแก้ปัญหาเกี่ยวกับงานกันทุกเช้า

ผมได้โอกาสระบายความหนักใจในเรื่องปริมาณเป็นเรื่องแรก โดยเฉพาะเกี่ยวกับข้อมูลทางการมัธยมศึกษาที่มีอยู่ไม่สมบูรณ์พอที่จะคิดกำหนดแผนงานและโครงการเกี่ยวกับการเพิ่มปริมาณนักเรียนได้

ท่านอธิบดีรับปากว่าจะให้คณะนักวิชาการมาช่วยรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นให้โดยด่วน และท่านก็จัดการให้ทันที

สภาพการมัธยมศึกษารวบรวมขึ้นในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2512 เป็นเอกสารเล่มแรกที่ให้ข้อมูลเบื้องต้นของการมัธยมศึกษาอย่างชัดเจน และในเดือนพฤศจิกายน 2512 สภาพการมัศึกษาก็ได้รับการปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น รวบรวมข้อมูลออกมาเป็นเล่มที่ 2 หลังจากนั้น สภาพการมัศึกษาก็ออกมาเป็นประจำทุกปี ใครที่ทำงานอยู่ในกองโรงเรียนรัฐบาลขณะนั้น คงจดจำได้เป็นอย่างดี

จากสภาพการมัธยมศึกษาเล่มนี้เอง พอจะมองภาพการมัธยมศึกษาได้ชัดเจนว่า ปัจจุบันสภาพเป็นอย่างไร ควรปรับปรุงอย่างไร ที่ไหน เมื่อไร

ตัวเลขการมัธยมศึกษา ขณะที่ผมมารับหน้าที่ผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาลเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2512 นั้น มีให้พิจารณาดังนี้ :—

— จังหวัดในประเทศไทยมี 71 จังหวัด (จังหวัดพระนคร และธนบุรียังแยกกันอยู่)

— โรงเรียนมัธยมศึกษาทั้งประเทศ มีรวมทั้งสิ้น 496 โรงเรียน เป็นโรงเรียนในจังหวัดกรุงเทพและจังหวัดธนบุรี รวม 68 โรงเรียน โรงเรียนในส่วนภูมิภาคอีก 69 จังหวัด ทั้งหมด 428 โรงเรียน

— มีนักเรียนเรียนอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐบาล 184,840 คน แต่เรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียนราษฎร์ ถึง 208,357 คน

— มีครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกองโรงเรียนรัฐบาล ทั้งสิ้น 9,311 คน

— เมื่อเทียบจำนวนประชากร ต่อนักเรียนมัธยมศึกษา ทั้งประเทศแล้ว นักเรียนมีจำนวน 1.17 คน ต่อประชากร 100 คน

— ดูอัตราส่วนจำนวนนักเรียนมัธยม ต่อประชากรเป็น รายจังหวัดแล้วจะเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้ :—

ช่วงร้อยละ จำนวนจังหวัด จังหวัดที่ร้อยละ ของนักเรียน มัธยมศึกษาต่อประชากร ต่ำกว่า 1

0.20—0.29	1	กำแพงเพชร (0.24)
0.30—0.39	3	ศรีสะเกษ (0.33) บุรีรัมย์ (0.36) เพชรบูรณ์ (0.38)
0.40—0.49	8	นครพนม (0.40) กาฬสินธุ์ (0.41) สุรินทร์ (0.41) เชียงราย (0.41) ชัยภูมิ (0.43) สกลนคร (0.45) เลย (0.46) ร้อยเอ็ด (0.48)
0.50—0.59	6	อุดรธานี (0.50) หนองคาย (0.51) มหาสารคาม (0.52) น่าน (0.55) ขอนแก่น (0.57) อุบลราชธานี (0.59)

0.60—0.69	3	สุพรรณบุรี (0.60) สุโขทัย (0.61) พิจิตร (0.63)
0.80—0.89	9	อุตรดิตถ์ (0.81) นราธิวาส (0.82) ปัตตานี (0.82) ปทุมธานี (0.82) ลำพูน (0.82) สมุทรสาคร (0.84) นครสวรรค์ (0.84) สตูล (0.86) ตราด (0.86)
0.90—0.99	4	ชัยนาท (0.90) ประจวบคีรีขันธ์ (0.91) ลำปาง (0.94) พิษณุโลก (0.96)

พอเห็นตัวเลขจากคณะนักวิชาการที่ท่านอธิบดีขอให้มาช่วยทำงานด้านข้อมูลอย่างนี้ ช่องทางที่เคยคิดว่าตีบตันในการคิดจะทำงานก็ค่อยคลายออกไป หนทางจะขยายปริมาณนักเรียนที่มีท่าว่าจะสดใสขึ้นเหลือแต่ยุทธศาสตร์ กับยุทธวิธีของการเพิ่มปริมาณนักเรียนว่าจะกำหนดแผนรุกและแผนรับอย่างไร จึงจะได้ทั้งปริมาณและไม่เสียคุณภาพ

ด้วยยุทธศาสตร์และยุทธวิธีที่ค่อนข้างจะรัดกุมโดยอาศัยข้อมูลทางด้านมัธยมศึกษาที่แน่นอน ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมแปรเปลี่ยนอย่างรวดเร็วในขณะนั้น แผนงานและแผนปฏิบัติการขยายปริมาณนักเรียนมัธยมศึกษาของกองโรงเรียนรัฐบาลก็ได้รับการกำหนดขึ้น และท่านอธิบดีก็เห็นชอบด้วย

ตั้งแต่ปีการศึกษา 2512 เป็นต้นมา การมัธยมศึกษาในส่วนของกองโรงเรียนรัฐบาล จึงเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามสภาพของข้อมูลที่มีอยู่

การเพิ่มห้องเรียน การจัดตั้งโรงเรียนใหม่ การยุบรวมโรงเรียน การย้ายโรงเรียน ฯลฯ ระดมจัดทำกันอย่างสุดกำลังทั่วราชอาณาจักร

ผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาล นอกจากจะต้องคอยชี้แจง ทำความเข้าใจกับหน่วยงานส่วนกลาง ตั้งแต่สำนักงบประมาณไปจนถึงกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ยังต้องออกทำความเข้าใจกับผู้บริหารโรงเรียนทุกระดับรวมทั้งจังหวัด อำเภอ ที่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การมัธยมศึกษา

ยิ่งกว่านั้น ต้องทำความเข้าใจกับผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาทุกโรงเรียน เป็นประจำทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจในการทำงานตรงกัน

การประชุมผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัด พระนคร-ธนบุรีจัดขึ้นเป็นประจำทุกเดือนมิได้ขาด ต้องประชุมเพื่อให้ท่านได้ซักไซ้ไล่เลียงการทำงานของกองโรงเรียนรัฐบาลทุกเดือน

ไปต่างจังหวัด ก็ต้องทำความเข้าใจกับผู้บริหารโรงเรียนมัธยมทุกจังหวัด เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจที่ท่านต้องช่วยรับภาระการขยายปริมาณนักเรียน

ทุกต้นปีของปีการศึกษา จะต้องจัดประชุมสัมมนาผู้บริหาร เพื่อทำความเข้าใจให้ตรงกัน

เมื่อผมตั้งหลักได้ ในการทำงานในปี พ.ศ. 2512 ผมก็ทำโครงการประชุมผู้บริหารโรงเรียนมัธยมประจำปีทันที และได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (สมัยนั้นการประชุมผู้บริหารทั่วราชอาณาจักร ต้องให้ท่านรัฐมนตรีอนุมัติ)

การประชุมประจำปีของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา
เริ่มขึ้นครั้งแรกในเดือนพฤษภาคม 2513 แบ่งการประชุมออกเป็น 3 รุ่น คือ :-

วันที่ 4-8 พฤษภาคม 2513 ประชุมที่โรงเรียนสุนทราริ-
วิทยา จังหวัดนครราชสีมา

วันที่ 12-16 พฤษภาคม 2513 ประชุมที่โรงเรียนเบญจม-
เทพอุทิศ จังหวัดเพชรบุรี

และ วันที่ 25-29 พฤษภาคม 2513 ประชุมที่วิทยาลัย
วิชาการศึกษา จังหวัดพิษณุโลก

ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมทั้ง 496 โรงเรียน ได้เข้าร่วม
การประชุมและรับทราบแนวคิด แนวทางปฏิบัติ ตลอดจนยุทธ-
ศาสตร์และยุทธวิธีในการทำงานการมัธยมศึกษาทั้งหมด

ผมรวบรวมคำปราศรัยของ อาจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิพิพากนิษฐ์
อธิบดีกรมวิสามัญศึกษา ซึ่งเจ้าหน้าที่บันทึกคำบรรยายในการ
ประชุมผู้บริหารทั่วราชอาณาจักรครั้งนี้ไว้

จากการบรรยายเมื่อเดือนพฤษภาคม 2523 ถึงปัจจุบัน
ก็เป็นเวลาเกือบ 20 ปีแล้ว ลองอ่านคำปราศรัยของท่านดูใน
ขณะที่ท่านเริ่มปรับการมัธยมศึกษา ว่าท่านกำหนดทิศทาง
ในการปรับอย่างไร

คำปราศรัยของ อธิบดีกรมวิสามัญศึกษา

ปบ.วส. 01/2513

สวัสดีท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย

เรื่องที่ผมจะพูดกับท่านในวันนี้ เป็นปัญหาใหญ่สำหรับกรมของเราในขณะนี้ ผมถือว่าเป็นวิกฤติการณ์หนึ่งและเป็นวิกฤติการณ์ที่สำคัญ ซึ่งเราจะต้องเผชิญร่วมกันในระยะนี้ วิกฤติการณ์นี้เกิดจากการขยายตัวของการศึกษาอย่างรวดเร็ว ซึ่งก็เป็นนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและกรมของเราก็จำเป็นต้องรับมาดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายอันนั้น นอกจากเรื่องการขยายตัวของโรงเรียน เรายังมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาให้ดีขึ้นคู่กันไปด้วย มิฉะนั้นแล้วการขยายจำนวนนักเรียนให้เพิ่มขึ้นอย่างมากมายและในขณะเดียวกันเราก็มีความจำเป็นต้องปรับปรุงคุณภาพการศึกษาคู่กันไปนี้ จึงนับว่างานที่เรากำลังเผชิญหน้าอยู่ขณะนี้หนักเป็นสองเท่า มันทำให้เกิดความหนักใจแก่พวกเราเป็นอันมาก นอกเหนือไปยิ่งกว่านี้เราก็คงทราบกันดีอยู่ว่าการมัธยมศึกษาในสมัยปัจจุบันนี้ เราจะมาแม้ใช้หลักสูตรแคบ ๆ อยู่อย่างเดิมไม่ได้ เราจำเป็นต้องเปิดสอนวิชาอื่น ๆ เพื่อให้เด็กสามารถเลือกเรียนได้ตามความสามารถและความสนใจของเขา การขยายหลักสูตรให้กว้างขวางขึ้นก็เพิ่มภาระให้แก่พวกเรามากขึ้นเช่นเดียวกัน

เมื่อคืนนี้ผมกล่าวมาแล้วว่า งานของเราเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่า ถ้าเมื่อรวมเรื่องการขยายหลักสูตรเข้าไปด้วย ก็นับว่ามันเพิ่มภาระให้แก่เราเป็นสามเท่า ซึ่งก็นับว่าเป็นภาระที่หนักอยู่เป็นอันมาก ผมทราบดีว่า โรงเรียนของกรมวิสามัญศึกษาต้องเผชิญอยู่กับความยากลำบากเกือบทุกโรงเรียนขณะนี้มากบ้าง น้อยบ้าง ตามฐานะานุกรูป ถึงอย่างไรก็ตามเราก็กาล่าปากร่วมกัน ตัวผมเองก็เชื่อว่ามีความสบาย แต่ถึงอย่างไรก็ตามผมก็ยอมรับว่าความลำบากนั้นอยู่ที่ท่านมากกว่าอยู่ที่ผม ผมจึงขอแสดงความเห็นอกเห็นใจท่านไว้ในที่นี้ด้วย ถ้าจะประมวลความยากลำบากที่เผชิญหน้าโรงเรียนอยู่ในขณะนี้ ผมก็สามารถแจกแจงออกไปได้ว่าความยากลำบากที่เป็นอยู่ขณะนี้มียู่ 4 ประการ คือ

ท่าน อวส. และ ผกบ. ตรวจเยี่ยม ร.ร.วิสุทธรังษี จังหวัดกาญจนบุรี

ประการแรก โรงเรียนของเรายังมีห้องเรียนและห้องประกอบอื่น ๆ ไม่เพียงพอ นอกจากห้องเรียนและห้องประกอบอื่น ๆ ไม่เพียงพอแล้ว เรายังมีอุปกรณ์การสอนไม่เพียงพอด้วย

ข้อนี้ทำให้โรงเรียนหลายโรงเรียนต้องสร้างอาคารชั่วคราวขึ้นมาใช้เป็นห้องเรียน บางทีก็เอานักเรียนไปเรียนในโรงอาหารหรือเอาไปเรียนในโรงฝึกงานบ้าง อันนี้ผมเห็นทั่วไปทุกหนทุกแห่งก็เป็นสิ่งซึ่งเราประสบอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น ผมนึกว่าเรื่องที่เรียนและเรื่องอุปกรณ์นี้เราจะลำบากอยู่เพียงชั่วระยะหนึ่ง แต่ถึงอย่างไรก็ตามมันก็เป็นความลำบากที่ทำให้อาจารย์ใหญ่ทั้งหลายมีความลำบากใจและพยายามหาวิถีทางที่จะทำให้นักเรียนได้เรียนในที่เรียนที่สะดวก ซึ่งนับว่าเป็นภาระของท่าน

ประการที่สอง ความลำบากประการที่สองของเราก็คือเรื่องครูไม่เพียงพอและครูที่มีอยู่ก็ต้องทำงานหนักเป็นพิเศษ เรื่องครูไม่พอนี้ผมอยากจะกล่าวว่ามีทั่วไปทุกหนทุกแห่ง แต่เท่าที่ผมได้สังเกตดูโดยทั่ว ๆ ไป ผมได้พบความจริงว่าในโรงเรียนประจำอำเภอครูขาดมากกว่าโรงเรียนประจำจังหวัด และโรงเรียนในต่างจังหวัดครูขาดมากกว่าโรงเรียนในกรุงเทพฯ ถึงอย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีความขาดแคลนทั่วทุกหนทุกแห่ง ก็ยังมีปรากฏการณ์อันหนึ่งซึ่งชัดเจนอยู่ก็คือครูที่เรามีอยู่นี้ ต้องทำงานหนักขึ้น ทั้งนี้เพราะกรมขอให้โรงเรียนรับนักเรียนเพิ่มขึ้นจากเดิมให้เป็นไปตามนโยบายของกระทรวง นอกจากนั้นครูบางคนยังต้องทำการสอนหลายวิชาและแต่ละวิชาที่ครูสอนนั้นครูอาจจะไม่ถนัด เรื่องเหล่านี้ผมทราบดีถึงความลำบากของโรงเรียน

ประการที่สาม ผมทราบว่าโรงเรียนขาดแคลนงบประมาณ โรงเรียนจะต้องเจียดจ่ายเงินบำรุงการศึกษามาจ้างครูเพิ่มเติม มาซื้อวัสดุหรืออุปกรณ์บางอย่างเพิ่มเติม เงินบำรุงการศึกษาของโรงเรียนเท่าที่ผมทราบก็มีไม่มากมายนัก แต่

โรงเรียนก็ได้ใช้เงินจำนวนนี้ให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา
 อย่างเต็มที่ ถึงแม้ว่าโรงเรียนจะมีเงินบำรุงการศึกษาใช้อยู่บ้าง
 ก็ตาม แต่โรงเรียนก็มีเงินใช้ไม่เพียงพอ ทั้งนี้เพราะกรมไม่สามารถ
 หางบประมาณมาให้โรงเรียนได้ทันทั่วทั้ง เรื่องการขาดแคลน
 งบประมาณจึงเป็นปัญหาใหญ่ของเราขณะนี้

ประการที่สี่ ความลำบากประการที่สี่ ซึ่งผมมองเห็นอยู่
 ในขณะนี้ก็คือว่า โรงเรียนหลายโรงเรียนไม่ทราบวาทิศทาง
 ของการดำเนินงานของโรงเรียนของเราจะดำเนินไปอย่างไร
 ในอนาคต อันนี้เป็นความลำบากที่ผมคิดว่าลำบากยิ่งกว่าขาด-
 แคลนสิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายเพราะว่าคนที่ทำงานโดยไม่รู้วาทิศทาง
 มุ่งหมายหรือทิศทางที่เราจะดำเนินต่อไปนั้นเป็นอย่างไร มักจะ
 ทำให้เราขาดกำลังใจได้ง่าย เพราะฉะนั้นเรื่องนี้จึงเป็นเรื่อง
 หนึ่งที่ผมจะขอพูดกับท่านในโอกาสต่อไป ผมได้ทราบจากโรงเรียน
 ต่างจังหวัดหลายโรงเรียนหรือโรงเรียนต่างอำเภอหลายโรงเรียน
 ว่ากรมจะเอาอย่างไรกันแน่ กระทรวงจะเอาอย่างไรกันแน่ เรื่อง
 นี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับความมุ่งหมายหรือทิศทางสำหรับดำเนินงาน
 ของเรา ซึ่งผมจะพูดให้ฟังในตอนหลัง ความลำบากในเรื่องนี้
 ผมทราบดีว่าเป็นความทุกข์ใจของผู้บริหารโรงเรียนแทบทุกคน
 เพราะฉะนั้นผมก็คิดว่าการประชุมคราวนี้เราจะต้องพูดกันถึง
 เรื่องนี้ให้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้นให้เราเข้าใจกันมากขึ้นในระยะการ
 ประชุมนี้

ผมกำลังอยากจะหันเข้ามาพูดในอีกประเด็นหนึ่ง ในเรื่อง
 ความลำบากที่เรากำลังเผชิญอยู่เช่นนี้ ผมอยากจะทบทวนความ
 ทรงจำของท่านว่า ความลำบากที่กำลังเผชิญหน้าเราอยู่นี้ ความ
 จริงคนอื่นเคยเผชิญมาแล้วและเขาก็เคยดำเนินงานจนเป็นผล

สำเร็จมาแล้ว ถึงขณะนี้กิจการของเขาก็ยังต้องปรับปรุงต่อไปอีก ก็ยังเผชิญความลำบากอยู่อีก เรื่องนี้ผมคิดว่าผมอยากจะยกตัวอย่างสถานศึกษาสักสองสามแห่งมาพูดกับท่าน เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาปัญหาร่วมกันที่ผมยกเอาสถานศึกษาสองสามแห่งมาพูดนี้ มิได้หมายความว่าผมยกย่องสถานศึกษาสองสามแห่งนี้เป็นพิเศษ แต่เผชิญเป็นสถานศึกษาที่ผมรู้จัก ประวัติดี และผมพอที่จะเล่าเรื่องอะไรต่ออะไรให้ฟังได้ และผมจะกล่าวถึงหลักการในการพัฒนางานโดยอาศัยตัวอย่างจากสถานศึกษาสองสามแห่งนี้ภายหลัง

สถานศึกษาแห่งแรกที่ผมจะกล่าวถึงก็คือ วิทยาลัยวิชาการศึกษาระธานมิตร ท่านทั้งหลายย่อมทราบดีแล้วว่าวิทยาลัยวิชาการศึกษาระธานมิตรนี้เกิดจากโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประธานมิตร ซึ่งสร้างขึ้นในซอยประธานมิตร โดยกระทรวงศึกษาธิการมุ่งหวังว่าจะใช้สถานศึกษาแห่งนี้เป็นที่อบรมครูที่มีคุณวุฒิสสูง เมื่อกระทรวงศึกษาธิการสร้างโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประธานมิตรขึ้นนั้น ก็ปรากฏว่ากระทรวงไปซื้อเอาที่ดินในกันซอยและที่ดินที่มีอยู่นั้นเป็นที่ลุ่ม กระทรวงศึกษาธิการตั้งงบประมาณเพื่อสร้างอาคารเรียนขึ้นมาหลังหนึ่ง โรงอาหารหลังหนึ่ง บ้านพักผู้อำนวยการ แล้วก็มียอนนอนและบ้านอาจารย์สองสามแห่ง ทั้งหมดนี้เป็นต้นทุนสำหรับดำเนินงานของโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประธานมิตร ในครั้งนั้นผมจำได้ว่าอธิบดีกรมวิสามัญศึกษาคือ คุณหลวงสวัสดิ์สารศาสตร-พุทธิ คุณหลวงสวัสดิ์ท่านเป็นอาจารย์ใหญ่คนแรก ในฐานะท่านเป็นอธิบดีท่านก็ไปรักษาการโรงเรียนฝึกหัดครูครั้งนั้น ส่วนคณะครูอาจารย์ที่ทำได้ในครั้งนั้นก็มิได้มากนักและส่วนใหญ่

ก็หยิบยืมจากที่อื่น โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงดำเนินการมาได้ระยะหนึ่งจึงได้แต่งตั้งให้ศาสตราจารย์สาโรช บัวศรี ไปดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่หรือผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูแห่งนั้น เมื่ออาจารย์สาโรชไปรับงานใหม่ ๆ ผมก็ได้ไปเยี่ยมสถานศึกษาแห่งนี้ และได้พบกับความลำบากยากแค้นของอาจารย์สาโรช สถานที่ถึงแม้ว่าจะได้ดีก็ไม่เทียบพร้อมไม่บริบูรณ์ สถานที่แต่ละแห่งก็อยู่ไกลกัน ที่ดินก็เป็นที่ลุ่ม สนามก็กว้าง คนงานก็ไม่มี อาจารย์ก็ไม่มี อาจารย์สาโรชก็จำเป็นต้องจัดการเรื่องต่าง ๆ ให้เป็นที่เรียบร้อย ผมจำได้ว่าในครั้งกระนั้นพวกอาจารย์ในโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตรต้องทำงานด้วยความลำบากเป็นอย่างยิ่ง เวลาจะเดินทางไปทำงานแทนที่จะใช้รถยนต์ได้ จะต้องนั่งเรือจากประตูน้ำล่องไปตามคลองแสนแสบไปสู่สถานศึกษาแห่งนั้น แต่ทุกคนก็ตั้งอกตั้งใจทำงานนี้ จนกระทั่งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตรเติบโตขึ้นมาทีละน้อย จนกระทั่งในที่สุดท้ายเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร อันนี้ท่านทั้งหลายที่เข้าไปเยี่ยมวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตรในขณะนี้ อาจจะไม่เห็นริ้วรอยแห่งความยากลำบาก ความพยายามของคนทำงานในสถานศึกษาแห่งนี้มาแต่แรก มองไปเดี๋ยวนี้ก็เห็นแต่ศึกรามเพียบพร้อมดีกว่าสถานศึกษาหลาย ๆ แห่งในประเทศไทย มองดูอาจารย์ก็มีมากมายเหลือเกิน กว่าที่จะเป็นเช่นนี้ขึ้นมาได้คณะผู้ดำเนินงานของสถานศึกษาแห่งนี้อาบเหงื่อต่างน้ำทำงานร่วมกันมาเป็นเวลาสิบปี หลังจากที่ได้תרรับภาระอันหนักนี้มาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน สถานศึกษาซึ่งก่อนนี้เป็นโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตรก็ได้กลายเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็น

ที่ประสิทธิประสาทความรู้ให้แก่ครูทั่วประเทศดังที่ท่านเห็นอยู่ในขณะนี้

สถานศึกษาแห่งที่สองที่ผมอยากจะนำมาเล่าให้ท่านฟังก็คือโรงเรียนวัดมกุฏกษัตริย์ โรงเรียนวัดมกุฏกษัตริย์นี้ สร้างขึ้นมาเพื่อรับนักเรียนที่ไม่มีที่เรียน อาจารย์บุญยัง ทรวดทรง ซึ่งเป็นอาจารย์ใหญ่คนแรกได้ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่มาช้านาน กล่าวอยู่เสมอว่าโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนที่รับเด็นักเรียนจากที่อื่นที่เข้าที่ไหนไม่ได้แล้ว เพราะเหตุว่าไม่มีความสามารถทางวิชาการ หรือความประพฤติไม่ดี แล้วก็ส่งมาให้โรงเรียนวัดมกุฏกษัตริย์ โรงเรียนวัดมกุฏกษัตริย์นั้น เมื่อตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกไม่ได้ตั้งที่ตัววัดมกุฏกษัตริย์ แต่สร้างเป็นอาคารชั่วคราวขึ้นริมคลองใกล้กำแพงระหว่างกระทรวงศึกษาธิการกับคุรุสภาเวลานี้อาคารชั่วคราวเหล่านั้นรื้อลงหมดแล้ว ผมยังจำได้ว่าอาคารชั่วคราวนั้นเป็นพื้นไม้กระดานซึ่งยังไม่เข้าลิ้น พื้นมีช่องโหว่ทั่ว ๆ ไป หลังคามุงจาก ฝาเป็นไม้ไผ่ ไม่มีสนาม ไม่มีอะไรทั้งสิ้น ผมจำได้ว่าผมเคยไปเยี่ยมอาจารย์บุญยังที่โรงเรียนวัดมกุฏกษัตริย์ เมื่อไปเยี่ยมแล้ว ผมไม่เข้าใจว่าโรงเรียนนี้สามารถดำเนินงานด้วยความเรียบร้อยได้อย่างไร ผมสังเกตเห็นอย่างหนึ่งว่า คณะครูและอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดมกุฏกษัตริย์ในขณะนั้นตั้งหน้าตั้งตาทำงานของตัว แล้วดูแลกิจการให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ในเมื่อโรงเรียนวัดมกุฏกษัตริย์สร้างอาคารสามชั้นเสร็จแล้ว โรงเรียนย้ายไปอยู่ที่ใหม่ ปรากฏว่าอาคารที่สร้างขึ้นนั้นเป็นอาคารที่สร้างให้มีห้องเรียนอยู่สองข้าง มีทางเดินอยู่กลางก็ทำให้โรงเรียนค่อนข้างจะร้อน ห้องเรียนทุกห้องร้อนไปหมด แล้วเสียงก๊อ๊กกันด้วย ถึงอย่างไรก็ตามคณะครูอาจารย์

โรงเรียนวัดมกุฏกษัตริย์ก็สามารถดำเนินได้ต่อมาด้วยดี นักเรียนซึ่งเกินเลือกจากที่อื่นก็ปรากฏว่าเรียนได้ดีมากขึ้นตามลำดับชั่วระยะเวลาเพียงสิบปี ก็ปรากฏว่าโรงเรียนวัดมกุฏกษัตริย์สามารถปรับปรุงการศึกษาขึ้นเป็นโรงเรียนที่มีชื่อขึ้นได้ในภายหลัง เวลานี้ถ้าเผื่อกล่าวถึงโรงเรียนวัดมกุฏกษัตริย์แล้วก็ต้องยอมรับว่าเป็นโรงเรียนชายที่มีคุณภาพดีโรงเรียนหนึ่ง ความดีเหล่านี้เกิดจากอะไร ก็เกิดจากความพยายามของบุคคลรุ่นแรกซึ่งอาบเหงื่อต่างน้ำได้ทำงานร่วมกันมาเพื่อปรับปรุงโรงเรียนวัดมกุฏกษัตริย์ให้เป็นโรงเรียนชั้นดีของเรานั่นเอง นี่ก็เป็นสถานศึกษาแห่งที่สองที่ผมนำมาเล่าให้ฟัง

สถานศึกษาแห่งที่สาม คิดว่าท่านควรจะได้รู้ร่วมกันเล็กน้อยก็คือ โรงเรียนประจำอำเภอแห่งหนึ่งในจังหวัดน่าน โรงเรียนประจำอำเภอแห่งนี้คือโรงเรียนประจำอำเภอสางค์ จังหวัดน่าน อำเภอสางค์เป็นอำเภอเล็ก ๆ อำเภอหนึ่ง ตั้งอยู่ในเส้นทางที่จะไปสู่จังหวัดน่าน อำเภอแห่งนี้เป็นศูนย์กลางของการเกษตร เมื่อผมไปเยี่ยมโรงเรียนนี้ผมได้พบว่าโรงเรียนนี้มีอาคารเรียนเป็นตึก มีสถานที่ดีพอสมควร แต่สิ่งหนึ่งที่ผมสะดุดใจเป็นอันมากก็คือว่าขณะที่ผมไปเยี่ยมอำเภอสางค์ใหญ่โรงเรียนอำเภอสางค์นั้น ได้มาชี้แจงกิจการพร้อมด้วยนายอำเภอ และนายอำเภอนั้นแทบจะว่าได้ว่าเป็นครูใหญ่คนที่สองของโรงเรียน ผมได้สอบถามงบประมาณที่ได้รับก็ปรากฏว่าได้รับเหมือนกับโรงเรียน แต่อำเภอสางค์สามารถสร้างโรงเรียนที่เป็นตึกขึ้นมาได้ และตึกนั้นก็สวยงามดี ดีมากสำหรับโรงเรียนประจำอำเภอ เมื่อผมถามถึงกิจการทางการเกษตรก็ปรากฏว่าโรงเรียนทำการเกษตรได้อย่างดี เมื่อผมไปดูกิจกรรมทางด้านศิลปหัตถกรรมของนักเรียน

การสอนศิลปปฏิบัติก็ปรากฏว่านักเรียนโรงเรียนนี้เอาใจใส่ต่อเรื่องของศิลปปฏิบัติ เมื่อผมดูมาตรฐานทางวิชาการของโรงเรียนนี้ ปรากฏว่าเป็นโรงเรียนที่มีมาตรฐานสูงเอากการ ผมมองดูทั่ว ๆ ไปแล้วรู้สึกว่าการที่โรงเรียนอำเภอสาตั้งขึ้นมาได้เช่นนี้ มันไม่ได้ดีขึ้นมาเอง มันดีเพราะคนทำให้มันดีขึ้น คนที่ทำนั้นได้แก่คณะครูและครูใหญ่ ตลอดจนผู้ปกครองของนักเรียนในอำเภอสา สิ่งที่ประทับใจผมมากที่สุดที่โรงเรียนอำเภอสาคือว่าเมื่อมีงานศิลปหัตถกรรม พ.ศ. 2511 ก็ปรากฏว่าโรงเรียนนี้อาสามาตั้งร้านขายอาหารให้แก่จังหวัดน่าน ผมได้พบกับคณะครูและนักเรียนของโรงเรียนนี้ เขาพากันมาเป็นจำนวนหลายสิบคนมาตั้งร้านขายอาหารก็ปรากฏว่าร้านอาหารที่โรงเรียนอำเภอสามาจำหน่ายในงานศิลปหัตถกรรมนั้นเป็นที่นิยมของผู้บริโภคเป็นอันมาก ข้าวหลามซึ่งเป็นกระบอกยาว ๆ ปรากฏว่าเด็กนักเรียนโรงเรียนนี้นำมาเผาและนำมาจำหน่ายในงานอย่างสนุกสนาน ปรากฏว่าโรงเรียนนี้ได้รับความสำเร็จในงานศิลปหัตถกรรมมากพอสมควร การที่โรงเรียนประจำอำเภอซึ่งมีนักเรียนจำนวนประมาณ 300 คน สามารถจัดงานใหญ่ได้ถึงขนาดนี้ผมเข้าใจว่ามันเกิดขึ้นเองไม่ได้ มันจะต้องมีคนทำให้มันเกิดขึ้น และคนที่ทำนั้นก็ให้แก่คณะครูและครูใหญ่ของโรงเรียนนั้น

นี่เป็นสถานศึกษาสามแห่งที่ผมนำมาเล่าเพื่อเป็นตัวอย่างว่าสถานศึกษานั้น ตามปกติเมื่อเกิดขึ้นมาครั้งแรกหรือเมื่อดำเนินงานในระยะต้น ๆ ก็มีความยากลำบากต้องทนทำงานอย่างหนักมาด้วยกันทั้งสิ้น แต่ถ้าเมื่อทำไปด้วยความรอบคอบ ด้วยความขยันขันแข็ง และด้วยความช่วยเหลือจากฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สถาน

ศึกษาเหล่านั้นก็มักจะเจริญก้าวหน้าให้ปรากฏดังที่ผมเล่ามาให้เป็นตัวอย่าง ผมเป็นนักวิชาการ เมื่อผมเห็นตัวอย่างนั้น ผมก็พยายามวิเคราะห์ดูว่า เหตุใดสถานศึกษาจึงเจริญ จึงก้าวหน้า เมื่อผมวิเคราะห์ดูแล้ว ผมรู้สึกว่าคุณสมบัติที่ทำให้สถานศึกษาเจริญก้าวหน้านั้นมีอยู่ 6 ประการ

1. สถานศึกษามีความมุ่งหมายในการดำเนินกิจการชัดเจนพอสมควร ข้อนี้เป็นข้อที่ผมถือว่าสำคัญมาก การสร้างสถานศึกษาขึ้นมาเราก็ทราบกันดีอยู่แล้ว สถานศึกษานั้นเป็นที่สำหรับให้นักเรียนมาเล่าเรียน แต่สถานศึกษาบางแห่งก็ทำหน้าที่เพียงแค่นั้น ไม่ได้คิดล่วงหน้าว่าสถานศึกษาแห่งนี้ ควรจะจัดรูปเป็นอย่างไร ให้มีคุณภาพอย่างไร ให้มีขนาดเท่าไหน อย่างนี้เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งซึ่งสถานศึกษาบางแห่งไม่ได้คิดถึง แต่สถานศึกษาซึ่งเจริญขึ้นไปตามลำดับนั้นเขามักจะคิดถึงคุณภาพของนักเรียน จำนวนนักเรียน และความประพฤติของนักเรียนว่าอยากจะเป็นอย่างไร กล่าวสั้น ๆ ว่าสถานศึกษาที่เจริญนั้น ผู้บริหารการศึกษามักจะตั้งความมุ่งหมายสำหรับดำเนินงานให้ชัดเจนพอสมควร สำหรับเรื่องนี้ผมอยากจะยกตัวอย่างวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร อาจารย์สาโรชเข้ามารับงาน ท่านตั้งความมุ่งหมายไว้ชัดเจนทีเดียวว่า โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร จะต้องเป็น Teacher's College จะต้องเป็นอย่างนั้น ท่านพูดทุกหนทุกแห่งและท่านก็พยายามทำให้เป็นอย่างนั้น ผมเข้าใจว่าสถานศึกษาแห่งอื่นก็เหมือนกัน ที่เจริญขึ้นมาเรื่อย ๆ นั้น คณะผู้บริหารและคณะครูจะต้องมีความมุ่งหมายในการดำเนินการชัดเจนพอสมควร เรื่องนี้ผมเข้าใจว่า พูดแค่นี้เพียงพอแล้ว

2. ผมมีความรู้สึกว่าสถานศึกษาแห่งใดแห่งหนึ่งจะเจริญ
 นั้น สถานศึกษาแห่งนั้นจะต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร
 ส่วนกลาง คือกรมและกระทรวง อันนี้เป็นของธรรมดา เพราะ
 ว่าความเจริญของสถานศึกษานั้นย่อมขึ้นอยู่กับงบประมาณ
 ที่ได้รับ ย่อมขึ้นอยู่กับจำนวนครูที่กรมบรรจุไปให้ ย่อมขึ้นกับ
 การสนับสนุนทางวิชาการ ซึ่งมาจากกรมและกระทรวง อันนี้
 ผมคิดว่ากล่าวสั้น ๆ ก็เพียงพอแล้ว เพราะมันเป็นส่วนที่เราเห็น
 ได้ชัดเจนในตัวของมัน

3. สถานศึกษาที่เจริญนั้น สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนว่า
 คณะครูร่วมใจกันทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ผมดูสถานศึกษา
 ที่เจริญทุกหนทุกแห่งทั้งเก่าและใหม่ ผมมองเห็นชัดเจนเหลือเกิน
 ว่าสถานศึกษาที่ดีนั้นคณะครูมักจะไม่ได้แตกแยกกัน ครูใหญ่
 อาจารย์ใหญ่สามารถรวบรวมกำลังน้ำใจของคนให้เป็นอันหนึ่ง
 อันเดียวกัน เพื่อทำการศึกษาให้ดีขึ้น และสถานศึกษาเหล่านั้น
 มักจะดำเนินงานด้วยความเรียบร้อยไม่มีความแตกแยกความ
 สามัคคีกัน

4. สถานศึกษาที่ดีและเจริญนั้น มักจะมีนักเรียนดี ขอนี้
 ก็เป็นข้อซึ่งไม่จำเป็นต้องพูดมาก โรงเรียนชั้นหนึ่งในจังหวัด
 พระนครและในต่างจังหวัดนั้น เขาสามารถยกระดับการศึกษา
 ของเขาให้ดีขึ้นได้ ก็เพราะว่าเขาสามารถเลือกนักเรียนที่มี
 คุณภาพปกติได้ ขอนี้เป็นข้อซึ่งเราจะต้องยอมรับ

5. สถานศึกษาที่ดีนั้นจะต้องมีผู้ปกครองนักเรียนที่ให้
 ความร่วมมือแก่โรงเรียนอย่างใกล้ชิด ขอนี้ผมทราบดีว่าโรงเรียน
 แทบทุกโรง พยายามสร้างระบบประชาสัมพันธ์ พยายามจัดตั้ง
 สมาคมผู้ปกครอง เพื่อเรียกร้องให้ผู้ปกครองหันมาเอาใจใส่

ต่อโรงเรียน หันมาสนับสนุนกิจการของโรงเรียน ปรากฏว่า โรงเรียนหลายโรงทั้งในพระนครและต่างจังหวัดทำได้ผลสำเร็จอย่างงดงาม ผมอยากจะขอพูดเพิ่มเติมในที่นี้สักนิดหนึ่งว่าเท่าที่ผมดูโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ผมได้พบความจริงข้อหนึ่งว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำอำเภอนั้น มักจะได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากผู้ปกครองนักเรียนเป็นอย่างดี ส่วนโรงเรียนในเมืองใหญ่ ๆ นั้น ในหลายกรณีโรงเรียนอาจจะต้องให้ความพยายามอย่างมาก กว่าจะได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครอง

ประการสุดท้าย คือประการที่ 6 ผมทราบว่าผู้ที่บริหารโรงเรียนเป็นองค์ประกอบอันสำคัญที่จะทำให้โรงเรียนเจริญข้อนี้เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป ในประเทศอังกฤษนั้น เขามีคำกล่าวที่ว่าโรงเรียนจะดีหรือเลวนั้น ต้องดูที่ครูใหญ่หรืออาจารย์ใหญ่ โรงเรียนดีได้เท่ากับคุณภาพของอาจารย์ใหญ่เท่านั้น อันนี้เป็นความเชื่อถือของชาวอังกฤษที่มีต่อครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผมก็มีความเชื่ออย่างเดียวกัน ผมชอบพูดเสมอ ย้ำเสมอว่าผู้บริหารโรงเรียน คือครูใหญ่และอาจารย์ใหญ่นี้เป็นตัวจักรอันสำคัญที่จะทำให้โรงเรียนเจริญก้าวหน้า เพราะฉะนั้นผมจึงให้เกียรติแก่อาจารย์ใหญ่ของผมมาก และผมพยายามประคับประคองช่วยเหลืออาจารย์ใหญ่ ให้สิทธิอาจารย์ใหญ่มากเป็นพิเศษ เรื่องผู้บริหารโรงเรียนนี้เป็นเรื่องสำคัญ ต่อไปกรมคิดว่าเราต้องหาวิธีช่วยเหลือผู้บริหารโรงเรียนให้ทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ให้เป็นผู้บริหารที่ดีมากขึ้น อันนี้ก็เป็นเรื่องซึ่งอยู่ในโครงการของผม ผมได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่ทำให้โรงเรียนเจริญก้าวหน้าเป็นโรงเรียนดีมา 6 ประการแล้ว ต่อไปนี้ผมจะพูดกับท่านว่าใน 6 ประการนี้ เราจะพิจารณาร่วมกันได้อย่างไร

ผมจะเริ่มต้นเรื่ององค์ประกอบข้อแรกคือ โรงเรียนมีความมุ่งหมายอย่างชัดเจนในการดำเนินงาน องค์ประกอบข้อนี้ผมอยากจะเรียนกับท่านว่าความมุ่งหมายของโรงเรียนนั้นเราอาจจะต้องร่วมกันพิจารณาระหว่างกรมกับโรงเรียน ในส่วนที่เป็นงานของกรมนั้น ผมได้ขอให้ฝ่ายวางแผนของกรมเราพิจารณาตัวเลขว่า โรงเรียนของท่านนั้นควรจะมีจำนวนนักเรียนเท่าไร มีห้องเรียนกี่ห้องและก็ได้ขอให้หน่วยช่างวางแผนผังสำหรับอาคารเรียน การก่อสร้างอาคารเรียนไว้เป็นแห่ง ๆ เวลานี้งานนี้ก็กำลังดำเนินอยู่ ผมไม่ถือว่างานวางแผนในขั้นนี้เป็นงานซึ่งตายตัวใครจะแก้ไขไม่ได้ แต่ผมอยากจะวางแผนผังให้แก่โรงเรียนทุกโรงเรียนไว้ล่วงหน้าเพื่อจะชี้ให้เห็นแนวทางหรือความมุ่งหมายของโรงเรียนจากทางกรมเสียก่อน เมื่อทางกรมวางไปให้ผมก็อยากจะให้ทางโรงเรียนพิจารณาแผนผัง หรือความมุ่งหมายให้ด้านปริมาณดีด้วย เรามีโอกาสต่อรองกันและมีโอกาสที่จะพิจารณาร่วมกันอยู่เป็นอันมาก เพราะฉะนั้นสิ่งที่เราทำอยู่ขณะนี้ ผมถือว่าเป็น working paper เท่านั้น เป็น working paper ซึ่งเราจะพิจารณาวางตามความมุ่งหมายของโรงเรียนของท่านร่วมกันต่อไปด้วยความสะดวกในอนาคต เมื่อดูมาถึงตอนนี้ผมก็อยากจะเรียนแก่ที่ประชุมว่า ในขณะนี้ทางกรมได้ส่งเจ้าหน้าที่จำนวนหนึ่งมาศึกษาข้อมูลกับท่านในเวลาค่าของทุก ๆ วัน ในการประชุมครั้งนี้เพื่อที่เราจะได้รวบรวมข้อมูลเป็นแฟ้มแต่ละโรงไว้ เพื่อที่จะให้กรมมีข้อมูลเบื้องต้นให้ถูกต้องเสียก่อน ต่อจากนั้นเราก็ได้รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเหล่านี้ให้เป็นหลักฐานและติดตามผลต่อไปเรื่อย ๆ หวังว่าท่านทั้งหลายคงจะให้ความร่วมมือแก่เจ้าหน้าที่ของกรมเป็นอย่างดี ในแง่ของปริมาณผม

ก็ได้พูดมาแล้ว แต่ผมอยากจะพูดต่อไปว่าความมุ่งหมายโดยทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับโรงเรียนทุกโรงเรียนผมอยากจะให้แนวทางไว้ด้วยว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาทุกโรงเรียนต่อไปนี้จะขยายหลักสูตรให้กว้างขวางยิ่งขึ้น หมายความว่าเราจะไม่มุ่งสอนแต่วิชาการอย่างเดียว เราจะเปิดสอนวิชาการแขนงอื่น ๆ เพื่อให้เด็กของเราซึ่งมีความสามารถ และความสนใจต่าง ๆ กันได้เลือกเรียนตามที่เด็กและผู้ปกครองต้องการ อันนี้ก็มีความมุ่งหมายหรือแนวทางในการจัดหลักสูตรและการสอนซึ่งผมคิดว่าท่านควรจะทราบเสียตั้งแต่ในตอนี้ ความมุ่งหมายทั่วไปอีกข้อหนึ่ง ซึ่งผมคิดว่า เราคงจะมีความคิดเห็นร่วมกันก็คือเรื่องความประพฤติของนักเรียน เราต้องการให้นักเรียนของเราเป็นคนมีความประพฤติดี มีสัมมาคารวะ เชื่อถือในระบบศีลธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม เรื่องนี้ท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการให้ความเอาใจใส่มากเป็นพิเศษ ท่านได้พูดแล้วพูดเล่าว่าท่านอยากจะให้โรงเรียนเข้มงวดกวดขันคุณภาพ ความประพฤติของนักเรียนให้มาก อันนี้ท่านพูดแล้วผมก็ถือว่าเป็นนโยบายของกระทรวงฯ จึงได้นำมาเผยแพร่เพื่อให้โรงเรียนถือเป็นความมุ่งหมายของโรงเรียนต่อไป อีกเรื่องหนึ่งซึ่งผมถือว่าเป็นความมุ่งหมายโดยทั่ว ๆ ไปของโรงเรียนก็คือ การปรับปรุงคุณภาพทางการศึกษาของโรงเรียนให้ดีขึ้น อันนี้ผมเคยพูดในที่ต่าง ๆ ว่าโรงเรียนจะดีนั้นโรงเรียนจะต้องสร้างมาตรฐานทางการศึกษาให้สูง เรียกร้องการทำงานจากครูให้ดี เรียกร้องเอาใจใส่ต่อการเรียนจากนักเรียน สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่จะช่วยสร้างให้มาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนได้ดี อันนี้ ผมคิดว่าเป็นความมุ่งหมายซึ่งเราอาจจะพิจารณาร่วมกันได้ ผมได้กล่าวถึงความ

มุ่งหมายของโรงเรียนโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งกรมฯ คิดว่าควรจะเป็นมาแล้ว ผมอยากจะเปิดโอกาสให้ท่านกับคณะครูในโรงเรียน ได้พิจารณาแยกแยะความมุ่งหมายทั่ว ๆ ไปในประการใหญ่ ๆ ที่ผมกล่าวมานี้ออกเป็นการกระทำออกเป็นการปฏิบัติ นั้นเป็นเรื่องหนึ่ง อีกเรื่องหนึ่งก็คือว่าในโรงเรียนของท่านแต่ละโรงเรียน ท่านก็มีสิทธิจะตั้งความมุ่งหมายเป็นพิเศษสำหรับกลุ่มของท่านได้ ข้อนี้เป็นสิ่งที่ผมสนับสนุน ผมก็อยากเห็นว่าโรงเรียนแต่ละโรงเรียนนั้นมีลักษณะประจำตัวของโรงเรียนอันนี้ผมถือว่ามันทำให้โรงเรียนดี องค์ประกอบอันที่ 2 ทำให้โรงเรียนก้าวหน้า ได้แก่ เรื่องการสนับสนุนจากกรม ผมมาที่นี่ผมมารับปากกับท่านว่ากรมจะพยายามทุกวิถีทางที่จะให้ความสนับสนุนแก่โรงเรียนทุกโรงให้ทำงานด้วยความสะดวกราบรื่นให้มากที่สุด ผมจะหาทางสนับสนุนด้วยงบประมาณ ด้วยกำลังคนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ถึงแม้ว่าในระยะนี้การสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านกำลังคนไม่พอเพียงแก่การขยายงานของโรงเรียนแต่ละโรงก็ตาม แต่ขอได้โปรดทราบไว้ด้วยว่า ผมได้พยายามจนสุดกำลังแล้ว ท่านรัฐมนตรีได้พยายามจนสุดกำลังของท่านแล้ว แต่งานที่เผชิญหน้าต่อเราอยู่ในขณะนี้มันมากมายจนกระทั่งว่าเราไม่สามารถที่จะให้การสนับสนุนได้เท่าที่ควรจะเป็น ข้อนี้ผมทราบดีและผมจะพยายาม ผมอยากจะขอถือโอกาสพูดเพิ่มเติมไว้อีกสักนิดหนึ่งว่า ผมพูดมามากแล้วว่า การสนับสนุนด้านงบประมาณนั้นเป็นแต่เพียงทางหนึ่งซึ่งกรมจะทำได้ต่อไป กรมพยายามจะหาเงินพิเศษมาสนับสนุนโรงเรียนให้มากขึ้น บัดนี้ผมก็อยากจะเรียนว่าผมได้วางโครงการจัดหาเงินพิเศษมาช่วยเหลือท่านอีกทางหนึ่ง ผมไม่ทราบว่าหาเงินพิเศษชนิดนี้ได้มากน้อยแค่ไหน

ถึงจะได้มากได้น้อย ผมก็อยากจะให้ท่านทราบว่า เมื่อท่านทุกข์ ผมทุกข์ด้วย เมื่อท่านเผชิญต่อภาระอันหนักผมยินดีเผชิญด้วย เมื่อท่านทำงานพิเศษผมก็ยินดีทำงานพิเศษร่วมกับท่าน เราทำงานควบคู่กันไปอย่างนี้ไม่ใช่ที่ผมจะนั่งสบายอยู่ในกรุงเทพฯ แล้วสั่งเอาสั่งเอาอย่างที่ท่านชอบคิด อีกประการหนึ่งเรื่องเกี่ยวกับการสนับสนุนนี้ ผมได้ขอร้องให้โรงเรียนหลายแห่ง พยายามหาเงินเป็นพิเศษจากชุมชน ผมอยากจะเรียนว่า ในหลายที่หลายแห่ง กรมได้ปรึกษาหารือกับโรงเรียน เพื่อจะได้หาทางหาเงินมาทำนุบำรุงโรงเรียนเป็นการเพิ่มเติม ปรากฏว่าโรงเรียนบางแห่งก็ทำได้ผลอย่างงดงาม บางแห่งก็พยายามทำได้ผลไม่มากนัก ก็เป็นความพยายามที่ดี ผมอยากจะเรียนกับท่านทั้งหลายว่า เงินที่ได้มาจากแหล่งที่เป็นแหล่งที่เกิดขึ้นนี้เป็นของมีค่า ขอให้ทุกคนพยายามและผมเข้าใจว่าเราจะหาได้มากขึ้นตามลำดับ ถ้าแม้ว่าโรงเรียนของเราสามารถพิสูจน์ตัวได้ว่าเราได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองแล้ว ผมแน่ใจเหลือเกินว่า คงมีผู้มีจิตศรัทธาเป็นจำนวนมากให้การสนับสนุนแก่เรามากขึ้นเรื่อย ๆ สำหรับองค์ประกอบอันที่ 2 นี้ ผมก็คิดว่าผมพูดได้เพียงแค่นี้ แต่ผมอยากจะพูดย้ำกับท่านอีกทีหนึ่งว่า เรื่องการสนับสนุนที่ผมสนับสนุนทุกวิถีทางเท่าที่ผมจะทำได้ ผมให้กำลังกาย ให้กำลังใจ ผมพยายามบ่มกัน พยายามคุ้มครองคนของผมให้ดำเนินงานสะดวกที่สุด สิ่งที่ผมได้กระทำไปแล้ว ย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์อยู่ในตัวแล้วว่า ผมทำงานอย่างไร องค์ประกอบอันที่ 3 ที่ทำให้โรงเรียนเจริญก้าวหน้าก็ได้แก่เรื่องความสามัคคีหรือความร่วมมือร่วมใจของคณะครูภายในโรงเรียน สิ่งที่ผมไม่สามารถที่จะมาสร้างให้ท่านได้ทุกโรงเรียนทุกแห่ง แต่ผมอยาก

จะเรียนต่อครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ทั้งหลายว่าความสามัคคี ความ
 ร่วมแรงร่วมใจภายในโรงเรียนนั้นเป็นกำลังอันสำคัญที่จะทำ
 ให้โรงเรียนของเราก้าวหน้า ผมไปที่ไหนผมได้พยายามพูดจา
 กับโรงเรียนทุกโรงว่าให้ช่วยเหลือกัน ให้ร่วมใจกันทำงาน ผม
 พยายามชี้ให้เห็นว่า ถ้าเมื่อทุกคนช่วยกันพายช่วยกันจ้ำแล้ว
 ไม่ช้าไม่นานโรงเรียนของเราก็จะเจริญขึ้นตามความต้องการ
 ของเรา ข้อนี้เป็นข้อที่ผมพูดอยู่บ่อย ๆ เมื่อผมมาพูดกับครูใหญ่
 อาจารย์ใหญ่เป็นจำนวนมากเช่นนี้ ผมอยากจะเรียนต่อไปว่า
 ผมไม่ได้มุ่งหวังเฉพาะความสามัคคีและความร่วมมือร่วมใจกัน
 ภายในโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่งเท่านั้น ผมอยากเห็นความสามัคคี
 ระหว่างโรงเรียนของกรมวิสามัญศึกษาด้วยกัน รวมทั้งโรงเรียน
 ราษฎร์และโรงเรียนรัฐบาล ผมจึงได้ขอร้องให้อาจารย์ใหญ่
 ในโรงเรียนใหญ่ ๆ หลายแห่งว่า คุณมีครูมาก คุณมีอุปกรณ์
 มาก ขอให้ดูแลโรงเรียนประจำอำเภอบ้างนะ ถ้าเพื่อเขาขาด
 ครูขอให้ส่งครูไปช่วยสอนในระยะเวลาอันสั้น หากจะเป็นหนึ่ง
 เทอม สองเทอม หรือหนึ่งปีก็ตามที่ ผมได้บอกอาจารย์ใหญ่
 เหล่านั้นว่าถ้าแม้มีคนฝีมือดี อาสาสมัครไปช่วยเหลืองานของ
 กรมในที่ลำบาก ผมอยากจะสนับสนุนให้มีการพิจารณาความดี
 ความชอบเป็นพิเศษด้วยซ้ำไป อันนี้เป็นเรื่องผมพูดกับอาจารย์
 ใหญ่หลายโรงไปแล้ว ผมนำมาพูดอีกครั้งหนึ่งเพื่ออยากจะเรียน
 ว่าโรงเรียนของกรมเรานั้น เราทำงานด้วยกัน เรามีวัตถุประสงค์
 ร่วมกัน ถ้าเราช่วยเหลือกัน เราสามัคคีกัน งานย่อมจะสำเร็จ
 ได้ด้วยความสะดวกยิ่งขึ้น ข้อนี้ผมหวังว่าต่อไปผมจะมองเห็นแนว
 ทางเราทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากขึ้นในอนาคต
 ในตอนท้ายนี้ผมอยากจะพูดเติมอีกสักกณิดหนึ่งว่า โรงเรียนรัฐบาล

กับโรงเรียนราษฎร์นั้น ควรจะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากขึ้น ผมตั้งใจที่ได้เห็นโรงเรียนรัฐบาลในบางจังหวัดให้ความช่วยเหลือแก่โรงเรียนราษฎร์ ซึ่งสอนในระดับเดียวกันและผมได้เห็นโรงเรียนราษฎร์บางโรงเรียนในจังหวัดบางจังหวัดเข้าร่วมมือกับโรงเรียนรัฐบาลมากขึ้น

ข้อนี้ผมตั้งใจและผมอยากจะสนับสนุนให้มีมากขึ้น องค์ประกอบประการที่ 4 เรื่องของนักเรียนดี ผมอยากจะเรียนไว้อย่างนี้ว่า ถ้าแม้ว่าเราเลือกได้ เราก็คงอยากได้นักเรียนที่ดี ตั้งอกตั้งใจเรียน ประพฤติดี มีสติปัญญาสูง ข้อนี้ไม่เป็นที่สงสัย แต่ผมอยากจะเรียนว่าโรงเรียนทุกโรงเรียนย่อมเลือกเอาเฉพาะนักเรียนดี ๆ ไม่ได้ จะต้องมิโรงเรียนบางโรงเรียนรับนักเรียนที่มีคุณภาพต่ำไปฝึกสอน ไปสั่งสอนให้แก่เป็นคนดี ผมอยากจะพูดออกนอกเรื่องไปสักนิดหนึ่งว่า ผมถือว่าโรงเรียนนั้นเป็นสถานที่ซึ่งทำคนโง่ให้เป็นคนฉลาด ทำคนที่ไม่รู้ให้เป็นคนมีความรู้ ทำคนที่ไม่รู้แนวทางว่าจะประพฤติอย่างไร เป็นคนที่มีความประพฤติดี มีศีลธรรม มีวัฒนธรรม ผมว่าโรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษา เรามีหน้าที่อย่างนี้ ถ้าแม้ว่าเราจะมุ่งเอาแต่นักเรียนที่ดีแล้ว ไม่จำเป็นที่จะต้องไปช่วยเหลือเด็กที่อ่อนในทางวิชาการหรืออ่อนในทางความประพฤติ ขอให้ท่านนึกดูให้ดีว่า บ้านเมืองของเราจะเป็นอย่างไร อันนี้ก็เป็นเรื่องซึ่งผมขอฝากให้คิด ผมอยากจะให้ข้อคิดต่อไปอีกประการหนึ่งก็คือว่า มีโรงเรียนหลายโรงเรียนซึ่งมีคุณภาพต่ำ แต่ด้วยความอุตสาหะ วิริยะ ด้วยความเอาใจใส่ของคณะครูและอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนนั้น เขาสามารถทำนักเรียนซึ่งคุณภาพต่ำนี้ให้มีคุณภาพสูงขึ้นมาได้เหมือนกัน ผมได้พูดถึงโรงเรียนวัดมกุฏกษัตริย์มาแล้ว ผมก็อยากย้ำอีกที่ว่า โรงเรียน

วัดมกุฏกษัตริย์นี้เป็นตัวอย่างของโรงเรียนซึ่งรับนักเรียนที่ไม่ดีจากแหล่งทั้งหลายมาอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีมีความรู้สูงและมีความประพฤติดี ผมก็ไม่อยากจะยกยอโรงเรียนวัดมกุฏกษัตริย์จนเกินเลยไป เท่าที่ผมได้ดูมาในระยะเวลาหลาย ๆ ปีนี้ ผมก็ได้พบความจริงว่าโรงเรียนนี้ได้ปรับปรุงคุณภาพให้ดีขึ้นมาเรื่อย ๆ ผมคิดว่าถึงแม้ว่านักเรียนดีจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งก็ตาม แต่ก็ต้องมีคนพิษสุจนให้เห็นแล้วว่า ถึงแม้ว่าเราจะรับนักเรียนที่มีคุณภาพต่ำ เราก็สามารถทำให้เด็กเหล่านั้นเจริญก้าวหน้าขึ้นมาได้ตามกำลังของเขาเหมือนกัน และในหลายกรณีนักเรียนซึ่งมีคุณภาพต่ำเหล่านั้นก็ไปทำประโยชน์ให้แก่สถานศึกษาและบ้านเมืองของเราได้เป็นอันมาก องค์ประกอบอันที่ 5 ที่ทำให้โรงเรียนก้าวหน้าขึ้น ได้แก่ ความเอาใจใส่ของผู้ปกครองที่มีต่อนักเรียนและโรงเรียน ข้อนี้ผมคิดว่าอยู่ในวิสัยซึ่งโรงเรียนทุกโรงจะทำได้ สุดแท้แต่ว่าโรงเรียนจะวางโครงการไว้อย่างไหน ผมอยากจะเรียนว่าโรงเรียนในพระนครนั้นเป็นโรงเรียนซึ่งรับเด็กมาจากห้องที่ต่าง ๆ กัน โดยมากบ้านผู้ปกครองมักอยู่ห่างไกลกัน และผู้ปกครองนักเรียนมักจะประกอบอาชีพแตกต่างกันหรือมีฐานะแตกต่างกัน โรงเรียนเหล่านี้มีอยู่หลายต่อหลายโรงซึ่งพยายามจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ เรียกร้องความเอาใจใส่จากผู้ปกครอง ผมจำได้ว่าผมเคยไปเที่ยวโรงเรียนบางแห่งก็ปรากฏว่าทำได้ยากเหลือเกิน แต่พอผมไปดูในระยะหลัง ๆ ก็ปรากฏว่าโรงเรียนเหล่านั้นสามารถทำได้สำเร็จ ได้จัดตั้งสมาคมครูผู้ปกครองได้สำเร็จและผู้ปกครองเหล่านั้นก็ให้ความช่วยเหลือแก่โรงเรียนเป็นอย่างดี นี่เป็นงานซึ่งยากเหลือเกิน ซึ่งทำสำเร็จในจังหวัดพระนคร สำหรับในต่างจังหวัดนั้น

ผมเข้าใจว่าปัญหาจะน้อยลง และในต่างอำเภอที่ผมเข้าใจว่า ปัญหาจะน้อยลงไปอีกเพราะฉะนั้นผมก็อยากจะฝากข้อคิดเห็น แก่ท่านว่า โรงเรียนทุกโรงอยู่ในวิสัยที่จะทำได้ อยู่ในวิสัยที่จะ ขอให้ผู้ปกครองเอาใจใส่ต่อโรงเรียนและนักเรียนได้ทั้งสิ้น ข้อ สำคัญอยู่ที่ว่า อาจารย์ใหญ่และคณะครูจะทุ่มเทเวลาให้แก่กิจการ นี้ได้มากน้อยเพียงไร องค์ประกอบที่จะทำให้โรงเรียนดีประการ สุดท้าย ได้แก่ ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียน คือความ สามารถของครูใหญ่และอาจารย์ใหญ่ เรื่องนี้ผมคิดว่าเป็นเรื่อง ที่ผมอยากจะพูดกับท่าน เพราะว่าผมเห็นว่าคนที่สำคัญคนเดียว ในโรงเรียนคือครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ถ้าคนคนนี้รักงานของตัว อยากจะทำให้โรงเรียนของตนให้เจริญขึ้น ทุ่มเทเวลาให้แก่โรงเรียน ของตนแล้ว ผมตั้งใจว่าโรงเรียนนั้นมีความเจริญแน่ ๆ ที่ผมกล่าว เช่นนี้มีได้หมายความว่า ผมกล่าวหาว่าครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ยังไม่ได้ทุ่มเทเวลาและกำลังใจ กำลังกายแก่โรงเรียนเท่าที่ควร ผมได้เห็นความยากลำบากของท่าน ผมได้เห็นความพยายาม ของท่านมามากแล้ว ผมมากล่าวย้ำอีกทีหนึ่งว่าสิ่งที่ท่านได้ พยายามทำไปนั้นเป็นการถูกต้องแล้ว กรมแต่งตั้งท่านมาเพื่อ ให้ท่านรับภาระอันหนัก เพื่อให้ท่านทำงานด้วยความลำบาก ความ ลำบากเหล่านี้เป็นสิ่งที่เราจะต้องยอมรับ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ผมก็อยากจะกล่าวต่อไปว่า ความสามารถหรือประสิทธิภาพ ของครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่นี้ มีความแตกต่างกันไปคนละอย่าง บางคนสามารถในเรื่องนี้ บางคนสามารถในเรื่องนั้น เพราะ ฉะนั้นผมก็อยากจะพูดเสียว่า ขอให้ท่านทั้งหลายจงพยายามดู ตัวอย่างของกันและกัน และพยายามแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กันและพยายามปรับปรุงตัวเองในด้านที่ยังบกพร่องอยู่เพื่อจะ

ได้นำเอาความรู้ความสามารถซึ่งหาได้ใหม่นั้นไปปรับปรุงงานของท่านให้ดีขึ้น สำหรับตอนนี้ผมขอพูดว่า กรมมอบหมายความเป็นความตายของกรมให้แก่ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ กรมอยากจะบอกกับท่านว่า งานของกรมจะเจริญก้าวหน้าหรือถอยหลังนั้นขึ้นอยู่กับท่าน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับผมซึ่งนั่งอยู่ในสำนักงานกลางงานที่จะสำเร็จของกรมนั้นอยู่ในมือของท่าน ถ้าท่านช่วยกรมของเรา ก็จะเจริญต่อไป ถ้าท่านไม่ช่วยผมก็มองเห็นว่างานของกรมเราทรุดลงอย่างไม่มีปัญหา เรื่ององค์ประกอบทั้ง 6 ที่ผมกล่าวมานี้ผมก็อยากจะกล่าวซ้ำอีกทีหนึ่งว่า ถ้าเมื่อจะให้ผมเลือกเอาว่าองค์ประกอบอันไหนสำคัญที่สุดผมตอบท่านได้ทันทีว่า องค์ประกอบอันสุดท้าย คือครูใหญ่และอาจารย์ใหญ่ที่มีความสามารถสูงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้โรงเรียนก้าวหน้า ขึ้นอย่าได้สงสัยเลย ผมมีความเชื่ออย่างจริงจังเช่นนั้น เพราะฉะนั้นผมก็มารับกับท่านอีกทีหนึ่งว่าผมจะพยายามทุกวิถีทางที่จะช่วยเหลือให้ท่านปฏิบัติงาน ด้วยความสะดวกราบรื่นขึ้นไปตามลำดับ เมื่อผมมองเห็นว่าครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้โรงเรียนก้าวหน้า ผมก็อยากจะเรียนต่อท่านว่า ผมมองครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่หรือผู้บริหารโรงเรียนของผมในฐานะเป็นผู้นำของกรม เป็นผู้นำของโรงเรียน เมื่อเป็นเช่นนั้นผมก็อยากจะกล่าวว่าลักษณะของผู้นำหรือสิ่งที่ผู้นำควรจะทำนั้น ผมเห็นว่ามึลักษณะหรืองานที่ผู้นำจะปฏิบัติ นั้น ผมคิดว่ามีเรื่องสำคัญที่ผมควรจะบอกแก่ท่าน 5 ประการ

ประการแรก ผมมีความเห็นว่า ผู้นำจะต้องมีหน้าที่รวบรวมกำลังน้ำใจของคนไว้เป็นปีกแผ่นแน่นหนา ผู้นำจะต้องสามัคคี

ภายในกลุ่มของคน ผู้นำจะต้องให้บริการแก่คนของตน ผู้นำจะต้องคุ้มครองคนของตน ผู้นำจะต้องควบคุมคนของตนให้ดำเนินงานไปตามวิถีทางที่ถูกต้อง สิ่งนี้เป็นสิ่งแรกที่ผู้นำจะต้องทำ

ประการที่สอง ผมคิดว่าผู้นำมีหน้าที่เป็นผู้ที่ชี้ทิศทางเดิน และเป็นผู้กำหนดอัตราความเร็วในการเดิน พุดกันง่าย ๆ ว่า ผู้นำจะต้องเดินหน้า และจะต้องเดินในอัตราความเร็วซึ่งผู้ตามจะเดินทัน อันนี้เป็นสิ่งปกติซึ่งผู้นำจะต้องทำ ทิศทางที่จะเดินนั้นก็ได้อีก ความมุ่งหมายของโรงเรียน อัตราความเร็วของการทำงานนั้นก็ได้อีก ว่าเราตั้งเป้าหมายไว้สูงแค่ไหน เราจะทำให้บรรลุถึงเป้าหมายอันนั้นในอัตราเร็วเท่าไร สิ่งนี้ผู้นำจะต้องทำ เรื่องนี้ผู้นำที่ดีเขาก็ต้องดูว่าผู้ตามของเขามีลักษณะอย่างไร มีความสามารถแค่ไหนและเขาก็กำหนดทิศทาง และอัตราความเร็วให้เป็นไปตามความสามารถของผู้ตาม แต่ในขณะที่เดียวกัน ผู้นำก็มักจะเร่งอัตราความเร็วของการทำงานให้สูงขึ้นในเมื่อผู้ตามปฏิบัติงานได้ดีขึ้น วันนี้ผมขอฝากให้เป็นข้อคิดด้วย

ประการที่สาม ผู้นำนั้นจะต้องใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในมือให้เกิดประโยชน์ กล่าวง่าย ๆ ว่า ในโครงการแต่ละแห่งนั้นมีทรัพยากรที่อยู่ในมือหลายประเภทหลายอย่าง ผู้นำจะต้องศึกษาทรัพยากรเหล่านั้นทีละอย่าง ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรทางการเงิน ในด้านกำลังคน ในด้านอาคารสถานที่ หรือในด้านทรัพยากรที่มีจากชุมชน ผู้นำจะต้องศึกษาอย่างละเอียดและพยายามที่จะใช้ทรัพยากรเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์แก่โรงเรียนหรือแก่องค์การของตนให้ได้มากที่สุด ผมอยากจะทำไว้ในตอนนี้เสียด้วยว่า ความสามารถที่จะใช้ทรัพยากรเหล่านั้นที่อยู่ในมือ

ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงนั้น ผู้นำจะต้องมีความคิดริเริ่ม จะต้องเป็นผู้มองหาช่องทางที่จะใช้ทรัพยากรหรือใช้กำลังคนที่มีอยู่ ความคิดริเริ่มเป็นคุณสมบัติที่สำคัญอันหนึ่งของผู้นำ ซึ่งผมคิดว่าท่านก็ทราบที่อยู่แล้ว ผมจึงไม่กล่าวให้มากนัก

ประการที่สี่ ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการบริหารและการจัดการเรื่องนี้ ท่านทั้งหลายซึ่งบริหารงานกันมาคนละนาน ๆ ย่อมทราบว่า ขบวนการของการบริหารและการจัดการนั้นก็ต้องมีการวางแผน จะต้องมีการจัดระบบงานจะต้องมีการปฏิบัติงานตามแผน จะต้องประเมินผล จะต้องมีการติดตามผลและการประสานงาน และก็ประการสุดท้ายก็ต้องมีการควบคุมงาน เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องซึ่งท่านหาอ่านได้จากตำราการบริหารโดยทั่วไป ผมอยากจะย้ำแต่เพียงว่าผู้นำที่ดีนั้นจะต้องมีความสามารถในการบริหารและการจัดการ

ประการที่ห้า ผมอยากจะบอกว่าผู้นำที่ดีนั้นจะต้องยึดถือระเบียบแบบแผนที่เชื่อถือได้ในการปฏิบัติงาน กล่าวคือว่าการทำงานนั้น หลายต่อหลายคนอาจจะทำได้สำเร็จแต่ว่าบางคนสำเร็จอย่างมีระเบียบแบบแผนเป็นที่เชื่อถือได้ แต่บางคนก็ทำในบางเรื่องนอกกลุ่มนอกทาง เป็นระเบียบแบบแผนที่ยึดถือไม่ได้ ถ้าเป็นเช่นนั้นผมรู้สึกว่ามันเสี่ยงต่ออันตราย ข้อนี้นี้ผมใคร่จะฝากข้อคิดเห็นไว้ว่า ถ้าเมื่อท่านจะทำงานให้ได้ผลดีและเป็นที่ยึดถือของคนแล้ว ขอให้ปฏิบัติงานให้มีระเบียบแบบแผนเป็นที่เชื่อถือได้

ท่านผู้ฟังทั้งหลาย ผมได้พูดถึงเรื่องที่เราควรจะทำ ความเข้าใจกันมากพอสมควร ผมอยากจะกล่าวในตอนท้ายว่า ในระยะนี้ งานของกรมเราอย่างเข้าสู่วิฤตการณ์อย่างใหม่ ผม

อยากจะถามท่านว่าท่านมองความยากลำบากที่เรากำลังเผชิญอยู่นี้อย่างไร ท่านมองปัญหาที่เกิดขึ้นกับเราอย่างไร ท่านมองปัญหาอย่างเด็กหรืออย่างผู้ใหญ่ ถ้าท่านมองเห็นปัญหาว่าเป็นเรื่องซึ่งยากลำบากเกินความสามารถของเรา เกินความจำเป็นซึ่งเราจะต้องรับภาระ ถ้าท่านมองอย่างนี้ผมก็อยากจะเรียนต่อท่านว่า ความหวังที่จะทำความก้าวหน้าให้กรมของเรานั้น ชักจะมีดมัวเสียแล้ว แต่ถ้าเมื่อท่านมองว่าความยากลำบากที่เกิดขึ้นนี้ มันเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นในการพัฒนางานมันเป็นสิ่งซึ่งเราพบเห็นอยู่เป็นประจำ เมื่อมีปัญหาเราก็กู้ เมื่อมีอุปสรรคเราก็กู้ฟันฝ่า เมื่อมีงานเราก็กู้ทำมากเราก็กู้ทำมาก ยิ่งงานยากเราก็กู้ยิ่งใช้ความสามารถของเราให้สูงขึ้น เรียกร้องความช่วยเหลือจากคนอื่นให้มากขึ้น ถ้าเราคิดอย่างนี้อนาคตอันสุขไสคงจะเป็นของกรมของเราเป็นแน่แท้ ผมได้พูดมาแล้วว่า ผมฝากอนาคตของกรมไว้กับท่าน ท่านเท่านั้นเป็นผู้มีสิทธิ์ที่จะทำให้กรมของเราเจริญก้าวหน้าหรือถอยหลัง เรื่องนี้เป็นเรื่องซึ่งผมรู้ดี ผมจึงนำมาพูดกับท่านว่าอนาคตของกรมอยู่ในมือท่าน ท่านจะทำให้มันก้าวหน้าหรือถอยหลังก็เป็นเรื่องของท่าน และเป็นเรื่องซึ่งเราจะพิจารณาร่วมกันต่อไป ขอขอบคุณครับ.

ผมอยากจะเรียกคำปราศรัยครั้งนี้ว่า “ปฐมสนทนา” ของอธิบดีกับผู้รับผิดชอบการบริหารโรงเรียนมัธยมมากกว่า เพราะทั้งที่ และลีลาการพูดของอธิบดีดูประหนึ่งว่ากำลังสนทนากับญาติมิตร เพื่อให้แนวทางการทำงาน แต่คนที่ต้องรับภาระทางปฏิบัติอย่างผมต้องกำหนดยุทธศาสตร์และยุทธวิธีให้รอบ-

คอบ ทั้งเชิงบริหารและเชิงวิชาการจึงจะสามารถบรรลุผลตาม
ทิศทางนั้นได้

ผู้บริหารระดับกรมนั้นจะทำหน้าที่เพียง 3 อย่างคือ เป็น
ผู้กำหนดทิศทางในการทำงาน คอยกำกับให้เป็นไปตามจังหวะ
เวลาที่พึงประสงค์ แล้วคอยสนับสนุนทั้งกำลังอุปกรณ์และ
กำลังใจในการทำงาน ส่วนรายละเอียดเป็นเรื่องในความรับผิดชอบ
ของผู้บริหารระดับรองลงไป

อธิบดี ดร.ก่อ สวัสดิพิพาณิชย์ ทำหน้าที่ของท่านสมบูรณ์
ที่สุด แต่ผู้บริหารระดับรองลงไปจนถึงอาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่
โรงเรียนมัธยมทำงานกันตัวเป็นเกลียวเพราะยิ่งทำยิ่งสนุกด้วย
ขวัญและกำลังใจจากการสนับสนุนของอธิบดี

อาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ในกองโรงเรียน
รัฐบาลบ่นกันว่า การทำงานตามทิศทางของอธิบดีนั้นเหน็ด-
เหนื่อยมาก แต่ก็สนุกดี และมองเห็นอนาคตว่าโรงเรียนมัธยมศึกษา
จะมีรูปร่างเป็นอย่างไร

ในฐานะผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาลผมก็ต้องบริหาร
ทางปฏิบัติอันเป็นรายละเอียดตามทิศทางที่อธิบดีกำหนด

ทั้งบรรยายและตอบปัญหาทางปฏิบัติแก่ผู้บริหารโรงเรียน
มัธยมทั้งหลายทั่วราชอาณาจักรตั้งแต่การประชุมใหญ่—ประชุม
ประจำเดือน—พบปะกันเป็นการส่วนตัวเกี่ยวกับเรื่องการก่อสร้าง
—การบริหารบุคคล จิปาถะ ฯลฯ แล้วแต่จะมีเรื่องขึ้นมา

เผอิญไปพบสรุปการบรรยายและการตอบคำถามเจ้า-
หน้าที่เขาบันทึกไว้เมื่อปี พ.ศ. 2513 ในคราวประชุมอาจารย์
ใหญ่ ครูใหญ่ทั่วราชอาณาจักรครั้งแรก

ลองพิจารณาดูกันเอาเองเถอะครับ

สิ่งที่โรงเรียนควรทราบ

ประจวบ คำบุญรัตน์

เรื่องต่อไปนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันระหว่างโรงเรียนและกองโรงเรียนรัฐบาลโดยตรง ซึ่งจะทำความเข้าใจซึ่งกันและกันได้ดียิ่งขึ้น ผมจึงอยากจะนำมาเล่าให้ฟัง

เรื่องแรกคือเรื่องเกี่ยวกับอาคารสถานที่บริเวณโรงเรียน ขณะกรมวิสามัญศึกษาได้พิจารณาเห็นว่าบริเวณอาคารสถานที่และบริเวณของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เป็นอยู่เวลานี้ น่าจะต้องพิจารณาให้ละเอียดรอบคอบ เพื่อเตรียมขยายปริมาณนักเรียนในอนาคต และพร้อมกันนั้นก็คิดถึงเรื่องการลงทุนและคุณภาพของการศึกษาควบคู่กันไปด้วย ฉะนั้นขณะนี้กรมวิสามัญศึกษาจึงได้มีแนวความคิดที่จะได้ที่ดินสำหรับการสร้างโรงเรียนมัธยมศึกษาให้กว้างขวาง อย่างน้อยโรงเรียนระดับอำเภอควรมีที่ดินไม่น้อยกว่า 35 ไร่ ระดับจังหวัดไม่ควรน้อยกว่า 70 ไร่ เรื่องนี้เกิดจากแนวความคิดที่ว่า การจัดโรงเรียนนั้น ถ้าจะให้เหมาะสมควรจะได้แบ่งเขตพื้นที่ของโรงเรียนออกเป็น 4 ส่วนด้วยกันคือ

1. ส่วนที่ใช้เป็นที่สร้างอาคารเรียน (Learning Area)
2. ส่วนที่เป็นที่สร้างโรงฝึกงาน (Shop Area)
3. ส่วนที่เป็นสนามและที่พักผ่อนของเด็ก (Recreation Area)

4. ส่วนที่เป็นที่สร้างบ้านพักครู ภาวโรง (Residential Area)

ร่วมวางแผนโรงเรียนมัธยมกับอาจารย์พันธ์ หุ่ม कुमार หัวหน้าหน่วยช่าง และ อาจารย์ชุตติ เฟ็งปาน หัวหน้าแผนกโรงเรียนรัฐบาลส่วนกลาง

ในสัดส่วนต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อาจเป็นที่จะต้องได้เนื้อที่กว้างขวางทัดเทียมกับปริมาณนักเรียน ฉะนั้นยิ่งเราได้พื้นที่กว้างขวางมากเท่าไร เราก็จะจัดโรงเรียนมัธยมศึกษาของเราได้ดีมากยิ่งขึ้นเท่านั้น ถึงแม้ว่าปริมาณนักเรียนจะขยายมากขึ้นเท่าไร เรายังจะมีที่เพียงพอ

ในการก่อสร้างอาคารเรียน และอาคารประกอบ ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2513 นี้เป็นต้นไป กรมวิสามัญศึกษาได้เปลี่ยนแนวความคิดจากการก่อสร้างด้วยอาคารไม้มาเป็นอาคารคอนกรีตโดยเฉพาะอาคารเรียน ควรจะต้องเป็นอาคารคอนกรีตทั้งหมด หลังจากกรมวิสามัญศึกษาได้ทำความตกลงกับสำนักงานงบประมาณแล้วขณะนี้ เราได้รับความยินยอมให้ก่อสร้างอาคาร

เรียนเป็นตึกในโรงเรียนระดับจังหวัด ส่วนระดับอำเภอนั้นเรา
 ได้รับความยินยอมให้ก่อสร้างอาคารเป็นโครงสร้างคอนกรีต
 ทั้งนี้เพราะเงินงบประมาณของประเทศที่จะสนับสนุนในเรื่องนี้
 ยังไม่เพียงพอที่จะกระจายเป็นอาคารตึกได้อย่างทั่วถึง ฉะนั้น
 จึงอยากจะให้ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ทุกท่านได้ทราบหลักการ
 อันนี้โดยทั่วกันด้วย

จริงอยู่ขณะนี้เราจำเป็นต้องตั้งงบประมาณเพื่อต่อเติม
 อาคารไม้ที่เพิ่งสร้างเสร็จใหม่ ๆ บ้าง เพื่อประหยัดเงินงบประมาณ
 แต่การก่อสร้างอาคารเรียนใหม่ก็จะสร้างเป็นตึก หรือโครงสร้าง
 คอนกรีตโดยตลอด ข้อสำคัญที่น่าจะต้องเข้าใจร่วมกันขณะนี้
 ก็คือ โรงเรียนของเราอยู่ในที่ดินคับแคบบ้าง กว้างบ้าง เก่าบ้าง
 ใหม่บ้าง จำเป็นจะต้องพิจารณากันอย่างรอบคอบในการก่อสร้าง
 เพื่อให้ได้ประโยชน์ที่สุด

ระยะนี้ท่านจะเห็นว่าท่านอธิบดีกรมวิสามัญศึกษาระมัด
 ระวังในเรื่องการวางผังโรงเรียนมากที่สุด ทั้งนี้เพราะท่านอยาก
 จะเห็นการก่อสร้างอาคารเรียนและอาคารประกอบอันถูกต้องเพื่อ
 เตรียมการขยายงานในอนาคต โรงเรียนใดที่อยู่ในที่แคบอาจจะ
 ถูกรุกร้าให้ขยายที่หรือย้ายที่ใหม่หรือรวมกัน ถ้าเราไม่เข้าใจ
 ร่วมกันในเรื่องนี้ก็อาจจะเกิดความเข้าใจผิดไปว่า ทำไมต้อง
 มารวมโรงเรียน ทำไมต้องมาย้ายโรงเรียน เป็นต้น

ขณะนี้ทางกรมวิสามัญศึกษากำลังคิดร่วมกับกองวางแผน
 การศึกษา และสำนักงบประมาณอยู่ว่าการลงทุนเกี่ยวกับการ
 สร้างโรงเรียนนั้น ควรจะเป็นเท่าไรต่อเด็ก 1 คน ท่านคิดว่า
 งบลงทุนนี้ควรจะเป็น 10,000 บาท ต่อจำนวนนักเรียนมัธยม-
 ศึกษา 1 คน และงบดำเนินการในโรงเรียนก็ควรจะเป็นประมาณ

กำลังวางแผนโรงเรียนมัธยมเชิงคาน จังหวัดเลย ในรูปมี อาจารย์โฮม จันทพงษ์
อาจารย์สุชาดา สถาปนิก อาจารย์กว้าง รอบคอบ อาจารย์ธรรมบุญ วิสัยจร

1,000 คน ต่อเด็ก 1 คน แต่ขณะนี้ยังเป็นเรื่องไม่ยุติต้องทำความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไปอีก หากสำเร็จเมื่อไรเราก็คงจะมีหลักเกณฑ์ในการตั้งงบประมาณเพื่อการก่อสร้าง และการดำเนินการในโรงเรียนได้รัดกุมยิ่งขึ้น เราจะคิดได้ทันทีว่า ถ้าเราเพิ่มเด็ก 1 คนในโรงเรียน เราจะได้เงินมาดำเนินการก่อสร้าง และดำเนินการทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับโรงเรียนเท่าไร

เรื่องที่สอง คือ เรื่องเกี่ยวกับตัวครู

ความยุ่งยากทั้งหลายที่เกี่ยวกับตัวครู ขณะนี้ผมรู้สึกว่าจะค่อย ๆ คลี่คลายไปในทางดีมากยิ่งขึ้น เพราะขณะนี้เราตระหนักกันดีกว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่เรามีอยู่ไม่เพียงพอ และไม่เป็นปัจจุบันที่จะทำให้กองโรงเรียนรัฐบาลดูแลช่วยเหลือโรงเรียนได้อย่างเที่ยงธรรมและทั่วถึง การปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดสรรอัตรากำลังครู การโยกย้าย และแต่งตั้งที่สับสนอยู่ เวลานี้เป็นความบกพร่องอันเกิดจากการขาดข้อมูลและความไม่เป็นปัจจุบันของสถิติตัวเลข

ผมอยากจะเรียนว่าสิ่งที่กองโรงเรียนรัฐบาลจัดทำขณะนี้ก็คือ พยายามเก็บข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนชั้นเรียนและตัวครูอย่างละเอียดและให้เป็นปัจจุบัน เพื่อที่จะให้ดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้อย่างถูกต้อง

หนึ่งผมอยากจะเล่าเพิ่มเติมความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับอัตราครูและการโยกย้ายให้ท่านได้รับรู้ในระบบการดำเนินงานสักเล็กน้อย คือก่อนที่จะได้อัตรากำลังครุมนั้น เราจะต้องชี้แจงกับคุรุสภาซึ่งทำหน้าที่แทนคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) ให้เห็นว่า แต่ละโรงเรียนที่ต้องการอัตรากำลังครุเพิ่มนั้น มีครูอยู่เท่าไร วุฒิอะไร รวมทั้งมีกี่ชั้นเรียนด้วย ถ้าคุรุสภาเห็นว่ามีความจำเป็นจะต้องเพิ่มอัตราครู คุรุสภาก็จะอนุมัติให้เราตั้งอัตราไปยังสำนักงบประมาณได้ เมื่อสำนักงบประมาณอนุมัติอัตราแล้วเราจึงจะได้อัตรารูมา ทั้งนี้หมายความว่า สำนักงบประมาณต้องแจ้งไปยังกระทรวงการคลังด้วยว่า เราขอตั้งอัตราเงินเดือนใหม่ไว้ที่โรงเรียนใดเพื่อให้คลังจังหวัดส่งจ่ายเงินเดือนประจำอัตรานั้นให้ จากนั้นเราก็เอาอัตราใหม่มาดำเนินการสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุตัวบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่เรாதกลงกับคุรุสภาและสำนักงบประมาณให้แก่โรงเรียนการบรรจุเงินเดือนจะไม่ได้รับการพิจารณาจ่ายเงินเดือนจากกระทรวงการคลัง

อัตราประจำสถานศึกษาหนึ่ง ๆ หากจะมีการโยกย้าย สับเปลี่ยน ทางกรมวิสามัญศึกษาและกระทรวงศึกษาธิการ จะต้องขออนุมัติคุรุสภาโดยชี้แจงเหตุผลและความจำเป็นไปเป็นราย ๆ เหตุผลและความจำเป็นนั้นต้องเป็นเรื่องเกี่ยวกับปริมาณและคุณภาพของสถานศึกษาเท่านั้น ความยุ่งยากในการดำเนิน

การมีมากจนผมไม่สามารถจะเขียนให้ละเอียดในที่นี้ได้ จึงขอ
เล่าให้ฟังในขณะที่ผมชี้แจงนี้

อย่างไรก็ตามที่ผมได้กล่าวไว้ตั้งแต่ต้นว่า เรื่องการบรรจุ
โยกย้ายนี้ได้คลี่คลายไปในทางที่ดีมากขึ้นนั้น ผมก็อยากจะเล่า
ให้ฟังอีกว่าขณะนี้ คณะกรรมการอำนวยการคุรุสภาได้อนุมัติ
ให้กรมต่าง ๆ ได้จัดระบบเกี่ยวกับตัวบุคคลในสถานศึกษา ซึ่ง
ทำให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงานในด้านตัวบุคคลมาก
ขึ้น เช่น คณะกรรมการอำนวยการคุรุสภา ได้ผ่อนผันให้ทำ
การบรรจุครูในเงื่อนไขวุฒิที่คล้ายคลึงกันโดยมีต้องขออนุมัติ
เป็นรายอัตรา ทั้งนี้คณะกรรมการอำนวยการคุรุสภาได้แบ่ง
วุฒิที่จะใช้ในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการออกเป็น
3 ประเภท คือ

1. ปริญญาหรือประกาศนียบัตรทางการศึกษา

วุฒิประเภทนี้ได้แก่ วุฒิที่ได้มีการสอนวิชาการศึกษา
ด้วย เช่น ป.กศ., ป.กศ.สูง, พ.ม., กศ.บ., อ.บ. ฯลฯ

2. ปริญญาหรือประกาศนียบัตร ซึ่งยอมรับให้ใช้ใน
การสอนทั่วไปได้

ได้แก่ วุฒิที่จะสามารถบรรจุและใช้สอนในโรงเรียน
ได้ เพราะในหลักสูตรวิชาต่าง ๆ ซึ่งต้องอาศัยวุฒิเหล่านี้ช่วย
เพื่อให้เกิดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียน
ได้แก่ วท.บ., อ.บ., ศศ.บ. ฯลฯ

3. ปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ ซึ่งใช้เฉพาะกรณี

ในโรงเรียนมัธยมศึกษาเราได้เปิดหลักสูตรให้กว้าง-
ขวางออกไปเพื่อเตรียมตัวเด็กที่จะเลือกอาชีพในอนาคต ทาง
คณะกรรมการอำนวยการคุรุสภาจึงยอมให้เราบรรจุวุฒิพิเศษ

ได้ในโรงเรียน เช่น ปวส.(เกษตร), ปวส.(อาหารและโภชนาการ)
 ฯลฯ

ยิ่งกว่านั้นคณะกรรมการอำนวยการคุรุสภา ยังได้แบ่ง
 อัตรากำลังในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการออกเป็น
 3 ส่วน แต่ละส่วนใช้ปริมาณงานของตนเลื่อนชั้น เลื่อนอันดับ
 ได้ โดยไม่ต้องอาศัยชั่วโมงการสอนมาประกอบการพิจารณา
 อย่างแต่ก่อน อัตรากำลังในสถานศึกษาที่คณะกรรมการอำนวยการ
 คุรุสภาอนุมัติ มีดังนี้คือ

ในสถานศึกษาหนึ่ง ๆ ได้แบ่งอัตรากำลังออกเป็น 3 ส่วน

1. ฝ่ายบริหาร หมายถึง หัวหน้าสถานศึกษา และผู้ช่วย
 หัวหน้าสถานศึกษา การที่จะมีผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษาได้
 ก็คน ทางคุรุสภาก็ได้วางเกณฑ์ไว้เพื่อปฏิบัติแล้ว

2. ฝ่ายปฏิบัติการ หมายถึง ครูผู้สอนในสถานศึกษา ซึ่ง
 คณะกรรมการอำนวยการคุรุสภายอมให้เราคิดอัตรากำลังจาก
 จำนวนห้องเรียนและระดับการสอนเป็นเกณฑ์

3. ฝ่ายบริการ เพื่อเป็นที่ยอมรับของคณะกรรมการอำนวยการ
 คุรุสภาว่า ในสถานศึกษาหนึ่ง ๆ นั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่ง
 ที่จะต้องมีเจ้าหน้าที่ที่จะช่วยทำให้การบริหารโรงเรียนเป็นไป
 ด้วยความเรียบร้อย เช่น ต้องมีเจ้าหน้าที่การเงิน เจ้าหน้าที่บัญชี
 เจ้าหน้าที่พยาบาล ฯลฯ ซึ่งแต่ละอัตราของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการนี้
 ก็ยินยอมให้บรรจผู้มิวุฒิปริญญาชั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องอาศัยวุฒิ
 ครูเลย

หลักเกณฑ์ดังกล่าวทำความคล่องตัวให้แก่เรามากอย่าง
 ไม่เคยมีมาแต่ก่อน รายละเอียดผมจะได้ชี้แจงด้วยวาจาให้ท่าน
 ทราบอีกครั้งหนึ่ง

ในการประชุมครั้งนี้ผมได้เตรียมทะเบียนอัตรากำลังครูประจำสถานศึกษา ซึ่งผมได้ออกแบบเสนอกรมและคุรุสภาพิจารณาร่วมกันแล้วมาเพื่อมอบให้ท่านกรอกตามข้อเท็จจริงตามอัตรากำลังที่ท่านมีอยู่ในโรงเรียนของท่านด้วย ทะเบียนฯ อันนี้จะเป็นการควบคุมอัตรากำลังประจำสถานศึกษาของแต่ละโรงเรียนโดยท่านก็จะได้ว่าโรงเรียนของท่านมีอัตรากำลังอยู่เท่าไร และพร้อมกันนั้นก็จะเป็นการควบคุมการปฏิบัติงานเกี่ยวกับอัตรากำลังของกองโรงเรียนรัฐบาลด้วยว่าการโยกย้ายและแต่งตั้งจะไม่ตัดอัตรากำลังไป โดยโรงเรียนไม่ทราบ ผมขอให้ท่านเขียน 4 ชุด เพื่อที่ท่านจะได้เก็บไว้ 1 ชุด ให้ผม 1 ชุด คุรุสภา 1 ชุด และกองคลังกรมวิสามัญศึกษาจะได้เก็บไว้ 1 ชุด ผมคิดว่าการมีทะเบียนร่วมกันนี้จะประโยชน์ทั้งโรงเรียน และกองโรงเรียนรัฐบาล ขอท่านได้โปรดกรอกให้ตรงตาม จ.18 ของปีงบประมาณ 2512 โดยไม่คำนึงว่าตัวคนจะอยู่ที่ไหน ขอให้ยึดอัตรากำลังที่มีอยู่ในโรงเรียนของท่านตาม จ.18 เป็นหลัก และขอได้โปรดส่งอีก 3 ชุดให้ผมภายในวันที่ 15 มิถุนายน 2513 ด้วย

รายละเอียดอื่น ๆ ที่โรงเรียนควรทราบนั้น ยังมีอีกมาก ซึ่งผมจะชี้แจงด้วยวาจาในการประชุมครั้งนี้ ขอความกรุณาครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ได้โปรดเข้าใจว่าความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นขณะนี้ล้วนแต่เป็นความเปลี่ยนแปลงที่จะคลี่คลายไปในทางดีทั้งสิ้น ถ้าข้อใจเกี่ยวกับเรื่องใดอย่างหนึ่งไว้โปรดได้สอบถาม จะเป็นทางจดหมายถึงท่านอธิบดีกรมวิสามัญศึกษา ท่านรองอธิบดีกรมวิสามัญศึกษา หรือผมเองก็ได้ ถ้าพบกันก็ถามกันได้ทุกโอกาส ผมพูดเสมอว่าความเข้าใจปัญหาและ

ทางปฏิบัติร่วมกันเท่านั้นที่จะทำงานสนองนโยบายของกระทรวง
ศึกษาธิการได้

โรงเรียนประจวบวิทยาลัย 5 เม.ย. 12

นอกจากจะบรรยายอภิปรายแล้ว การตอบปัญหาและ
ข้อซักถามก็ดูเหมือนจะเป็นเรื่องประจำทั้งในการประชุมและ
นอกการประชุม

โปรดดูเอกสารส่วนหนึ่งที่เจ้าหน้าที่บันทึกไว้เป็นหลักฐาน
ในการประชุมครั้งแรกในปี พ.ศ. 2513 เช่นเดียวกัน

สรุปการอภิปรายปัญหาบางประการ เกี่ยวกับแผนปฏิบัติงาน

ประจวบ คำบุญรัตน์

ถาม นายชงค์ วงษ์จันทร์ โรงเรียนพิบูลวิทยาลัย จังหวัดลพบุรี การเลื่อนชั้นตรีขึ้นเป็นชั้นโทในอัตราว่าง ถ้าเป็นอัตราที่ไม่เคยบรรจุเลย เป็นอัตราสำหรับผู้ที่ได้ปริญญา 2 ปริญญา คืออัตรา 1,400 บาท จะใช้บรรจุสำหรับผู้เลื่อนชั้นได้หรือไม่

ตอบ นายประจวบ คำบุญรัตน์ ผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาล ชี้แจงว่า การตั้งอัตรา 1,400 บาทขึ้นไป เป็นอัตราใหม่สำหรับบรรจุผู้จบปริญญามาจากต่างประเทศ ใช้บรรจุเลื่อนชั้นไม่ได้ ต้องมีคนครองก่อน จะเป็นเดือนหนึ่งหรือปีหนึ่งก็ได้ ถ้าโรงเรียนประสบปัญหาดังนี้ ขอให้แจ้งเรื่องไปที่กองโรงเรียนรัฐบาลว่าไม่สามารถจะหาตัวคนบรรจุได้ ขอเปลี่ยนอัตราชั้นตรี บางที่โรงเรียนในกรุงเทพฯ อาจหาตัวบุคคลได้ อัตราใหม่จะใช้เลื่อนชั้นไม่ได้

ถาม เสนอแนะ นายส่ง สุกใส ศึกษาธิการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีปัญหา 2 ประการ คือ

1) เมื่อเร็ว ๆ นี้ ได้อ่านข่าวหนังสือพิมพ์พบข่าวว่า กรมวิสามัญศึกษาประกาศสอบบรรจุครู มีผู้สอบขึ้นบัญชีไว้พันกว่าคน แต่มีอัตราบรรจุเพียง 13 อัตรา

(จำไม่ได้แน่ชัด) เข้าใจว่าข่าวหนังสือพิมพ์นี้คงไม่เป็นความจริง และข้อเท็จจริงคงจะมีว่าจำนวนผู้มาสอบมากกว่าอัตราที่มีบรรจุอยู่ ซึ่งแสดงว่าครูส่วนใหญ่ต้องการบรรจุส่วนกลาง อยากทราบว่า กรมมีมาตรการหรือแรงจูงใจอะไรที่จะชักจูงครูให้มารับราชการในส่วนภูมิภาค

2) เมื่อตอนเช้า (25 พ.ค. 2513) ท่านอธิบดีกรมวิสามัญศึกษาได้ชี้แจงว่าในระยะ 1-2 ปีที่แล้วมา ท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ให้ถือนโยบายการพิจารณาการขึ้นเงินเดือนแก่ครูในส่วนภูมิภาคมากกว่าส่วนกลาง แต่การใช้หลักเกณฑ์กว้าง ๆ ว่าเป็นพิจารณา มากกว่านี้ก็พูดกันยากว่าจะให้มากกว่าแค่ไหน กรมวิสามัญศึกษาอาจให้ครูส่วนภูมิภาคได้เลื่อนขึ้นเงินเดือน 2 ขั้น มากกว่าส่วนกลาง 1 คน ก็พูดได้ว่ามากกว่า ถ้าจะให้เป็นการกำลังใจแก่ครูในส่วนภูมิภาคจริง ๆ ถ้าทางกรมวิสามัญศึกษาจะกำหนดหลักเกณฑ์ให้แน่นอนเสีย ตามระเบียบของกระทรวงการคลังว่าจะให้เงินเดือนครูขึ้น 2 ขั้น ขั้นโท 10% หรือ 6% สมมุติคิดจำนวนครูทั่วประเทศของกรมวิสามัญศึกษาว่าคนที่จะได้เงินเดือน 2 ขั้นนี้ ในจำนวน 100 คน กรมวิสามัญศึกษากำหนดหลักเกณฑ์ว่าให้ครูส่วนภูมิภาคได้ 2 ขั้น สัก 70 คน ส่วนกลาง 30 คน หรือ 60 : 40 ให้แน่นอนอย่างนี้ เป็นเรื่องที่น่าพอใจแก่ครูในส่วนภูมิภาคมากกว่า ไม่ทราบว่าจะเสนอแนะนี้ กรมจะรับพิจารณาหรือทำได้แค่ไหน

ตอบ นายประจวบ คำบุญรัตน์ ผู้อำนวยการกองโรงเรียน
รัฐบาล

ข้อ 1) ได้เรียนให้ทราบว่ สำหรับข้อแรกนี้ท่าน
น่าจะเรียนถามท่านอธิบดีเมื่อเช้านี้ และขอยอมรับว่า
เรื่องการบรรจุครูปีนี้ค่อนข้างขลุกขลัก เพราะว่าผู้
อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาลได้เปลี่ยนหลักการ แต่
ผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาลไม่อยู่ในระหว่างบรรจุ
ครู ตามหลักการไม่ยากให้ส่วนกลางสอบคัดเลือกครู
แล้วบรรจุไปในส่วนภูมิภาค ผู้อำนวยการกองโรงเรียน
รัฐบาลจึงได้เสนอหลักการนี้ ในที่สุดได้รับการอนุมัติ
มาพอดีใกล้เวลาทำการบรรจุเต็มที เมื่อได้อัตรา 806
อัตรา ก็ให้เจ้าหน้าที่ทำการสำรวจว่าโรงเรียนใดขาด
บ้าง เจ้าหน้าที่ก็ไม่มีตัวเลขที่แน่นอนว่าโรงเรียนใดมีครู
ขาดเท่าใด ดูได้แต่บางโรงเรียนเท่านั้น และปี 2513 จะ
มีห้องเรียนเท่าใด เพราะฉะนั้นการจัดสรรอัตราครูไป
ส่วนภูมิภาคปีนี้จึงขลุกขลัก บางโรงเรียนควรได้เพิ่มครู
2 คน กลับได้เพียงคนเดียว บางโรงเรียนก็ไม่ได้ปฏิบัติตาม
ที่ตนต้องการ ในหลักการตั้งแต่ปีนี้เป็นต้นไปจะให้ส่วน
ภูมิภาคสอบคัดเลือกบรรจุครูเอง โดยทางกองโรงเรียน
รัฐบาลส่งอัตราไปให้ อันนี้เกิดจากแนวความคิดที่ท่าน
ศึกษาธิการจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหลายท่าน
ที่ได้ช่วยดำเนินการ ตัวอย่างศึกษาธิการจังหวัดสกลนคร
ท่านไปเอาเงินมาจากที่ใดไม่ทราบจำนวนหมื่นกว่าบาท
และท่านไปถามวิทยาลัยครู วิทยาลัยวิชาการศึกษาต่าง ๆ
สอบถามความสมัครใจผู้ใดจะไปอยู่จังหวัดสกลนครบ้างท่าน

จะให้ทุนปีละ 1,000 บาท เด็กที่มีภูมิฐานะและยากจน อยู่แถวนี้ก็รับทุน ปรากฏว่าท่านเกลี้ยกล่อมคนในระดับ กศ.บ. ไปได้ถึง 10 คน และอีกหลายจังหวัดก็ปฏิบัติดังนี้ เพราะฉะนั้นเมื่อเราจะสอบส่วนกลางเราก็ไม่มีทางจะทำอะไรให้ท่านได้ จึงต้องรีบกระจายอัตรากำลังไปให้ ส่วนภูมิภาคสอบเอง ถ้าอัตรากำลังในส่วนกลางขาด แต่ก่อนตามหลักเกณฑ์ของศึกษาธิการไม่ยอมรับว่าครู ส่วนกลางขาด ครูที่ขาดมากที่สุดขณะนี้คือโรงเรียนสตรี ศรีสุริโยทัย ขาด 19 คน ครูขาดทุกโรงเรียนเพราะเราขยาย จำนวนนักเรียนออกไป เป็นจำนวนมากเหลือเกิน และ จะให้ย้ายครูออกไปส่วนภูมิภาคทุกปี กระทรวงศึกษา ธิการและกรมเพ็ญยอมรับปีนี้โดยผู้อำนวยการกองโรงเรียน รัฐบาลได้นำเอาตัวเลขไปให้ดู จึงยอมรับว่าครูในส่วน กลางก็ขาดเช่นเดียวกัน ในปีนี้จึงยอมให้อัตรารัฐหนึ่ง ประมาณ 73 อัตรา แก่โรงเรียนในกรุงเทพฯ ซึ่งก็ยัง ไม่พอ ดังนั้น อัตราของกรุงเทพฯก็ส่วนหนึ่ง ของส่วน ภูมิภาคก็อีกส่วนหนึ่ง สำหรับอัตราในกรุงเทพฯให้สำนัก งานเลขานุการกรมดำเนินการ เมื่อสำนักงานเลขานุการ กรมรับไปก็ไม่ระบุให้ชัดเจนว่า ครูที่ประกาศสอบคัดเลือก คราวนี้จะบรรจุเฉพาะส่วนกลางเท่านั้น ครูที่ต้องการ ไปส่วนภูมิภาคก็สมัครด้วยจึงมีคนไปสมัครถึง 1 พัน กว่าคน และบรรจุได้เพียง 73 อัตรา หนังสือพิมพ์จึงได้นำไปลงว่า ผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาลกลับไป จากการประชุมครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ทราบเรื่องเข้า ก็ คิดไปได้อีกทางหนึ่งคือ ได้สอบครูเหล่านี้ขึ้นบัญชีไว้

กรมจะบรรจุได้ทุกจังหวัด ถ้าจังหวัดใดขอมากก็จะส่งไปหลังจากที่ได้บรรจุในส่วนกลาง 73 อัตราแล้ว จะรอขึ้นบัญชีไว้ รอจังหวัดและได้ให้เจ้าหน้าที่ทำหนังสือมาบอกจังหวัดแล้วว่าจังหวัดใดหาตัวคนไม่ได้ ให้รีบบอกไป แต่ถ้าหาตัวคนไปให้จังหวัดไม่ได้ ก็จะรีบตอบไปว่าหาตัวคนตามวุฒิที่จังหวัดต้องการไม่ได้ แล้วจังหวัดก็ไปดำเนินการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขวุฒิเอาเอง เพราะฉะนั้น การสอบคราวนี้ ผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาลยอมรับว่าขลุกขลัก แต่ผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาลก็ได้เขียนคำชี้แจงในนามของกรม แจกให้เด็กทุกคนที่มาสมัครสอบว่าบรรจุในกรุงเทพฯ เพียง 73 อัตรา ทุกคนต้องรีบกลับไปสอบในส่วนภูมิภาค แต่ตอนหนังสือพิมพ์มาสัมภาษณ์พอดี ท่านรองอธิบดีอยู่คนเดียว งานของท่านก็ยุ่ง จึงไม่ได้ชี้แจงในเรื่องนี้แก่หนังสือพิมพ์ว่าเราได้บอกผู้สมัครไปแล้วต่อไปในปีหน้าจะพยายามจัดอัตราไปในเดือนพฤศจิกายนพอดีปีหนึ่งประมาณออกลำช้า จึงขลุกขลักกันไปหมด จึงขอเรียนท่านศึกษาธิการจังหวัดอยุธยาว่าต่อไปในหลักการเราจะตัดอัตราไปให้ส่วนภูมิภาคดำเนินการเอง ส่วนในส่วนกลางเราจะมีอัตราไว้ส่วนหนึ่ง เพื่อสอบในส่วนกลางครั้งแรก ผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาลจะจำกัดคนสมัครว่าผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดพระนครเท่านั้นจึงจะมาสมัครได้ แต่ท่านอธิบดีไม่เห็นด้วย ท่านว่าเป็นการริดรอนสิทธิ

ข้อ 2) การพิจารณาเรื่องการเงินเดือนถือเป็นนโยบาย ผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาลขอสงวนไม่

ตอบ และผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาลให้เลขาฯ ของที่ประชุมบันทึกเรื่องนี้ไว้เสนอกรมต่อไป จะขอเรียน ท่านศึกษาธิการจังหวัดอยุธยาได้แต่ในทางปฏิบัติเท่านั้น คือเมื่อปีกลายนี้ การพิจารณาความดีความชอบ ท่าน รองอธิบดีกรมวิสามัญศึกษาเป็นประธานในระดับชั้นโท ลงมาชั้นเอก เราตกลงกันในที่ประชุมว่าท่านอธิบดีเป็นผู้พิจารณาคณะเดียว โควต้าการขึ้นเงินเดือน 2 ชั้น ตามมติคณะรัฐมนตรี 10% 6% อย่างที่เราทราบกันดี จะขอเพิ่มจากนี้ไม่ได้ ถือปฏิบัติทุกหน่วยราชการ ในที่ประชุมสำหรับชั้นตรี ชั้นโทลงมานั้น ในทางปฏิบัติ เราพยายามดูแลครูในส่วนภูมิภาคมากพอสมควร โดยเฉพาะในเขตที่ Sensitive Area ซึ่งครูเสี่ยงภัยไปโรงเรียนมากเหลือเกิน ส่วนหนึ่งโควต้า 6% ท่านรองอธิบดีคิดเปอร์เซ็นต์ของส่วนกลางนี้ ชั้นโท ชั้นตรี 6% ให้เหลือ 4.8% และเอาไปชดเชยให้ Sensitive Area 7.2% เป็นของส่วนภูมิภาค ในทางปฏิบัติปีกลายนี้ ผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาล อยู่ในคณะกรรมการนี้ด้วย แต่ในเรื่องนี้ผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาล ก็จะได้รับข้อเสนอของศึกษาธิการจังหวัดอยุธยาไปเสนอกรมต่อไป

ถาม นายเสรี ลาชโรจน์ โรงเรียนอมาตย์พานิชนุกูล จังหวัดกระบี่

มีความสงสัยเกี่ยวกับการตั้งหัวหน้าสายวิชา ก่อนนี้ยังไม่รวมโรงเรียนก็ได้ตั้งหัวหน้าสายวิชาแล้ว แต่เมื่อรวมโรงเรียนชาย-หญิงโรงเรียนใหญ่ขึ้น จึงมีความเห็นว่าคุณที่จะเป็นหัวหน้าสายวิชาควรเป็นคนที่เหมาะสมจริง ๆ

ถ้าจะเปลี่ยนแปลงหัวหน้าสายวิชาโดยเอาคนที่สอบชั้นเอก
ได้แล้ว มีวุฒิสูงพอ มีความสามารถดีพอ ทางกรมจะ
ขัดข้องอย่างไรหรือไม่

ตอบ นายประจวบ คำบุญรัตน์ ผู้อำนวยการกองโรงเรียน
รัฐบาล ได้ตอบว่า ไม่ขัดข้อง และได้ชี้แจงเพิ่มเติมว่า
หัวหน้าสายวิชา ตามหลักเกณฑ์ใหม่ของคุรุสภา หัวหน้า
สายวิชาระดับ ม.ศ.ต้น ก็เป็นชั้นเอกได้ ในเรื่องหัวหน้า
สายวิชานี้ ผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาลจะเอาระเบียบ
ของการเป็นหัวหน้าสายวิชามาปรับปรุงใหม่ เพื่อให้ได้
ประโยชน์แก่พวกเรามากขึ้น ประมาณเทอมต้นนี้จะเชิญ
อาจารย์ใหญ่ในส่วนกลางทำระเบียบเรื่องนี้ใหม่

ถาม นางบุญเจือ ไชยภักดิ์ โรงเรียนสตรีวิทยา จังหวัดพระนคร
มีครูในโรงเรียนสตรีวิทยา อัตราเงินเดือน 4,100 บาท อยู่
2 คน ที่ไม่ได้เป็นหัวหน้าสายวิชา เป็นชั้นเอกอันดับ 2
จะเลื่อนเป็นชั้นเอก อันดับ 3 ไม่ได้ และได้ถามคุรุสภา
แล้ว คุรุสภาตอบว่าไม่มีทางจะเป็นชั้นเอกอันดับ 3 ได้
ถ้าไม่ได้เป็นหัวหน้าสายวิชา แต่หัวหน้าสายวิชาโรงเรียน
ก็ได้แต่งตั้งไปแล้ว ขอถามว่า โรงเรียนควรปฏิบัติอย่างไร
เขาจึงจะได้เงินเดือนขึ้น

ตอบ ขณะนี้ไม่มีประตูออก ต้องคิด หากไม่ได้เป็นหัวหน้าสาย
วิชา เพราะตามหลักการอัตรากำลังของสถานศึกษา
ต้องลดหลั่นกันลงไป ครูน้อยจะเงินเดือนมากกว่าครูใหญ่
ไม่ได้ ครูในสายวิชาจะเงินเดือนมากกว่าหัวหน้าสายวิชา
ไม่ได้ แต่ในทางปฏิบัตินั้นเราเปลี่ยนชื่อกันได้ และในทาง

ปฏิบัติโรงเรียนจะอย่างไรก็แล้วแต่ถ้าไม่ได้เป็นหัวหน้า
สายวิชาแล้ว ไม่มีทางออก

ถาม นายรังสรรค์ ไชยสิทธิ์ โรงเรียนวัดโบสถ์ศึกษา จังหวัด
พิษณุโลก

โรงเรียนในระดับอำเภอโรงเรียนเล็ก ๆ จำนวนครูกับ
ห้องเรียนเกือบพอ ๆ กัน ในปี 2513 นี้จำนวนชั่วโมงสอน
ของครูน้อยและครูใหญ่รวมแล้วจะต้องสอนคนละ 20
กว่าชั่วโมง ปัญหานี้จะมีทางช่วยได้อย่างไร

ตอบ นายประจวบ คำบุญรัตน์ ผู้อำนวยการกองโรงเรียน
รัฐบาล ทางกองได้ทราบปัญหานี้แล้ว แต่ครูของเราขาด
แน่ อาจารย์บุญญเจือและคณะได้คิดเรื่องนี้ขึ้น อาจช่วย
แก้ปัญหาเรื่องห้องเรียนได้บ้าง พอถึงใกล้ ๆ วันประชุม
วันสุดท้าย จะทราบว่าครูขาดจะมีช่องทางช่วยแก้ปัญหา
ได้อย่างไรบ้าง วันนี้ (25 พ.ค. 2513) เป็นการเกริ่นให้
ทราบปัญหาว่าครูขาดนี้ เราจะหาวิธีใดได้บ้าง พอถึง
วันสุดท้าย ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่อาจจะได้ความคิดไป
เมื่อตอนเช้า (25 พ.ค. 2513) ท่านอธิบดี ท่านก็ให้แนว
ความคิดไว้แล้วว่า อาจจะหาเครื่องมือมาช่วยในการสอน
เช่น การสอนภาษาอังกฤษใช้เทปช่วย เป็นต้น และเรื่อง
Innovation และ Technology ใหม่มาใช้ในการศึกษา
ปีนี้เราขาดครูถึง 1,628 อัตรา อธิบดีท่านว่าครูจะขาด
ไปอีก 3 ปี ดังนั้น เราจึงต้องเตรียมการล่วงหน้าว่าเรา
จะอย่างไร เราจะใช้นักศึกษาจากฝึกหัดครู วิทยาลัย
วิชาการศึกษามาช่วยบ้างได้ไหม ใช้ Team Teaching
บ้างได้ไหม จะทำอย่างไรเป็นเรื่องของเราที่จะปรึกษา

หารือกัน โรงเรียนที่อยู่ในชนบทรู้สึกการแก้ปัญหาจะ
ง่าย เพราะใช้หลักสูตรทางด้าน Academic ด้านเดียว
โรงเรียนในส่วนกลางใหญ่ ๆ ที่เปิดสาขาพิเศษหลายอย่าง
ปัญหาซับซ้อนทับทวีคูณมากเหลือเกิน โรงเรียนใหญ่ ๆ
ขณะนี้แก้ปัญหาไม่ตก ในเรื่องแก้ปัญหาวิชาเลือก

สรุป นายประจวบ คำบุญรัตน์ ผู้อำนวยการกองโรงเรียน
รัฐบาล ลู่ทางเกี่ยวกับเรื่องครูขาด อาคารเรียน และ
อุปกรณ์ขาดนั้น ขณะนี้สับสนวุ่นวายอยู่มาก ทางกอง
พยายามหาทางแก้ปัญหาเรื่องนี้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะ
เราพยายามเปลี่ยนระบบงานของกองเสียใหม่ ขณะนี้
พยายามจัดระบบงานภายในกอง โดยพยายามเคลื่อนไหว
ใหม่ตามแผนปฏิบัติงานของกองโรงเรียนรัฐบาล
ป.บ.ว.ส.11/2513 ส่วนราชการของกรมวิสามัญ คือแบ่งกอง
โรงเรียนรัฐบาลออกเป็นแผนกโรงเรียนส่วนภูมิภาค
แผนกโรงเรียนส่วนกลาง และแผนกจัดที่เรียนและแนะแนว
การศึกษา แผนกโรงเรียนส่วนภูมิภาครับผิดชอบโรงเรียน
400 กว่าโรง ทั้งการก่อสร้าง ครู 8,000 กว่าคน รับผิดชอบ
เงินงบประมาณประมาณ 150 ล้านบาท ส่วนแผนก
โรงเรียนส่วนกลางรับผิดชอบทั้งครู 2 พันกว่าคน และการ
ก่อสร้างเพียง 25 ล้านบาท เพราะฉะนั้น กำลังเจ้าหน้าที่โรง-
เรียนส่วนภูมิภาคทำไม่ไหว จึงได้จัดสายงานใหม่ แผนก
โรงเรียนส่วนภูมิภาคว่าด้วยเงินของทั้งส่วนกลางและส่วน
ภูมิภาคไปตั้งแต่ต้นจนใช้เงินหมด ซึ่งคุณสุทธิ เพ็งปาน
เป็นผู้รับผิดชอบ แผนกโรงเรียนส่วนกลางรับผิดชอบ
เรื่องตัวบุคคล ว่าด้วยการบรรจุ แต่งตั้ง ไปจนครบเกษียณ

อายุ จะมี filling คนตั้งแต่ต้นจนถึงคนสุดท้าย แผนกจัด
 ที่เรียนและแนะแนว การศึกษาว่าด้วยเรื่องการสอน
 ทางวินัย หลักเกณฑ์การเกณฑ์ทหาร ติดต่อดัชนีสถิติ
 จากโรงเรียน ระบบงานดังกล่าวนี้ ผู้อำนวยการกอง
 โรงเรียนรัฐบาล จะลองไปสักหนึ่งระยะว่าการจัดสายงาน
 เช่นนี้ จะคล่องตัวไปได้แค่ไหน เพื่อที่จะได้บริการโรงเรียน
 ให้ดีที่สุด และขณะนี้ผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาล
 แน่ใจอยู่อย่างหนึ่งว่า หน่วยปฏิบัติงานและหน่วยวางแผน
 จะอยู่รวมกันไม่ได้ ท่านอธิบดีทำงานวางแผนอยู่พักหนึ่ง
 แล้วจะให้คนหนึ่งมาทำวางแผน ต่อมาระยะหลังท่านคิด
 ว่าไม่ไหวแล้ว จะต้องให้กองโรงเรียนรัฐบาลทำการ
 วางแผนด้วย ขณะนี้ท่านตั้งผู้อำนวยการกองโรงเรียน
 รัฐบาลด้วยวาจาให้ผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาล
 เป็นหัวหน้าตั้งผู้อำนวยการกองวางแผนของกรมอีกส่วนหนึ่ง
 ให้คนทำงานนี้เอง รูปงานจะเป็นดังนี้ คือ ฝ่ายปฏิบัติการ
 คือ พวกตัวบุคคล พวกเงินงบประมาณ จะไม่ให้ดูเรื่อง
 วางแผนเลย ให้พวกวางแผนสั่งว่า ให้อัตรากำลังนี้ไป
 โรงเรียนนี้เท่านั้น พวกนี้จัดให้รวดเร็วที่สุด พวกวางแผน
 จะมีคนอยู่ส่วนหนึ่ง คือดูงาน ดู Scope ของงานทั่ว ๆ ไป
 งบประมาณควรจะต้องที่ไหน เขาจะมีตัวเลขมา ผู้อำนวยการ
 กองโรงเรียนรัฐบาลกำลังหาคนทำงานในเรื่องนี้
 อยู่ ให้เกิดการถ่วงอำนาจกันขึ้น ระหว่างฝ่ายปฏิบัติงาน
 กับฝ่ายวางแผน ถ้าฝ่ายปฏิบัติงานกับฝ่ายวางแผนไปไว้
 คนเดียวกันแล้ว จะเกิด bias เกิดความลำเอียงในใจ ฝ่าย
 วางแผนจะต้องเล่นตัวเลขโดยเฉพาะ โรงเรียนมีห้องเรียน

เท่าไร ใช้เป็นห้องสมุดเท่าไร มีเด็กเท่าไร ยังขาดห้องเรียน
 เท่าใด ควรจะไต่ถามงบประมาณก่อสร้างเท่าใด ฝ่ายวางแผน
 จะสั่งให้ฝ่ายการเงินตั้งงบประมาณให้โรงเรียนนี้เท่านั้น
 ตามตัวเลขฝ่ายการเงินก็ตั้งไปตามที่ฝ่ายวางแผนว่า ไม่
 ต้องไปดู เมื่อได้งบประมาณแล้ว เอาเงินนี้ออกเป็นวัสดุ
 ให้เร็วที่สุด คือไปสร้าง ไปซื้อให้เร็วที่สุด ฝ่ายปฏิบัติการ
 ทั้ง 2 จะทำในลักษณะนั้น ขณะนี้ผู้อำนวยการกองโรงเรียน
 รัฐบาลกำลังเริ่มงาน กำลังจะหาตัวบุคคลที่จะเข้าใจเกี่ยวกับ
 เรื่องวางแผนตัวบุคคล วางแผนงบประมาณมาช่วยใน
 เรื่องนี้อยู่ ขณะนี้ยังหาตัวไม่ได้ งบประมาณดังกล่าวนี้จะเป็น
 การบริการโรงเรียนได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

สามปีการศึกษาผ่านไป เริ่มตั้งแต่ผมเข้ามาเป็นผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาล เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2512 การมัธยมศึกษาเปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ทั้งในด้านปริมาณ คุณภาพ อาคารสถานที่ และบริเวณโรงเรียน รวมทั้งการเลื่อนชั้นและระดับชั้นของครู ฯลฯ

ใครที่เคยปรามาสว่า อาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยมจะไม่มีทางได้ชั้นพิเศษก็ต้องยุติคำพูดไว้ เพราะอาจารย์ใหญ่อาวุโสของกองโรงเรียนรัฐบาล ได้รับเลื่อนชั้นเป็นชั้นพิเศษ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนคราวเดียวกันเป็นจำนวนถึง 12 คน ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคอย่างเสมอหน้าถ้วนทั่วกัน

ร่างกาย แรงใจ แรงสติปัญญาที่ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมช่วยกันทุ่มเทให้กับการมัธยมศึกษาตลอดมานั้นเห็นผลทันตา เสมือนหว่านพืชพันธุ์ลงไปแล้วออกงามเขียวขจีไปทั่วท้องนา

ความกระปรี้กระเปร่าของผู้บริหารและครูโรงเรียนมัธยมที่อุดมด้วยขวัญและกำลังใจมิให้เห็นทั่วไปโดยชัดเจน แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ทั้งแผนงานและโครงการที่กำหนดไว้ รวมทั้งยุทธศาสตร์ และยุทธวิธีที่จะรับมือกับปริมาณและคุณภาพของการมัธยมศึกษาในอนาคตต้องมาสะดุดหยุดชะงักลงด้วยความเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจและสังคมอย่างกระทันหันที่ไม่เคยมีใครคาดคิดมาก่อนว่าจะเป็นเช่นนั้น

วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

สภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างฉับพลันทำให้ผู้บริหารตั้งแต่ระดับโรงเรียน กอง กรม และกระทรวง เสียขวัญกันทั้งหมด

จิตใจของนักเรียนเปลี่ยนไปมาก เป็นสาเหตุที่ก่อพฤติกรรมแปลกใหม่ซึ่งครู อาจารย์คาดไม่ถึง

ยังจำได้ติดหูตัวเองว่า วันหนึ่งคุณหญิงบุญเจือ ไชยภักดิ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนสตรีวิทยามาปรึกษาปัญหาเกี่ยวกับผมที่กองโรงเรียนรัฐบาล ท่านบอกกับผมว่า ปัจจุบันตัวเองต้องปฏิบัติกับนักเรียนเสมือน “นักเรียนบังเกิดเกล้า” จึงจะสามารถอบรมสั่งสอนกันได้

ในแวดวงของกระทรวงศึกษาธิการเอง โดยเฉพาะในเขตรั้ววังจันทร์เกษม ก็เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงทั้งพฤติกรรมและจิตใจของข้าราชการ

ความอยากมี อยากได้ อยากเป็นของข้าราชการที่ด้อยสมรรถภาพ แต่มีความอยากสูงก็สำแดงฤทธิ์เดชออกมาโดยการตั้งสำนักเขียนใบปลิว บัตรสนเท่ห์กันสนุกสนาน

นักการเมืองที่เคยคุ้นเคยกับข้าราชการในกระทรวงศึกษาธิการมาก่อนก็ผสมโรงแสวงหาประโยชน์ทุกทางที่พึงได้ ท่านอาจารย์เกรียง กิริติกร ซึ่งท่านได้รับหน้าที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการอยู่ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ถึงกับพูดในที่ประชุมข้าราชการระดับอธิบดีว่า “ไม่เคยเห็นมีสมัยใดในชีวิตของผม ที่กระทรวงศึกษาธิการจะตกต่ำเช่นนี้”

คงไม่มีใครเดาใจท่านรัฐมนตรีเกรียง กิริติกร ได้ทั้งหมดว่าท่านหมายความว่าอย่างไร แต่ทุกคนที่ฟังก็จับความได้ว่า

คุณธรรม จริยธรรม และความสำนึกในหน้าที่ของคนในกระทรวง
ศึกษาธิการเสื่อมทรามลงจนเห็นได้ชัดเจน

สภาพสังคมและสภาพแห่งพฤติกรรม และจิตใจของคน
จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม แต่สภาพการของมัธยมศึกษา
ที่เคลื่อนแล้วก็ไม่มีความที่จะหยุดยั้งได้

จากวันนั้นถึงวันนี้ จากปีนั้นถึงปีนี้ (ปี พ.ศ. 2530) การ
มัธยมศึกษา ซึ่งถือกำเนิดมาจากโครงการศึกษาเมื่อปีพุทธ-
ศักราช 2445 เป็นการศึกษาทวยราษฎร์ “ระดับเบื้องต้น”
มีนักเรียนถึง 1,568,625 คน ในจำนวนโรงเรียนทั้งหมด 1,751
โรงเรียน ครู อาจารย์ 92,915 คน

ส่วนระดับและชั้นรวมทั้งสวัสดิการของครูไม่ต้องพูดถึง
เพราะไม่น้อยหน้าหน่วยงานใด ทั้งในและนอกกระทรวงศึกษา-
ธิการ

เทียบข้อมูลในเชิงปริมาณเฉพาะโรงเรียนมัธยม สังกัดกองโรงเรียนรัฐบาล/กองการมัธยมศึกษา

ปี พ.ศ.	โรงเรียน	นักเรียน	ครู	หมายเหตุ
2512	496	184,840	9,311	
2530	1,751	1,568,625	92,915	

การมัธยมศึกษา

เจอดีงใจได้

น่านาทศนะ :

อันทุกข์โศกโรครภัยในมนุษย์
ไม่รู้สุดสิ้นลงที่ตรงไหน
เหมือนกงเกวียนกำเกวียนเวียนระไว
จงหักใจเสียเถิดเจ้าเขาวมาลัย

บรมครูกลอนสุนทรภู่ท่านเขียนเอาไว้เป็นปรัชญาของชีวิตมนุษย์อย่างลึกซึ้ง ดังที่ผมจำเอามาเขียนนำไว้เพื่อให้เห็นว่าการเผชิญชีวิตของมวลมนุษย์นั้น ไม่ว่าจะประกอบอาชีพส่วนตัว อาชีพรับราชการ จะต้องมีความทุกข์ มีสุข มีโศก เศร้าคละกันไปไม่จบสิ้น

ใครที่คิดว่า “ฟันพงหนาม” จากป่านี้ ก็ต้องไปเจอกับ “พงหนาม” ป่าใหม่ หากชีวิตยังเวียนว่ายอยู่ในสังคม ไม่ว่าจะสังคมเศรษฐกิจ สังคมการเมือง สังคมการทหารหรือแม้แต่สังคมทางศาสนา

แต่ละสังคมจะมีทั้งพงและหนามในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน ไม่มีใครบอกได้ว่า สังคมใดจะมีพงและหนามมากน้อยกว่ากัน

ใครไม่เชื่อผมลองไปคุยกับพระเถรานุเถระหรือพระสังฆาธิการเจ้าคณะปกครองดูเถิดว่า ในแวดวงของท่านมีพงหนามหรือไม่ อย่างไรบ้าง

ถ้าใครคิดว่า จะทำงานแล้วกลัวพงกลัวหนามเกี่ยวให้เจ็บปวด น่าจะทำให้เกิดความท้อแท้ขึ้นในจิตใจ ผลที่สุดก็จะทำอะไรไม่ได้ เพราะกลัวไปเสียหมด

ผมตระหนักในข้อเท็จจริงแห่งปรัชญาชีวิตในเรื่องนี้ดี จึงลุยผ่านพงหนามของสังคมข้าราชการตลอดมาด้วยจิตใจที่เด็ดเดี่ยวและมั่นคง แม้บางช่วงเวลาในสังคมข้าราชการจะทำให้ผมทั้งเจ็บทั้งปวดด้วยหนามนานาชนิด

แต่ด้วยจิตที่ยึดถือความถูกต้อง ความไม่เห็นตนวิเศษ ความมั่นคงต่อกฎ ข้อบังคับและวินัย รวมทั้งคุณธรรม จริยธรรม ที่บิดามารดาสั่งสมมา ผมจึงฝ่าสังคมข้าราชการได้ตลอด ทำประโยชน์แก่ประเทศชาติบ้านเมืองในฐานะข้าราชการคนหนึ่งอย่างภาคภูมิใจสุดกำลังและความสามารถ

เจอดีจนได้ ที่เขียนเล่าสู่กันฟังในหนังสือ การมัธยมศึกษานี้ มีทั้งทุกข์ มีทั้งโศก ดังบรมครูกล่อนสุนทรภู่ท่านว่าไว้จริงแท้แน่นอน

ชุกกิง : ระบบงานกองโรงเรียนรัฐบาล พ.ศ. 2512

ก่อนที่ผมจะมารับหน้าที่ในฐานะผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาลนั้น ผมเป็นศึกษานิเทศก์จังหวัดมาก่อนถึง 3 จังหวัด คือ จังหวัดอุทัยธานี เป็นจังหวัดแรก เมื่อปี พ.ศ. 2502 แล้วโยกย้ายไปปฏิบัติงานตามคำสั่งในจังหวัดสุโขทัยและจังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดสุดท้ายของการเป็นศึกษานิเทศก์จังหวัด

ภาระหน้าที่ของศึกษานิเทศก์จังหวัดในขณะนั้น ต้องติดต่อกับทุกกรมเจ้าสังกัดของโรงเรียนและสถานศึกษาที่มีอยู่ใน

จังหวัดที่รับผิดชอบ เพราะศึกษาธิการจังหวัดในขณะนั้นต้อง
รับผิดชอบทั้งการบริหารบุคคลและงบประมาณในจังหวัดของตน
แทนกรมทั้งหมด

กรมที่มีงานต้องประสานกับจังหวัดมากที่สุดคือ กรม
สามัญศึกษา (เจ้าสังกัดโรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศ
ขณะนั้น) รองลงมาก็กรมวิสามัญศึกษา และกรมอาชีวศึกษา

การติดต่อประสานงานซึ่งกันและกันก็ทำให้เกิดความ
คุ้นเคยตั้งแต่ระดับเจ้าหน้าที่ หัวหน้ากอง รองอธิบดี ตลอดจน
ถึงอธิบดีของทุกกรม

โดยเฉพาะกับกรมวิสามัญศึกษา คุ้นเคยเป็นพิเศษเพราะ
ท่านอธิบดีคุณหลวงสวัสดิ์ ท่านเป็นครูเคยสอนพิเศษวิชาครู
ขณะที่ผมเรียนฝึกหัดครูมัธยมวังจันทร์เกษมและผมเล่นเทนนิส
เป็นตั้งแต่เรียนฝึกหัดครูมัธยมก็เพราะท่านชักชวนมาให้เก็บ
ลูกเทนนิสให้ท่านตอนเย็น ๆ ที่สนามข้างต้นไทรหน้ากรมสามัญ-
ศึกษา บริเวณที่จอดรถในปัจจุบัน

ยังอาจารย์สำเนียง ตีระวาณิช หัวหน้ากองโรงเรียน
รัฐบาล ท่านเมตตาผมมาก เวลาติดต่ออะไรเกี่ยวกับโรงเรียน
มัธยม ท่านก็สงเคราะห์ให้ทันใจ

ศึกษาธิการจังหวัด จะว่าไปแล้วขณะนั้นดูประหนึ่งเป็น
ขุนนางบ้านนอก เข้าเมืองหลวงที ถ้าจะให้สะดวกดีต้องวันทา
ตั้งแต่ขันที่ขึ้นไปจนถึงฮ่องเต้

ความสัมพันธ์ของผมกับเจ้าหน้าที่ของกองโรงเรียน
รัฐบาล กรมวิสามัญศึกษาจึงมีมาก่อนที่จะมารับตำแหน่งเป็น
ศึกษาธิการจังหวัดอยู่ 10 ปี มีความสงสัยตลอดมาว่า ระบบ
งานของกรมวิสามัญศึกษาขณะนั้นทำไมจึงซ้ำเหลือเกิน อยาก

ได้อะไรหรือโรงเรียนต้องการอะไร ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือศึกษาธิการจังหวัดต้องไปติดตาม ทวงถามเกือบจะทุกเรื่องโดยเฉพาะเกี่ยวกับงานของแผนกโรงเรียนส่วนภูมิภาค

หลังจากรับงานในหน้าที่กองโรงเรียนรัฐบาลแล้ว ความอยากรู้ในเรื่องนี้ก็ยังคงติดอยู่ จึงได้ไปนั่งคุยกับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบที่แผนกส่วนภูมิภาคและขอคู่มือของจังหวัดต่าง ๆ ที่ขออาคารเรียน ขอบ้านพักครู ขอครูเพิ่ม ฯลฯ เข้ามาว่ามีการจัดระบบอย่างไร

คำตอบและข้อเท็จจริงที่ได้ก็คือ จังหวัดใดขอมา หนังสือผ่านชั้นตอนแล้วมารวมอยู่ที่เจ้าหน้าที่แผนกนี้ทั้งหมดทุกจังหวัด โรงเรียนส่วนภูมิภาคจะนำเสนอกรม กองเมื่อไรแล้วแต่จังหวัดเวลาและโอกาส เพราะเจ้าหน้าที่ไม่ให้มีเกณฑ์ในการจัดเรื่องเข้าไว้

ใครมาติดต่อก่อน ได้ก่อน โสลดมาทีหลังไม่ได้ ข้อเท็จจริงที่ปรากฏ บางโรงเรียนได้สร้างบ้านพักครูจากเงินงบประมาณที่กองฯจัดให้ไป มากกว่าจำนวนครูของโรงเรียนนั้น ทั้งนี้ เพราะอาจารย์ใหญ่มาติดต่อสม่ำเสมอ

ใครที่ไม่มาก็ไม่ได้

ผมรีบจัดระบบงานให้ใหม่ทันที แล้วให้เวลาระยะหนึ่งแก่เจ้าหน้าที่เพื่อปรับตัวเองกับระบบใหม่ แต่เมื่อหมดระยะเวลาที่กำหนดให้แล้วแก่ก็ปรับตัวไม่ได้ เพราะนอกจากเคยชินแล้วความอะไรก็เรียกไม่ถูกที่ต้องรอให้คนมาติดต่อ พวกกันออกไปหาอะไรรับประทานทั้งกลางวันและเย็นเสียก่อน รุ่งขึ้นจึงจะหยิบเรื่องขึ้นมาทำให้

ผมก็เลยทนนไม่ไหว ขออำนาจอธิบติเชิญให้กลับไปเป็น
 ครูสอนตามโรงเรียนที่ขอยืมตัวมาช่วยราชการทั้งกะบิเลย
 ก่อนจะไปประจำทำการสอนตามโรงเรียน ได้คุยกัน
 เป็นการส่วนตัวว่า ที่ทำงานมานั้น เรียกว่าระบบอะไร
 ได้รับคำตอบที่น่าประทับใจว่า “ซุกกิ้ง” ครับ ระบบ
 ซุกกิ้งเจอดีเข้าจนได้

ผมก็เลยทนนไม่ไหว ขออำนาจอธิบติเชิญให้กลับไปเป็น
 ครูสอนตามโรงเรียนที่ขอยืมตัวมาช่วยราชการทั้งกะบิเลย
 ก่อนจะไปประจำทำการสอนตามโรงเรียน ได้คุยกัน
 เป็นการส่วนตัวว่า ที่ทำงานมานั้น เรียกว่าระบบอะไร
 ได้รับคำตอบที่น่าประทับใจว่า “ซุกกิ้ง” ครับ ระบบ
 ซุกกิ้งเจอดีเข้าจนได้

ยุบ—ขยาย : โรงเรียนมัธยมยุคพัฒนา

หลังจากที่ทิศทางการพัฒนาโรงเรียนมัธยมศึกษา ได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานประมาณรวมไปถึงสภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตลอดจนคณะรัฐมนตรีด้วยกลวิธีการประสานงานทั้งในรูปแบบและนอกรูปแบบจากอริบติและตัวผมเองจนแน่ใจว่าการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนมัธยมศึกษาจะได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายแล้ว แผนปฏิบัติการตามยุทธศาสตร์และยุทธวิธีได้รับการกำหนดขึ้นเป็นขั้นตอนทันที

อาศัยข้อมูลที่มีอยู่ จากสภาพการมัธยมศึกษา โดยคณะนักวิชาการของอริบติ แม้จะเป็นระยะเริ่มแรกของการรวบรวม แต่ก็พอจะมองเห็นได้ค่อนข้างชัดเจนว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาบางจังหวัด บางอำเภอ และบางโรงเรียนคงจะสนองทิศทางการพัฒนาที่กำหนดไว้ไม่ได้ เพราะมีข้อจำกัดเกี่ยวกับอาคารสถานที่และบริเวณโรงเรียน

เกณฑ์การจัดโรงเรียนมัธยมศึกษา ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่โดยอาศัยหลักในการเรียนการสอนและกิจกรรมของนักเรียนประกอบกับปริมาณที่พึงประสงค์เป็นสำคัญ

โรงเรียนมัธยมศึกษาระดับอำเภอที่จัดตั้งใหม่ควรมีที่ดินไม่น้อยกว่า 35 ไร่

โรงเรียนมัธยมศึกษาระดับจังหวัด ควรมีที่ดินไม่น้อยกว่า 70 ไร่

เมื่อเกณฑ์ดังกล่าวได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานประมาณแล้ว ฝ่ายปฏิบัติการคือกองการมัศึกษาก็ลงมือดำเนินการตามข้อมูลที่มีอยู่

จังหวัดแรกที่ข้อมูลบ่งชี้อย่างชัดเจนก็คือ กำแพงเพชร เพราะอัตราส่วนจำนวนนักเรียนมัธยมศึกษาที่มีอยู่ต่อประชากร ทั้งจังหวัดต่ำสุดของประเทศ (0.24%)

ผมจึงรีบชวนเจ้าหน้าที่จากกองโรงเรียนรัฐบาลและหน่วยช่าง (ขณะนั้นยังไม่มีกองแผนงานฯ) ขึ้นไปดูสภาพข้อเท็จจริงว่าควรจะเป็นโรงเรียนเพิ่มได้อีกสักกี่อำเภอ ที่ไหนบ้าง ควรขยายการรับนักเรียนเพิ่มเติมที่ใด

ผู้ที่ร่วมเดินทางไปด้วยคือ คุณสม และคุณนิพนธ์ พุ่ม-กุมาร โดยใช้รถแลนด์โรเวอร์สี่เขี้ยวอ่อนที่เพิ่งซื้อใหม่เอี่ยมเป็นพาหนะ มีนายสำรวย พนักงานขับรถมือใหม่เพิ่งบรรจุเป็นผู้ขับ

ช่วงระยะเวลาปี 2513 เป็นช่วงระยะเวลาที่ถนนสายนครสวรรค์-เชียงใหม่ยังอยู่ในสภาพเดิมคือถนนโรยหิน มีบางตอนที่กำลังรื้อทำใหม่ การเดินทางต้องระมัดระวัง ล่าช้า และอันตรายมาก

เกือบจะถึงทางแยกเข้าตัวจังหวัดกำแพงเพชรอยู่แล้ว รถแลนด์โรเวอร์ก็เสียหลักลื่นลงถนนเอาล้อชี้ฟ้าหลังคาลงดินอยู่ข้างถนน โดยผู้ที่นั่งอยู่ในรถทุกคนไม่ทันระวังตัว

หัวร้างข้างแตกไปตาม ๆ กัน ก่อนจะได้เห็นสภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาของจังหวัดกำแพงเพชร

ด้วยความอนุเคราะห์ของท่านผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดกำแพงเพชร ชื่อ พ.ต.อ. ประยูร ชันสุพัฒน์ ซึ่งผมคุ้นเคยกับท่านมาก่อนตั้งแต่ผมเป็นศึกษาธิการอำเภอเมืองอุตรดิตถ์และศึกษาธิการจังหวัดสุโขทัย ท่านมาจัดการยกรถให้แล้วพาผมกับพรรคพวกไปทำแผลที่ตีสันในในตัวจังหวัด

หลังจากส่งรถแลนด์รูบี้เข้ากรุงเทพฯ แล้ว ผมกับคุณนิพนธ์ก็ทำงานกันต่อที่จังหวัดกำแพงเพชร โดยความอนุเคราะห์ของเพื่อนครูและผู้บริหารโรงเรียนมัธยมที่จัดหาหนะมาแทนให้

ผลการพิจารณาสภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาของกำแพงเพชรหลังจากที่รถคว่ำหัวร้างข้างแตกแล้วก็คือ

ยุบโรงเรียนสตรีประจำจังหวัด รวมกับโรงเรียนชายแล้วสร้างที่ใหม่ซึ่งมีพื้นที่กว้างขวางเกินกว่าหลักเกณฑ์ที่กำหนดแล้วให้ชื่อโรงเรียนใหม่นี้ว่า “โรงเรียนกำแพงเพชรพิทยาคม” ซึ่งปรากฏอยู่ตราบนótaทุกวันนี่

สิ่งที่ประทับใจในการยุบ-ขยายโรงเรียนกำแพงเพชรพิทยาคมนี้ นอกจากจะได้ผลจากรถคว่ำแล้ว ถ้อยคำที่ผู้กำกับการตำรวจภูธร จังหวัดกำแพงเพชรเปรยขึ้นขณะสนทนาในวงอาหารเย็นก็ยิ่งชวนให้น่าคิดไม่น้อย

ผมคุยให้ท่านฟังขณะที่ท่านเลี้ยงอาหารเย็นผมว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาจะต้องรับนักเรียนมากขึ้น จึงต้องหาที่ดินสร้างโรงเรียนให้กว้างขวาง โรงเรียนมัธยมประจำจังหวัดของกำแพงเพชรทั้งสองโรงเรียนที่ดินคับแคบไป จึงต้องยุบ รวมแล้วขยายให้ใหญ่โตขึ้น ฯลฯ

ผมคุยเท่าไร ท่านผู้กำกับฯก็นั่งฟังโดยไม่โต้ตอบ คงสนใจการคุยของผมแต่เพียงคำว่า “อือ” อยู่คำเดียวตลอดเวลาจนอืมข้าว อืมเหล้าที่ท่านเลี้ยงและกำลังจะแยกย้ายกันกลับไปที่พักอยู่แล้ว ผู้กำกับฯจึงพูดขึ้น

“โรงเรียนพ่อ โรงเรียนแม่อะไรของเอ็งวะ ใช้ที่ดินเป็นร้อยไร่ ข้าเรียนหนังสือมาจนได้เป็นผู้กำกับฯ โรงเรียนข้าฯมืออาคารหลังเดียว”

ยุบ-ขยาย : เจอดีเข้าจนได้

ชื่อนั้น สำคัญไฉน : บัญชาธิราชมนตรี

ช่วงระยะเวลาที่เริ่มพัฒนาโรงเรียนมัธยมด้วยการเปิดโรงเรียนใหม่ตลอดจนยุบ รวม ขยายโรงเรียนมัธยมเดิมเพื่อสนองทิศทางการที่กำหนดไว้ยุ่นั้น กองโรงเรียนรัฐบาลซึ่งเป็นเจ้าของเรื่องฝ่ายปฏิบัติการ มีความสับสนในทางปฏิบัติอยู่ไม่น้อยในหลายเรื่อง

แม้กระทั่งการตั้งชื่อโรงเรียน เพราะการตั้งชื่อโรงเรียนมัธยมขณะนั้นจำเป็นต้องเสนอขึ้นไปขอรับการอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเสียก่อนจึงจะประกาศใช้ชื่อโรงเรียนได้

อธิบดีตกลงกับผมว่า โรงเรียนที่เปิดใหม่นั้น ให้ใช้ชื่ออำเภอหรือสถานที่สำคัญในท้องถิ่นเป็นหลัก แล้วต่อท้ายด้วยคำว่า "พิทยาคม" หรือ "วิทยาคม"

โรงเรียนระดับจังหวัดก็เช่นเดียวกัน ถ้าต้องยุบ รวม ขยาย ก็ให้ใช้ชื่อจังหวัดแล้วต่อท้ายด้วยคำว่าพิทยาคมหรือวิทยาคม ตามแต่จะเหมาะสมคล้องจองกัน

จะมีโรงเรียนบางโรงเรียนเท่านั้นที่ยกเว้นจากเกณฑ์นี้ เพราะเป็นชื่อที่สืบเนื่องจากความเก่าแก่หรือได้รับพระราชทาน หรือมีผู้บริจาคที่ดินและก่อสร้างอาคารเรียนให้บ้าง ซึ่งก็ไม่มากนัก

เมื่อตกลงกับอธิบดีแล้ว ผมก็จัดทำบันทึกเสนอ นำเรียนให้อธิบดีลงนามขออนุมัติหลักการจากท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการไว้ก่อน เมื่อเสนอเรื่องเปิดโรงเรียน ตั้งชื่อโรงเรียนขึ้นไปภายหน้าจำนวนคราวละหลาย ๆ โรงเรียน รัฐ-

มนตรีจะได้อนุมัติง่าย ๆ ตามหลักเกณฑ์ที่ท่านเห็นชอบแล้ว โดยไม่ต้องมาไล่เบียดขัณฑมกันเป็นรายโรงเรียน

อธิบดีลงนามในบันทึก ผ่านเรื่องขึ้นไปตามลำดับตั้งแต่กองกลางสำนักงานปลัดกระทรวงฯ ปลัดกระทรวง สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี จนถึงรัฐมนตรี

เรื่องไปอยู่ที่รัฐมนตรีหลายวัน

ขณะนั้นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ คือ ฯพณฯ สุขกิจ นิมมานเหมินท์ ซึ่งใคร ๆ ก็ทราบดีว่าท่านเป็นนักปราชญ์และนักการทูตระดับโลก

ขณะที่ท่านเป็นรัฐมนตรี ท่านก็สั่งราชการอย่างนักปราชญ์และนักการทูต

คุณมงคล ศรีไพวรรณ หัวหน้ากองกลางสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการซึ่งต้องกลั่นกรอง ผ่านงานของทุกกรมที่เสนอขึ้นไปยังปลัดกระทรวงฯ และรัฐมนตรีฯ ซึ่งคุ้นเคยกับผมเป็นพิเศษเพราะเรียนหนังสือมาห้องเดียวกันอยู่หลายปี เล่าให้ฟังว่าท่านรัฐมนตรี ท่านบันทึกสั่งการตามแบบฉบับของท่าน ซึ่งบางครั้งก็เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ เช่น

กรมเสนอเรื่องขออนุมัติจ่ายเงินให้แก่ผู้รับเหมาก่อสร้างที่เกินอำนาจวงเงินที่อธิบดีและปลัดกระทรวงจะสั่งจ่ายได้ขึ้นไปถึงรัฐมนตรี ท่านก็สั่งแต่เพียงสั้น ๆ ว่า

O.K. แล้วก็ลงชื่อของท่าน

เมื่อกรมทำเรื่องไปขออนุมัติจ่ายเงินต่อกระทรวงการคลัง กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง ไม่ยอมจ่ายเงินให้เพราะไม่มีคำว่าจะอนุมัติจากรัฐมนตรีผู้มีอำนาจสั่งจ่าย ต้องเดือดร้อนกลับมาทบทวนให้ท่านสั่งการ เป็นต้น

ถ้าใครอยากจะทราบเรื่องบัญชาฯลฯ รัฐมนตรีสุกิจ นิมมานเหมินทร์ ในหลายกรณีที่สนุกสนาน ก็ขอให้ไปถาม คุณมงคล ศรีไพรวรรณ ในปัจจุบันก็ได้ เพราะคุณมงคลจัดไว้ในสมุดช่วยจำเยอะเลย

สำหรับหลักการตั้งชื่อโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เสนอขึ้นไป เมื่อท่านพิจารณาแล้วท่านก็เกษียณสั่งการลงในท้ายบันทึก แต่เพียงว่า

“ชื่อนั้น สำคัญไฉน”

แล้วท่านก็ลงชื่อกำกับไว้เป็นหลักฐาน

เมื่อเรื่องลงมาถึงกรมฯ ท่านอธิบดีก็ส่งต่อมาให้กองโรงเรียนรัฐบาล โดยมีได้บันทึกอะไรเพิ่มเติมหรือสั่งการอะไรนอกเหนือจากที่รัฐมนตรีบัญชาลงมา ผมก็เลยงงว่าท่านรัฐมนตรีเห็นชอบกับชื่อเสนอหรือไม่อย่างไร

ถือเรื่องขึ้นไปปรึกษาอธิบดีด้วยตนเองอีกครั้งหนึ่ง ท่านอธิบดีซึ่งเคยเป็นลูกศิษย์ท่านรัฐมนตรีมาก่อน ท่านหัวเราะและบอกว่า รัฐมนตรีเขียนลงมาอย่างนี้แสดงว่าท่านเห็นชอบด้วยแล้ว ทำไปได้เลย

ผมเกิดความลังเลขึ้นมาทันทีแต่ก็ต้องเชื่อเพราะอธิบดีสั่งด้วยวาจาแล้ว ความลังเลใจของผมทำให้ต้องเจตดีเข้าจนได้ ก็คือ ผมตั้งบันทึกทบทวนขึ้นไปถึงรัฐมนตรีใหม่ว่า ท่านจะเห็นชอบหรือไม่ โดยผ่านเรื่องขอให้อธิบดีลงชื่ออีกครั้งหนึ่ง

ถ้าอธิบดีไม่ลงชื่อในบันทึกทบทวน ก็ถือว่าจบ แต่อธิบดีก็ลงชื่อในบันทึกให้ เรื่องจึงผ่านขึ้นไปตามลำดับจนถึงรัฐมนตรี เช่นที่แล้วมา

บันทึกทบทวนกลับมาอย่างรวดเร็วว่าการเสนอครั้งที่แล้วเป็นอันมาก โดยมีเกษียรของรัฐมนตรีกำกับลงมาด้วยว่า "ถามหาตะหวัก ตะบวยอะไรกันอีกล่ะ ดีแล้วก็ทำไปได้เลย" แล้วท่านรัฐมนตรีก็ลงชื่อกำกับอีกเช่นเคย

อธิบดีท่านคงจะสมน้ำหน้าผมที่บอกไม่เชื่อก็เลยผ่านเรื่องลงมาให้กองโรงเรียนรัฐบาลโดยไม่มีบันทึกอะไรต่อท้าย

ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาจนบัดนี้ หลักการตั้งชื่อโรงเรียนมัธยมศึกษาซึ่งมีคำว่า "วิทยาคม" หรือ "พิทยาคม" ต่อท้ายชื่อจังหวัด อำเภอ ตำบล ก็แพร่หลายตลอดมา

เจตน์จากท่านรัฐมนตรีเข้าจนได้

ป่าช้า : ชื่อที่ดินทำโรงเรียน

ขณะที่ผมทำหน้าที่ผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาล
อยู่นั้น มีครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ที่เป็นรุ่นราวคราวเดียวกัน สนิท-
สนมคุ้นเคยกัน เพราะวัยวุฒิใกล้เคียงกันเป็นอันมากจนถึงกับ
ตั้งฉายาเรียกชื่อกันเป็นพิเศษเฉพาะหมู่พวกอยู่หลายราย

ตัวผมเอง ครูใหญ่—อาจารย์ใหญ่ที่คุ้นเคยเขาเรียกผมว่า
“จิ้งโก” ซึ่งผมเองก็ไม่รู้เหมือนกันว่าทำไมจึงได้รับฉายาเช่นนั้น
เดาเอาเองว่า พรรคพวกคงจะแก่ดูหนังโคบาลอเมริกัน
ที่มีพวกแม็กซิกกันเป็นตัวประกอบหลายเรื่องและมีชื่อ “จิ้งโก”
มือปืนอยู่ด้วย

ส่วนผมก็ตั้งฉายาพรรคพวกตามความสนิทสนมคุ้นเคย
เหมือนกัน เช่น

อาจารย์เจือ หมายถึงเจริญ ผมก็เรียกแก้วว่า “สิงห์น้อย”
เพราะอาจารย์เจือเป็นคนร่างเล็ก รูปหล่อ แต่มีหัวใจเด็ดเดี่ยว
เสมือนสิงห์ ไม่ยอมใครง่าย ๆ ถ้าไม่ชอบด้วยเหตุผล ยิ่งกว่านั้น
เวลาเล่นกอล์ฟกับเพื่อนฝูงก็มีฝีมือฉกาจฉกรรจ์ กินเงินเพื่อนฝูง
จนแรงกล้วไปตาม ๆ กัน

อีกท่านหนึ่งที่มีฉายา คือ อาจารย์เจตน์ แก้วโชติ ได้รับ
ขนานฉายาว่า “โกไรเอท” เพราะตัวโตผิวดำบ้านมีพละกำลัง
มาก ถ้าไปต่างจังหวัดและออกเดินตามตรอกซอกซอยในเวลา
กลางคืนแล้วมีอาจารย์เจตน์ไปด้วย รับรองได้เลยว่าไม่มีภัย
จากนักเลงประจำถิ่น

นอกจากนั้น พรรคพวกอีก 3 ท่าน ที่ได้รับฉายาจากผม
ว่า “ยอดตือ—ครองโลก” คือ

อาจารย์มนัส กาละดี ครูใหญ่โรงเรียนมัธยมสา อำเภอสาก
จังหวัดน่าน อาจารย์สมบูรณ์ รัตนวรพันธ์ ครูใหญ่โรงเรียน
มัธยมร่องวาง จังหวัดแพร่ และอาจารย์วิฑูรย์ ญาณสมเด็จ
ครูใหญ่โรงเรียนแม่จันวิทยาคม จังหวัดเชียงราย

ทำไมจึงเรียกว่า “ยอดคือ-ครองโลก”

อาจารย์ทั้ง 3 นั้น มีลักษณะคล้ายคลึงกันในเชิงตือก็คือ
เมื่อใดก็ตามท่านมีโอกาสเข้าไปราชการที่กรมฯ ในกรุงเทพฯ
ท่านจะเข้าไปนั่งคุยกับผมครั้งละนาน ๆ แม้ผมจะไม่เงยหน้าขึ้น
คุยด้วยเพราะต้องเซ็นตหนังสือ เพื่อนก็คุยอยู่ได้และก็บรรยาย
สภาพโรงเรียนตลอดจนความทุกข์ยากในการบริหารโรงเรียน
ให้ฟัง แล้วลงสรุปว่า ให้หางบประมาณพิเศษไปซื้อที่ดินขยาย
โรงเรียนให้ได้เพราะที่ดินโรงเรียนมีน้อย ไม่เข้าหลักเกณฑ์ที่
กรมกำหนดใหม่

แม้ผมจะยังไม่เคยไปเยี่ยมโรงเรียนของท่าน ผมก็นึกภาพ
โรงเรียนอำเภอสาก อำเภอร่องวาง และอำเภอแม่จันออกชัดเจน
แล้วว่า มีสภาพเป็นอย่างไร เพราะท่านทั้ง 3 เป็นนักบรรยาย
ชั้นเยี่ยม

แต่ละปีงบประมาณ โดยเฉพาะใกล้สิ้นปีจะมีท่านทั้ง 3
หมุนเวียนกันมาบ้านเปี้ยนอยู่ที่กองโรงเรียนรัฐบาลครั้งละหลาย ๆ
วัน เพื่อคอยงบประมาณเหลือจ่ายที่จะแบ่งให้

กลยุทธ์และชั้นเชิงในการขอเงินเหลือจ่ายไปซื้อที่ดินขยาย
โรงเรียนนั้น มีไม่เหมือนกัน

อาจารย์มนัส กาละดี จะใช้ยุทธวิธีทั้งขู่ ทั้งปลอบ แม้กระทั่ง
อ้างอธิบดีว่า ดร.ก้อ สวัสดิพิพาณิชย์ ไปเยี่ยมโรงเรียนแล้ว ผู้-

อำนาจการกองไม่เห็นไป อธิบติบอกรให้ซื้อที่ขยายให้ได้ ดังนั้น
ผู้อำนวยการกองต้องจัดงบประมาณให้

อาจารย์สมบูรณ์ รัตนวรพันธ์ นั้นดีลูกซิม ยึดตามแบบ
ฉบับหนุ่มแม่หลายของแพร์ จะยังงี้ก็ต้องขอให้ได้เท่าไรก็เอา
ทั้งนั้น

ส่วนอาจารย์วิฑูรย์คนเมืองแพร์ แต่ดันไปเป็นครูใหญ่
แม่จัน เชียงราย รูปร่างใหญ่จนผมเรียกว่า “ไทยใหญ่” มียุทธ-
ศาสตร์ไม่เหมือนใคร คือมาแต่ละครั้งจะมีนิทานโกหกบ้าง จริง
บ้าง เล่าให้ฟังในเชิงตลกขบขันทุกครั้ง แล้วก็วิ่งวอนให้ผมไป
เป็นเจ้าของเลี้ยงอาหารกลางวันทุกคราวไป แถมยังขอเงินเหลือ
จ่ายไปซื้อที่ดินทุกปี

จำได้ว่าอาจารย์ทั้ง 3 ท่าน ได้เงินเหลือจ่ายไปจัดซื้อที่ดิน
ขยายบริเวณโรงเรียนเกือบจะทุกปีจนกว้างขวาง แม้ท่านทั้ง 3
จะย้ายไปอยู่ที่อื่นแล้ว โรงเรียนก็คงจะต้องนึกถึงท่านที่เป็นผู้
บุกเบิกขยายบริเวณออกไป

เงินเหลือจ่ายแต่ละปีก็ได้ไม่มากนักปีละสอง-สามหมื่น
บาท แต่อาจารย์ทั้ง 3 ได้ที่ดินเพิ่มเกินวงเงินที่ให้มากมายนัก
เพราะท่านอาศัยแรงศรัทธาของประชาชนเข้าสมทบ

ที่ผมประทับใจมากที่สุดคือ มีเงินน้อย เพิ่มที่ดินได้มากทั้ง
3 โรงเรียน

เฉพาะโรงเรียนแม่จันวิทยาคม ผมได้ข่าวว่าที่ดินที่อาจารย์
วิฑูรย์ต้องการขยายเป็นผืนใหญ่ด้านหลังโรงเรียนนั้น มีที่ดิน
ป่าช้าเก่าคั่นอยู่ระหว่างกลาง 2-3 งาน แล้วจึงจะถึงที่ผืนใหญ่

ถามอาจารย์วิฑูรย์ว่า จะทำอย่างไรกับที่ซึ่งไม่มีเจ้าของ
ผืนเล็กที่คั่นกลางระหว่างที่โรงเรียนกับที่ผืนใหญ่ที่จะซื้อ

อาจารย์วิฑูรย์ ตอบว่า “ก็ซื้อ” ผมก็ถามต่อว่าจะซื้อกับใคร อาจารย์วิฑูรย์ ก็ตอบว่า “ซื้อกับผีก็ได้” ผมก็เลยเงิบไม่ตามต่อ

วิธีการของอาจารย์วิฑูรย์ ก็คือ ขุดกระดูกไม่มีญาติแล้วมาปนกิจเสียก่อนจึงยึดครองที่ดิน

อาจารย์วิฑูรย์ ยังส่ำทับผมอีกว่า “ก้อซื้อที่ดินกับผี เอาทำโรงเรียนไม่เห็นจะเป็นไร ได้ที่ดินมาขยายโรงเรียนก็แล้วกัน”

ผมจำนนต่อถ้อยคำของ “ไทยใหญ่” ถ้าไม่เรียกว่า “เจอดี” ของอาจารย์วิฑูรย์ ก็ไม่รู้จะเรียกว่าอะไร

หนังสือพิมพ์ฉบับนี้...
 ...
 ...
 ...

เสาชงชาติบนหลังคา : โรงเรียนมัธยมศึกษาอวดลาว

ในช่วงปีการศึกษา 2514 ต่อปี 2515 อธิบดีกรมวิสามัญศึกษา ดร.ก่อ สวัสดิพิพาณิชย์ แจ้งให้ผมทราบว่า คุณนายบุญหญิง ต.สุวรรณ จะบริจาคเงินเป็นการกุศลสร้างอาคารเรียนให้แก่โรงเรียนมัธยมเต็มรูปแบบ 318 คือ อาคารขนาด 3 ชั้น 18 ห้องเรียน ตามมาตรฐานที่กำหนดกันขึ้นใหม่ เมื่อผมมาอยู่กองโรงเรียนรัฐบาล คุณนายบุญหญิงกำหนดว่าขอให้สร้างในเขตอำเภอเมือง หรืออำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

จังหวัดเหมาะพอดีกับทางกรมวิสามัญก็บอกให้กองโรงเรียนรัฐบาลดูแลอยู่แล้วว่า โรงเรียนมัธยมระดับจังหวัดเพียง 2 โรงเรียน จะรับปริมาณการเพิ่มของนักเรียนไม่ไหวแน่ ควรจะมีโรงเรียนมัธยมระดับจังหวัดแห่งที่ 3 อีกสักโรงเรียนหนึ่ง

อาจารย์ ดร.ก่อ บอกว่าถ้าผมมีเวลาว่างควรไปคุยกับ อาจารย์ลาวัลย์ ถนอมจันทร์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนสุนารี และอาจารย์คณิต พุทธิรัตน์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย ในขณะนั้นเพื่อขอความร่วมมือในการแสวงหาที่ดินเพื่อสร้างโรงเรียนแห่งที่ 3

เมื่อมีจังหวัดเวลาว่างจากงานในกองฯ ผมก็ชักชวนคณะเจ้าหน้าที่จากกองฯ 2-3 คน เดินทางโดยรถยนต์จากกรุงเทพฯ ไปจังหวัดนครราชสีมา และตั้งใจว่าเมื่อเสร็จธุระที่นครราชสีมาแล้วจะเดินทางไปตรวจเยี่ยมโรงเรียนชายฝั่งโขงเรื่อยไปตามแต่เวลาจะอำนวยให้

หลังจากที่พบอาจารย์ลาวัลย์ ถนอมจันทร์ และอาจารย์คณิต พุทธิรัตน์ แล้ว ความหวังที่จะได้ที่ดินสร้างโรงเรียนก็สำเร็จ เพราะอาจารย์ลาวัลย์ไปคุยสถานที่และเลือกไว้แล้ว ประกอบ

กับเป็นที่สาธารณะและไม่มีปัญหาในการที่เด็กจะเดินทาง เพราะโรงเรียนนี้ถ้าเปิดขึ้นก็จะรับเด็กชานเมืองทิศเหนือได้เพียงพอ

ด้วยความอนุเคราะห์และเอาใจใส่ของอาจารย์ลาวัลย์ จึงได้ที่ดินมาสร้างโรงเรียนอย่างกว้างขวาง และผู้บริจาคเงินสร้างอาคารหลังแรกก็คือ คุณนายบุญพริ้ง ต.สุวรรณ ซึ่งโรงเรียนนี้ได้ชื่อว่า โรงเรียนบุญพัฒนา เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา แห่งที่ 3 ของจังหวัดนครราชสีมา ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

จากภารกิจเกี่ยวกับที่ดินที่นครราชสีมาแล้ว ผมและคณะ ก็เดินทางมุ่งทิศตะวันออกและเยี่ยมโรงเรียนระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ตามรายการและไปค้างคืนที่อุบลราชธานี หลังจากเยี่ยมโรงเรียนระดับจังหวัดที่อุบลราชธานีแล้ว โดยเฉพาะโรงเรียนเบญจมมหาราช ซึ่งอาจารย์ขวัญ จันทร์ปุม เป็นอาจารย์ใหญ่ อยู่แล้ว ก็เดินทางเรียบฝั่งโขงขึ้นเหนือผ่านยโสธร มุกดาหาร ซึ่งขณะนั้นยังไม่ได้ยกขึ้นเป็นจังหวัด

เห็นโรงเรียนมัธยมมุกดาหารในขณะนั้นแล้วเกิดความสังเวชเป็นอันมาก เพราะอาคารเรียนไม้ชั้นเดียวเก่า ๆ มีที่ดินแคบ ๆ เรียงกันอยู่ต้องเสียเวลาไปเจรจากับนายอำเภอมุกดาหาร เพื่อให้ได้ที่ดินใหม่กว้างขวางกว่าเก่า และในระยะต่อมาได้ขอให้อาจารย์สนิทพงษ์ นวลมณี ไปเป็นอาจารย์ใหญ่มุกดาหาร คนใหม่ เพื่อก่อร่างสร้างโรงเรียนในที่ดินใหม่จนกว้างขวางดังที่เห็นในปัจจุบัน

จากมุกดาหารก็มุ่งขึ้นเหนือเยี่ยมโรงเรียนธาตุพนม ซึ่งเคยมาแล้วถึง 2 ครั้ง สมัยอาจารย์ล้วน วรนุช เป็นอาจารย์ใหญ่ แล้วก็เลยไปค้างคืนที่นครพนม

รุ่งขึ้นเมื่อเยี่ยมโรงเรียนปิยะมหาราชาลัย ซึ่งอาจารย์ไพโรจน์ แสงชัย เป็นอาจารย์ใหญ่อยู่แล้ว ก็ตัดสินใจเข้าสู่จังหวัดสกลนคร เพราะเส้นจากนครพนมตรงขึ้นไปไม่มีเส้นทางรถยนต์

ที่สกลนครได้พบอาจารย์สำเร็จ นิลประดิษฐ์ ซึ่งเคยเป็นอาจารย์ใหญ่อยู่ที่โรงเรียนวิทยานุกูล อาจารย์สำเร็จได้เล่าถึงสภาพปัญหาของโรงเรียนซึ่งนอกจากบริเวณจะคับแคบเป็นเสี้ยวแล้ว ยังเป็นที่ลุ่มที่ต้องการถมดินและสร้างอาคารเพิ่มเพื่อให้พอกับการขยายปริมาณนักเรียนอีกด้วย

แทนที่จะค้างคืนที่สกลนครกับอาจารย์สำเร็จ แต่ต้องเดินทางต่อไปค้างคืนที่อุดรธานี เพราะได้นัดกับอาจารย์สังัด จิตตะโสธร และอาจารย์ประยูร ธีรพงษ์ อาจารย์โรงเรียนอุดรพิทยานุกูลเอาไว้แล้ว

ในช่วงระยะเวลานั้น บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังเต็มไปด้วยทหารอเมริกัน เนื่องจากสงครามเวียดนามยังไม่ยุติ เดินทางไปจังหวัดใดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงผ่านแต่ค่ายทหารของฝรั่งเกือบทุกจังหวัด โดยเฉพาะที่จังหวัดอุดรธานีมีทหารอเมริกันมากเป็นพิเศษ เพราะมีฐานบินอยู่ในเขตอำเภอเมืองอุดรธานีด้วย

ตั้งใจไว้ว่าเมื่อได้เยี่ยมอาจารย์สังัด และอาจารย์ประยูรแล้วจะเดินทางไปจังหวัดหนองคาย เพื่อเยี่ยมเยียนอาจารย์ล้วน วรนุช ซึ่งย้ายจากธาตุพนมไปอยู่โรงเรียนปทุมเทพวิทยาคารใหม่ ๆ แต่ก็ไปไม่ได้เพราะเวลาที่ขออนุญาตไปราชการจากอธิบดีจวนจะหมดแล้ว ต้องรีบตัดขึ้นไปจังหวัดเลยให้ได้ เป็นจังหวัดสุดท้าย เพราะมีเรื่องที่จะต้องพิจารณาหลายเรื่อง

ไปถึงจังหวัดเลยได้พิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับการรวมโรงเรียนและย้ายโรงเรียน จากที่เดิมซึ่งคับแคบทั้ง 2 โรงเรียน ไปอยู่ที่แห่งใหม่ร่วมกับอาจารย์เฉลิม จิรนาท อาจารย์ใหญ่โรงเรียนสโมสรวินาลัย และอาจารย์จารุณี โชติกุล อาจารย์ใหญ่โรงเรียนสตรีเลย ซึ่งก็ไม่มีปัญหาอะไรนอกจากต้องเร่งงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียน อาคารประกอบ ตลอดจนปรับปรุงพื้นที่ให้เท่านั้น ก็จะสามารถย้ายและยุบรวมได้ ส่วนชื่อโรงเรียนนั้นตกลงกันให้ชื่อว่าโรงเรียนเลยพิทยาคม ดังที่เป็นอยู่ปัจจุบัน

ภารกิจสำคัญยังคงค้างอยู่อีกเพียงประการเดียวก็คือต้องไปเยี่ยมโรงเรียนมัธยมเชียงคาน อำเภอเชียงคานให้ได้ เพราะครูใหญ่ที่ชื่อ อาจารย์โฮม จันทพอง เรียกร้องมานานแล้ว

ขณะที่ผมเป็นผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาลนั้น ครูใหญ่มีชื่อจำง่ายอยู่ 2 ท่าน คือ ท่านหนึ่งอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

อาจารย์ลอนดอน รักษาตา ครูใหญ่โรงเรียนบ้านค้าย จังหวัดระยอง กับอาจารย์โฮม จันทพอง ครูใหญ่โรงเรียนมัธยมเชียงคานจังหวัดเลย

ผมไม่กล้าถามว่า ชื่อทั้งลอนดอน และโฮม มีความเป็นมาอย่างไร เพราะยังจำเรื่องราวของ ฯพณฯ รัฐมนตรีสุกิจ นิมมานเหมินท์ ท่านเขียนไว้ว่า “ชื่อนั้นสำคัญไฉน” ได้ดี

ที่ผมต้องไปเยี่ยมอาจารย์โฮม จันทพอง จนถึงโรงเรียนมัธยมเชียงคานนั้น เพราะอาจารย์โฮมเรียกร้องว่าผู้ใหญ่จากกองและกรมไม่ค่อยจะไปเยี่ยมเลย เนื่องจากเส้นทางเดินจากตัว

จังหวัดเลยไปอำเภอเชียงคานเป็นเส้นทางที่ผ่านเขตอิทธิพลของ
ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ โรงเรียนเชียงคานจึงถูกทอดทิ้งมานาน

เมื่อไปถึงโรงเรียนแล้วจึงเห็นสภาพของความทรุดโทรม
ตามคำบอกเล่าของอาจารย์โฮม อย่างแท้จริงจนต้องคิดจัดวาง
ผังอาคารสถานที่และบริเวณโรงเรียนใหม่ทั้งหมด ผมยังสัญญา
กับอาจารย์โฮมว่าจะขออนุญาตอธิบดีจัดอาคารเรียนเป็นตึก
3 ชั้น ขนาด 18 ห้องเรียน (แบบ 318) มาให้ทันที 1 หลัง เพื่อ
เป็นขวัญและกำลังใจให้แก่ครูและนักเรียนที่ทนทรมาณเรียนใน
อาคารชั่วคราวหลังคาหญ้าคารั้วมานานแล้ว

อาจารย์โฮม และคณะครูโรงเรียนเชียงคานดีใจกันเป็น
อันมากที่ผมรับปากเช่นนั้น แต่ครูใหญ่คือ อาจารย์โฮมยังไม่
ค่อยจะพอใจเพราะตั้งใจว่าจะขอของแถมพร้อมอาคาร

อาจารย์โฮม ขอให้ออกแบบเป็นพิเศษเพราะโรงเรียน
อยู่ติดลำน้ำโขง มองเห็นบ้านเรือนฝั่งประเทศลาวอยู่ชัดเจน
โดยขอให้มีส่วนชาติอยู่บนหลังคาอาคารเรียน 3 ชั้นด้วย ซึ่ง
ผมไม่แน่ใจว่าหน่วยช่างเขาจะออกแบบเป็นพิเศษตามคำขอของ
อาจารย์โฮมฯได้หรือเปล่า แต่ก็รับปากไว้ก่อน

ผมถามอาจารย์โฮม ต่อหน้าคณะครูและพรรคพวกที่
ร่วมเดินทางไปจากกองโรงเรียนรัฐบาลว่า อาจารย์โฮม จะ
เอาเสาธงชาติไว้บนหลังคาเพื่ออะไร

คำตอบที่ได้จากอาจารย์โฮม ก็คือ “อวดคนลาวครับ”
เอาธงชาติไทยไว้ให้สูงที่สุดเพื่ออวดคนลาวเป็นความคิดของ

อาจารย์โฮม ที่เรียกเสียงฮาจากคณะครูโรงเรียนเชียงคานและ
คณะของผมจากกองโรงเรียนรัฐบาลได้นานพอควร

เจอดีเสาชงชาติบนหลังคาศึกของอาจารย์โฮม เข้าจนได้

หมกบ. กำลังวางแผนทิศทางที่จะสร้างอาคาร อ.เชียงคาน จ.เลย

ประชุมภาคใต้ : ต้องไปปีนัง มาเลเซีย

ดูเหมือนจะเป็นธรรมเนียมของการประชุมข้าราชการ
ทุกกระทรวง ทบวง กรม ที่จัดประชุมกันในภาคใต้แล้ว ต้อง
หาโอกาสเดินทางไปดูงานในประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะ
มาเลเซีย

การประชุมอาจารย์ใหญ่ประจำปีการศึกษา 2514 ผม
ได้รับการร้องขอจากอาจารย์ใหญ่ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค
ให้จัดประชุมที่ภาคใต้ จังหวัดสงขลา แล้วให้หาทางพาไปดูงาน
การศึกษาที่ประเทศมาเลเซียด้วย

ความยากลำบากของคำขอนี้อยู่ที่ทางปฏิบัติสองประการ
คือ ไม่เคยมีธรรมเนียมของกรมวิสามัญศึกษามาก่อน และ
จำนวนคนมากเกินไปที่จะเดินทางไปต่างประเทศ แต่เมื่อเป็น
ความประสงค์ของอาจารย์ใหญ่ ตัวผมในฐานะผู้ให้บริการก็
ต้องหาหนทางสนองให้จงได้ โดยนำความเข้าหารือกับอธิบดี
ด้วยวาจาก่อน

อธิบดี ดร.ก่อ สวัสดิพิพาณิชย์ นั้น ใจกว้างเป็นแม่
เจ้าพระยา เพราะท่านเห็นคุณค่าของการดูงาน ซึ่งไม่เฉพาะ
ต่างประเทศเท่านั้น แม้ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมด้วยกันจะไปดู
โรงเรียนซึ่งกันและกัน ท่านก็สนับสนุน

เมื่ออธิบดีตกลง ผมก็จัดทำบันทึกให้ท่านลงชื่อเสนอขอ
อนุมัติต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงฯ ซึ่งรัฐมนตรีฯ ก็อนุมัติตาม
คำขอ โดยอนุญาตให้อาจารย์ใหญ่ทุกคนที่เข้าประชุมสัมมนา
ครั้งนี้ เดินทางไปทัศนศึกษาที่ปีนัง ประเทศมาเลเซียได้

งานใหญ่ครั้งแรกของเจ้าหน้าที่กองโรงเรียนรัฐบาลซ้อน
กันถึงสองเรื่องใหญ่ ๆ คือ การเตรียมเอกสารและจัดการประชุม

กับจัดเอกสารและประสานงานไปต่างประเทศ ต้องแบ่งเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ โดยเฉพาะการไปต่างประเทศคราวเดียวกันถึง 200 กว่าคนนั้น งานเอกสารและงานประสานการเดินทางและที่พักยุ่งยากมิใช่น้อย

พาหนะเดินทางต้องให้वानอาจารย์สมนึก สุทธิวงศ์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนสะเดา “ขรรค์ชัยกัมพลานนท์อนุสรณ์” เป็นผู้จัดหา เพราะรถบัสคันใหญ่ คันยาว มีเครื่องปรับอากาศ ดังที่เราเห็นกันในปัจจุบันนี้ยังมีไม่แพร่หลาย

อาจารย์สมนึก อาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยมสะเดานั้น ใครไม่รู้จักก็ออกจะเขยติ่มที เพราะเป็นเจ้าของผู้กว้างขวางอยู่บริเวณชายแดนไทย—มาเลเซียมาช้านาน แม้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จะออกไปแล้วชื่อของกลับมาก็ต้องตามหาอาจารย์สมนึก ด้วยความอนุเคราะห์อย่างเต็มใจที่สุดของอาจารย์สมนึก ทั้งพาหนะเดินทาง การผ่านด่าน ที่พักในป็นิ่ง ก็เรียบร้อยก่อนการเดินทาง

เมื่อการประชุมอาจารย์ใหญ่ประจำปีเริ่มขึ้นที่โรงเรียนมหาวิทยาลัย จังหวัดสงขลา ทุกอย่างก็เรียบร้อยสมบูรณ์ เพราะในการประชุมครั้งนี้มีกำลังเจ้าภาพระดับบิกถึงสามบิกด้วยกัน คือ อาจารย์จรัส โสทธิพันธ์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนมหาวิทยาลัย อาจารย์อาภรณ์ สาครินทร์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนวรนาเรเฉลิม และอาจารย์วิจิตร วิจิตรสงวน อาจารย์ใหญ่โรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัย เป็นเจ้าภาพร่วมกันตลอดเวลาของการประชุม

ระหว่างการประชุมก็สนุกสนาน ครื้นเครงกันดี เพราะไม่มีการบรรยายมาก ผมจัดแต่ท่านอธิบดีคนเดียวเป็นผู้บรรยาย ส่วนผู้อำนวยการกองและเจ้าหน้าที่นั้น มีหน้าที่ตอบคำถามของ

อาจารย์ใหญ่และคอบันทึกความต้องการของอาจารย์ใหญ่ที่
ขอให้กองฯจัดให้ ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนทุกโรงเรียนกำลังทุกข์
ยากแสนสาหัส เนื่องจากการเพิ่มปริมาณนักเรียนและขาดแคลน
ไปเสียทุกอย่าง

ท่ามกลางความทุกข์ ก็ยังมีความสนุกปะปนอยู่ด้วยกัน
ทุกคน เพราะหลังจากการประชุมแต่ละวันแล้วอาจารย์ผู้เฒ่า
ทั้งหลายก็จับกลุ่มเดินคุยกันตามชายหาดอันยาวเหยียดสวยงาม
ของสงขลา ส่วนที่ยังไม่ค่อยจะเฒ่าเท่าไรนัก ก็ไปจับกลุ่มตาม
ร้านขายสุรารายหาดที่มีคนขายหน้าตาพอไปวัดเข้า ๆ ได้คุยกัน

ผมเองนั้นไม่ถนัดฟังผู้เฒ่าท่านคุยกัน ก็เลยต้องติดตาม
กลุ่มของอาจารย์ดุษิต พูนพอน อาจารย์ทิม ผลภาค อาจารย์ลพ
ชูแห อาจารย์นพคุณ ทรงชาติ อาจารย์เชาวน์ สาลิฉันท์ อาจารย์
สงวน คลังชำนาญ ฯลฯ ไปตามร้านชายหาดกับเขาด้วย

พวกกลุ่มหนุ่ม (ขณะนั้น) มีเรื่องคุยกันแปลก ๆ เช่น ใน
การประชุมสัมมนาตอนเช้า ท่านอธิบดีพูดถึงเรื่อง การเสนอ
ขอเปลี่ยนแปลงการใช้อักษรย่อประจำโรงเรียนขึ้นไปยังกระ-
ทรวงฯ เพราะเห็นว่าการใช้อักษรย่อชื่อจังหวัดแล้วต่อท้าย
ด้วยตัวเลขนั้น น่าจะล้าสมัยเสียแล้ว เพราะโรงเรียนมัธยมจะ
ขยายไปทั่วทุกอำเภอ คงไม่มีใครอยากได้ตัวเลขท้าย ๆ เป็น
แน่แท้

ใครคนหนึ่งเอ่ยขึ้นว่า บางโรงเรียนให้อักษรย่อลำบาก
แน่ ๆ โรงเรียนคลองใหญ่ โรงเรียนหาดใหญ่ จะใช้ชื่อว่ายังไร
รวมทั้งโรงเรียนหอวังของอาจารย์ดุษิตฯด้วย

ทุกคนก็ได้ฮากันเป็นที่สนุกสนาน

อีกคนหนึ่งก็เสนอขึ้นว่า การจัดประชุมที่สงขลาจะไม่ค่อยจะดี โดยเฉพาะจัดที่ ม.ว. (โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ) เพราะตอนเย็นเลิกประชุมแล้วเรียบเหงาเหลือกำลัง สู้ไปจัดที่ ห.ญ. (โรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัย) ไม่ได้

อาจารย์วิจิตร อาจารย์ใหญ่โรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัย นั่งฟังอยู่ด้วย ก็เลยเหมารถยนต์พาทั้งคณะไปเลี้ยงที่หาดใหญ่ เสียเดี๋ยวนั้นเลย

ผมก็ได้案内ส่งติดตามคณะไปกินอาหารเย็นที่อาจารย์วิจิตรเลี้ยงที่ ห.ญ. (หาดใหญ่) กับเขาด้วย เพราะถึงอย่างไรในเย็นวันนั้น ห.ญ. (หาดใหญ่) ก็ต้องดีกว่า ม.ว. (มหาวิทยาลัยราชภัฏ) อย่างแน่นอน

เมื่อการประชุมสัมมนาสิ้นสุดลง การทัศนศึกษาปีหนึ่งประเทศมาเลเซียก็เริ่มขึ้น โดยคณะได้ออกเดินทางจากที่พักในสงขลาตอนเช้าด้วยขบวนรถยนต์อันยาวเหยียด ผ่านเขตแดนไทยเข้าไปในดินแดนมาเลเซียจนถึงที่พักแรมที่ได้จองล่วงหน้าไว้ แล้วทุกคนก็ออกจับจ่ายใช้สอย ซื้อข้าวของกันตามชอบใจ

ตัวผมเอาคาดคิดผิดถนัดใจเลยทีเดียวว่า การเดินทางครั้งนี้ น่าจะชลุกชลัก ล่ำซ้ำ เพราะจำนวนผู้เดินทางมากเหลือเกิน แต่ด้วยความมีวินัยที่เยี่ยมยอดของทุกคนที่ตรงตามเวลา ทุกอย่างจึงเรียบร้อย ราบรื่น ทั้งไปและกลับ

แม้อาจารย์ใหญ่แต่ละท่าน โดยเฉพาะอาจารย์ใหญ่หญิง จะไม่ค่อยได้พักผ่อนหลับนอนเต็มที่นัก เพราะเดินทางซื้อของ ผ่ากถูก ผ่ากหลานกันจนตึกตื่น แถมตอนเช้าก็ยังหอบของพะรุงพะรังมาขึ้นรถก็ยังไม่มีการยอมเสียเวลานัดเลย

การไปต่างประเทศเต็มคณะครั้งนี้ ต้องขอบคุณผู้ประสานงานการเดินทางไปต่างประเทศครั้งนี้เป็นอย่างสำคัญเป็นพิเศษสองท่าน โดยเฉพาะที่ทำงานอย่างเหน็ดเหนื่อยตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นการเดินทาง ก็คือ อาจารย์ยงยุทธ โคตะมะ กับอาจารย์คณิง ไทยประสิทธิ์

ทั้ง ๆ ที่ไม่แน่ใจว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นอีกแล้วในช่วงเวลาเดินทางกลับ แต่ก็มีเหตุทำให้เสียเวลาไปอีกจนได้ ต้องนั่งคอยกันบนรถในขบวนเป็นเวลานาน

เพิ่งมารู้เอาตอนหลังว่า อาจารย์สมนึก พาพรรคพวก 2-3 คน ออกไปหาโรงแรมที่อื่นนอกจากที่พวกเราพัก เพราะโรงแรมที่พวกเราพักเต็มหมด และเมื่อตอนจะออกจากโรงแรมเด็กของโรงแรมประพฤตินไม่เรียบร้อย เจ้าพ่อสะเดาของเรา ก็เลยเสียเวลาอบรมเด็กนานไปหน่อย ทำให้ต้องคอยกันทั้งคณะ

ก่อนจะแยกย้ายจากกันเพื่อกลับบ้าน กลับโรงเรียน ในการประชุมคราวนั้น ยังมีอาจารย์ใหญ่หลายท่านติดอกติดใจอักษรย่อชื่อโรงเรียนที่จะเปลี่ยนใหม่กันอยู่เป็นอันมาก เช่นพูดว่า

“ยังงี้ ๆ ป.น. (ป็นัง) ก็ยังสู้ ห.ญ. (หาดใหญ่) ของเราไม่ได้เนาะ”

จะไปสู้ได้ยังไงล่ะครับ คนมาเลเซียมาเที่ยวหาดใหญ่มากกว่าคนไทยไปมาเลเซียเป็นไหน ๆ

ครับ ไม่มีใครในกลุ่มอาจารย์ใหญ่เจอดีที่ ป.น. (ป็นัง) เลย แต่เจอดีกันเป็นแถวจนได้ที่ ห.ญ. (หาดใหญ่) ทั้งนั้น

คำเข้าบ้าน : พักราชการอธิบดีกรมการศาสนา

ดวงชะตาของผมกับการเมืองดูเหมือนจะไม่ค่อยสมพงษ์กันเท่าไรนัก ช่วงจังหวะชีวิตเวลาใดที่จำเป็นต้องเฉียดใกล้ ๆ กับวงการเมืองมักจะได้เรื่องที่จะทำให้ตนเองลำบากทุกครั้งที่ไป ความจำเป็นที่ต้องเฉียดใกล้วงการเมืองตั้งแต่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษา เพราะมีหน้าชายเป็นนักการเมืองนั้นหลีกเลี่ยงไม่ได้

ผมเรียนจบชั้นมัธยมปีที่ 6 ในขณะที่มหาสงครามโลกครั้งที่ 2 ยังไม่ยุติ ทั้ง ๆ ที่ได้รับทุนเล่าเรียนฝึกหัดครูไว้แล้ว ตั้งแต่เรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่ 4 ก็ไม่สามารถไปเรียนได้ เพราะโรงเรียนฝึกหัดครูยังไม่เปิด

จบชั้นมัธยมปีที่ 6 แล้ว กลายเป็นหนุ่มพเนจรจนคุณแม่บอกคุณน้าให้เอาผมไปใช้งาน มิฉะนั้นแล้วผมจะกลายเป็นเด็กเกเร ขณะนั้น หน้าชายเป็นนักการเมือง มีตำแหน่งเป็นประธานสภาบ้าง เป็นรัฐมนตรีบ้าง ผมก็จำไม่ได้ เพราะเรียนอยู่ถึงจังหวัดสุโขทัยไกลกรุงเทพฯ ไม่ค่อยจะได้พบหน้าชายบ่อยนัก

วันดี คืนดี ระหว่างสงคราม ผมก็ถูกปลุกขึ้นกลางดึกให้เดินทางไปกับน้าโดยไม่รู้ว่าจะไปไหน น้าไปไหนผมก็มีหน้าที่หอบสัมภาระติดตาม

รู้ตัวว่าไม่ต้องหอบเพราะจะตั้งหลักอยู่เป็นที่ชั่วคราว แล้วก็หลังจากออกจากบ้านมาได้ 5 วัน มีเสื้อผ้าชุดเดียวและน้ำก็ไม่ได้อาบ แถมยังไม่รู้ว่าน้าไปที่นั่นทำอะไรเสียอีกด้วย

ฐานชั่วคราวก็ค่อยอดเขาสูงห้วยเหลือง หมู่บ้านแม่ั่ว ตั้งอยู่ในป่าดงดิบที่ลิ่งป่าไม่รู้จักคน ระหว่างเขตอำเภอเมืองตากกับอำเภอแม่สอดใกล้ชายแดนพม่า

ผมกลายเป็นเสรีไทยไปโดยบังเอิญ ประมาณหนึ่งปีกับแปดเดือน จนเสรีจบมหาสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2488 ทั้งนี้ มาทราบภายหลังว่าน่าจะชายเป็นหัวหน้าเสรีไทยภาคเหนือ

ชีวิตในกองบัญชาการเสรีไทยซึ่งควบคุมกระบวนการทั้งหมดในภาคเหนือของผม ท่ามกลางชาวเขาและการฝึกฝนทั้งอาวุธและยุทธวิธีการรบที่ทันสมัยขณะนั้น โดยครูฝึกจากชาวต่างประเทศและคนไทยที่โคตรมลงมาจากต่างประเทศนั้น มีรสมีชาติพอใช้

เมื่อสงครามสิ้นสุดลง ผมก็ได้มาเรียนโรงเรียนฝึกหัดครูตามที่ได้สมัครเอาไว้ตั้งแต่มัธยมปีที่ 4

ขณะที่เรียนอยู่ฝึกหัดครูประถมและฝึกหัดครูมัธยม นายชายก็ยังไม่เลิกเป็นนักการเมือง บางขณะที่เกิดความวุ่นวายในวงการเมือง ผมก็ต้องกลายเป็นลูกหาบของนายชายหนีการจับกุมบางยุคบางสมัย

ผมเป็นตั้งแต่ลูกหาบ ยามเฝ้าหน้าบ้าน จนกระทั่งเด็กหิ้วกระเป๋ากลับเข้าบ้านนายกรัฐมนตรีนี่ ให้นายชายและนักการเมืองคนสำคัญ ๆ หลายท่านที่คุ้นเคยกับนายชาย ตลอดเวลายาวนานในช่วงหลังมหาสงครามโลกครั้งที่ 2

แม้แต่ผมรับราชการเป็นศึกษาราชการอำเภอแล้ว นายชายก็ยังไม่เลิกเล่นการเมือง ยังคงสมัครเป็น ส.ส.จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งผมพึงย้ายไปเป็นศึกษาราชการอำเภอเมืองในปี พ.ศ. 2498

ช่วงเวลานั้น พรรคเสรีมนังคศิลากำลังเป็นใหญ่เพราะเป็นพรรครัฐบาล และมีการเลือกตั้งซ่อมแทน ส.ส.ที่เสียชีวิตเพราะอุบัติเหตุเครื่องบินตก

แทนที่นำชายผมจะลงสมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรค
รัฐบาล แต่ท่านกลับไปสมัครรับเลือกตั้งในอีกพรรคหนึ่ง

ผมซึ่งเป็นหลาน แม้จะไม่ได้ช่วยอะไรนำเลยเพราะฟัง
จะย้ายมาอยู่อำเภอเมืองอุดรติดต่ได้ไม่ถึงสองเดือนก็พลอยถูก
หวยเฉียดการเมืองเข้าไปอีกทั้งรางวัลใหญ่และรางวัลเล็ก

ทั้งบัตรสนเท่ห์ ทั้งการฟ้องด้วยวาจา จากความหวาด
ระแวงของผู้สมัครฝ่ายรัฐบาล กล่าวหาว่าผมเป็นข้าราชการ
ช่วยผู้สมัคร ส.ส.

ขณะนั้น ขพนข พล.อ.มังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่า
การกระทรวงศึกษาธิการ และ ขพนข พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์
อธิบดีกรมตำรวจเป็นเลขาธิการพรรคเสรีมนังคศิลา ทั้งสอง
ท่านรู้จักชื่อผมจากคำฟ้องและบัตรสนเท่ห์เป็นอย่างดี

ท่านทั้งสองขึ้นไปจังหวัดอุดรติดต่ด้วยตัวของท่านเอง
เพื่อสืบสวนข้อเท็จจริง

ศึกษาธิการอำเภอตำแหน่งเล็ก ๆ ก็กลายเป็นคนดังระดับ
ประเทศไปในพริบตา

ยิ่งประกอบกับกระทรวงศึกษาธิการอนุมัติให้กรมวิชาการ
ซึ่งมีคุณหลวงกี (นายกี กริตวิทโยสาร) เป็นอธิบดีไปทำการ
ทดลองใช้อุปกรณ์การเรียนแบบเบสิกที่จังหวัดอุดรติดต์ และ
ผมเป็นศึกษาธิการอำเภอเมือง ไม่ค่อยจะเห็นด้วยกับวิธีการ
เช่นนั้นด้วยแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการยิ่งกริ้ว
ผมเป็นทวีคูณขนาดกักบริเวณห้ามออกนอกเขตจังหวัด

แต่ด้วยการยึดถือความถูกต้องและความเป็นจริงในทุก
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หลังจากเสร็จสิ้นการเลือกตั้งและนำชาย

ผมไม่ได้รับเลือกแล้วก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้นกับผมอีกเลย ผมคงรับราชการอยู่ตามปกติและได้รับการเลื่อนเงินเดือน เลื่อนชั้นเลื่อนตำแหน่งตามโอกาสอันควรตลอดมา

หลังจากลงสมัคร ส.ส.อุตรดิตถ์ครั้งสุดท้ายคราวนี้แล้ว นายชายผมก็วางมือจากการเมือง ผมก็เลยไม่ค่อยจะได้เจียดการเมืองตลอดมา

มาปะทะกับการเมืองอย่างเต็มอัตราอีกครั้งหนึ่งก็ในขณะที่ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาล รองอธิบดีกรมสามัญศึกษา และอธิบดีกรมการศาสนา ซึ่งพฤติกรรมการของการเจียดใกล้กับการเมืองต่างกรรมต่างวาระกันหน้าสนุกไม่น้อย

ขณะที่เป็นผู้ผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาลนั้น มีครูอาจารย์ สังกัดกรมวิสามัญศึกษาและกรมสามัญศึกษา (หลังปี พ.ศ. 2515) ขอลาออกจากราชการไปสมัครรับเลือกตั้งกันเป็นจำนวนไม่น้อยในแต่ละสมัยที่มีการเลือกตั้ง

ในสมัยนั้นมโนนโยบายกำชับลงมาจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการชัดเจนว่า ผู้ที่ลาออกเพื่อสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส. หากมิได้รับเลือกจะขอกลับเข้ารับราชการก็ให้กรมกองเจ้าสังกัดพิจารณาความประพฤติและความเหมาะสมเป็นราย ๆ ไป และไม่ให้รับกลับเข้ารับราชการในสถานที่เดิม

หลังจากเสร็จสิ้นการเลือกตั้งแต่ละครั้ง ครู-อาจารย์ที่ลาออกไปสมัครรับเลือกตั้งแล้วไม่ได้ ได้มาขอกลับเข้ารับราชการกันเป็นแถว ผมต้องนำเรียนหาหรืออธิบดีเป็นราย ๆ ไป

ครู-อาจารย์คนใดที่ไม่ค่อยอยู่กับร่องกับรอยระหว่างเป็นครู อธิบิต่าหน้ารู้เท่า ๆ กับผู้อำนวยการกองและท่านก็สั่งไม่ให้รับกลับเข้ารับราชการตามที่ขอ ผมก็ต้องปฏิบัติตาม

มีใครบ้างก็รู้ ๆ กันอยู่ และบุคคลเหล่านี้แหละครับที่ตั้งตัวเป็นศัตรูกับผมเพราะโกรธที่ไม่รับกลับเข้ารับราชการ ทั้ง ๆ ที่ผมไม่มีอำนาจจะรับและเป็นคำสั่งของอธิบดีว่าไม่รับ ซึ่งผมเองก็พูดไม่ได้ว่าอธิบดีสั่งเรื่องจึงกลายเป็นผมสั่งการไม่รับ จึงต้องโกรธกัน

สมัยที่ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาลอีกเช่นกันที่ต้องเจียดใกล้กับความเกลียดชังของนักการเมืองบางคนอย่างสำคัญก็คือ เรื่องการฝากเด็กเข้าเรียน

ผมเป็นผู้ที่กำหนดรูปแบบการฝากเด็กเข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยเฉพาะในส่วนกลางตามนโยบายที่ไม่เปิดเผยจากกระทรวงฯ และกรมฯ เพราะขณะนั้นกรมวิสามัญศึกษาต้องการที่จะไม่ขัดใจกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รัฐมนตรีสำนักงบประมาณ ฯลฯ เพื่อการได้รับการสนับสนุนงบประมาณของกรมฯที่กำลังขยายปริมาณอย่างรวดเร็ว

ผมขอยืนยันว่าขณะที่ผมเป็นผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาลนั้น แม้จะของบประมาณการก่อสร้าง งบประมาณเกี่ยวกับอัตรากำลังครูเพิ่มขึ้นไปเท่าใด ทั้งสำนักงบประมาณและสภาผู้แทนราษฎรก็สนับสนุน

การชี้แจงงบประมาณของอธิบดีกรมวิสามัญศึกษานั้น บางปีอธิบดีเข้าไปนั่งชี้แจงต่อกรรมาธิการงบประมาณประจำปีเพียง 3-5 นาที เท่านั้น เพราะไม่มีกรรมาธิการซักถามราย-

ละเอียดเลย ทั้ง ๆ ที่บางกรมในกระทรวงศึกษาธิการต้องชี้แจง
เป็นเวลา 4-5 ชั่วโมง

ใครที่คิดว่าผมพูดเกินความจริงก็ไปถามท่านอธิบดี ดร. ก่อ
สวัสดิพาณิชย์ ได้ในปัจจุบัน

การฝากเด็กเป็นไปตามแนวทางที่อธิบดีกำหนดทั้งหมด
โดยผมเป็นผู้ปฏิบัติ แต่มีปัญหาบางรายที่ท่าน ส.ส. ท่านนำบุตร
หลานหวัะคะแนมาฝากเฉพาะเจาะจงโรงเรียนเป็นจำนวนมาก
ส.ส. บางคนทำบัญชีทางว่าส่งมาเป็นจำนวนถึง 50-60 คน
ผมก็จัดฝากให้ได้ไม่หมด

ยิ่งกว่านั้น บางรายที่ฝากเข้าไปแล้ว อาจารย์ใหญ่ตรวจสอบ
ภายหลังว่ามีการเรียกเงินค่าฝากเป็นจำนวนมาก ซึ่งผมเป็นผู้
ฝากก็เริ่มจะเสียคน เพราะไปสมคบกับ ส.ส. เรียกเงินค่าฝาก
เด็ก ทั้ง ๆ ที่ผมไม่รู้เรื่องอะไรเกี่ยวกับการเรียกเงินเลย

ในปีต่อ ๆ มาผมก็ระมัดระวังมากและไม่ยอมรับฝากเด็ก
จาก ส.ส. บางคน ตัวผมก็เพิ่มศัตรูทางลับขึ้นมาอีกพวกหนึ่ง

คนที่ทำงานใกล้ชิดกับผมเกี่ยวกับการรับฝากเด็ก ยัง
รับราชการอยู่หลายคน ลองไปสอบถามถึงความทุกข์ยากใน
การจัดสรรเด็กฝากในแต่ละปีได้ คือ อาจารย์คนึง ไทยประสิทธิ์
อาจารย์สมพงษ์ ธรรมอุปกรณ์ และอาจารย์ลักขณา นาดานนท์

ผมไม่เคยคิดที่จะเป็นปรปักษ์กับนักการเมืองคนใดเลย
แต่ความถูกต้องของการปฏิบัติราชการทำให้ต้องมีคนไม่ชอบ
เพราะการไม่ปฏิบัติตามใจที่เขาต้องการศัตรูไม่เปิดเผยเหล่านี้
ทั้งเขียนใบปลิว บัตรสนเท่ห์ห้องร้องผมตลอดมา แม้กระทั่งย้าย
มาอยู่กรมการศาสนาก็เกิดเรื่องกับการเมืองเข้าอีกจนได้

ขณะดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมการศาสนานั้น มีเงินงบประมาณอยู่จำนวนหนึ่ง เรียกว่าเงินบูรณะพัฒนาวัดซึ่งสำนักงบประมาณตั้งให้ไว้ทุกปี เพราะเงินนี้มีประวัติยาวนานมาตั้งแต่สมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475

เจ้าสมเด็จพระสังฆราช ขณะดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมการศาสนา อธิบดีกรมการศาสนา มีอำนาจเต็มในการจัดสรรงบประมาณถวายวัดต่าง ๆ เพื่อบูรณะซ่อมแซมและก่อสร้างวัดตามที่เจ้าอาวาสขอมา

เผชิญสมัยที่ผสมต้องรับผิตชอบ มีเงินงบประมาณก่อนนี้มากเป็นพิเศษเพราะในการตัดงบประมาณของกรมการศาสนาจากยอดอื่น ๆ แล้วนำมาเพิ่มให้ยอดบูรณะและพัฒนาวัดเป็นจำนวนมาก

ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2520 นั้น ไครลองไปคุยยอดงบประมาณด้านนี้จากกรมการศาสนาก็จะเห็นยอดเงินผิดปกติดีกมาก คือยอดเงินเพิ่มหลายร้อยเปอร์เซ็นต์

ยอดเงินงบประมาณที่สูงผิดปกตินี้แหละเป็นยอดปรารถนาของผู้ที่แอบแฝงในรูปแบบของนักการเมืองที่ขาดคุณธรรม

เมื่อมีการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในปลายปี พ.ศ. 2519 แล้วมีรัฐบาลชั่วคราวปฏิรูปการปกครองแผ่นดินเข้ามาบริหาร นักการเมืองบางคนก็ได้เข้ามาเป็นรัฐบาลด้วยและชักชวนรัฐมนตรีที่มีใช้นักการเมืองให้จัดการกับเงินก้อนนี้ เพื่อจะสร้างฐานการเมืองในอนาคต

ผมยอมไม่ได้เพราะขัดกับความถูกต้องอย่างรุนแรง เพราะยอดเงินนี้น่าจะได้เป็นประโยชน์ต่อการพระศาสนาอย่างเต็มที่ แต่จะหันเหเอาเงินไปสร้างฐานทางการเมืองด้วย จึงเป็นเรื่องของผู้รับผิดชอบคืออธิบดีจะต้องขัดใจท่าน

เมื่อผมยอมไม่ได้ก็ขัดใจท่านทั้งคณะ บางคนในคณะนั้นปรามาสต่อหน้าผมว่า “จะต้องจัดการเอาอธิบดีกรมศาสนาออกให้ได้”

แม้จะเป็นการเจรจาลับระหว่างผมกับคณะที่ต้องกรำนำเงินบูรณะพัฒนาวัดไปจัดการเอง แต่ก็ยังมีหลายคนที่ทราบเรื่องราวว่าผมจะเป็นอธิบดีกรมการศาสนาต่อไปไม่ได้แน่ จะต้องไม่ถูกย้ายไม่เรื่องใดก็เรื่องหนึ่ง

ไปคุยกับพระเดชพระคุณพระพรหมคุณาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดสระเกศ และกรรมการมหาเถรสมาคม ท่านก็รู้อย่างที่ผมรู้ ท่านยังกำชับผมว่า “อธิบดีต้องระวังภัยมืดอีกด้วยนะ”

ตัวผมเองนั้นปลงตกเสียแล้วว่า อะไรมันจะเกิดมันก็ต้องเกิด เมื่อต้องรักษาความถูกต้อง และปกป้องการพระศาสนาให้พ้นจากการเบียดเบียนของคนจัญไรที่มีการศึกษาและตำแหน่งหน้าที่สูงมันก็คงจะหนักหน่อย

ไม่นึกว่าจะเป็นเรื่องค่าเช่าบ้าน ซึ่งผมหยุดเบิกมาถึงสามปีแล้ว ตั้งแต่ยังอยู่กรมสามัญศึกษา

ผมย้ายจากจังหวัดเชียงใหม่เข้ามาอยู่กรุงเทพฯ ในปี 2512 ก็เบิกค่าเช่าบ้านเรื่อยมา จนถึงปี พ.ศ. 2516 ก็หยุดเบิก เพราะพ่อตาได้ยกบ้านให้เป็นกรรมสิทธิ์แล้ว

พอมาถึงปี พ.ศ. 2519 ที่ผมเป็นอธิบดีกรมการศาสนา มีอดีต ส.ส.ซึ่งเคยเป็นครูกรมวิสามัญศึกษาไปสมัครรับเลือกตั้งไม่ได้แล้วขอกลับเข้ารับราชการ อธิบดี ดร.ก่อ ไม่ยอมรับ และพาลโกรธผมนำเอาบัตรสนเท่ห์เก่า ๆ ไปให้ รัฐมนตรีสั่งการให้มีการสอบสวนใหม่

ผมได้เรียนไว้ตอนต้นแล้วว่าเขามาหาผมเป็นคณะ ฉะนั้นเรื่องจัดการสอบสวนเกี่ยวกับค่าเช่าบ้านก็ทำเป็นคณะเช่นเดียวกัน คือตั้งแต่หน่วยงานในสำนักนายกฯ จนถึงในกระทรวงศึกษาธิการ

แม้แต่การสั่งพักราชการระหว่างการสอบสวนก็ดูชอบกล เพราะในคำสั่งนั้นอ้างถ้อยคำในกฎหมายพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนมาบังคับใช้ แต่พฤติการณ์มิได้มีอยู่ตามถ้อยคำในกฎหมายเลย

จะไปมีพฤติการณ์ที่จะสั่งพักราชการได้อย่างไรละครับ เพราะเรื่องมันเกิดสมัยที่ผมเป็นผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาล หลักฐานก็อยู่ที่กรมสามัญศึกษา แล้วขณะที่ทำการสอบสวน

ผมเป็นอธิบดีกรมการศาสนา จะไปยุ่งเกี่ยวหรือทำลายหลักฐานเก่า ๆ ที่มีอยู่ได้อย่างไร

พฤติกกรมอย่างเดียดังเช่นพระเดชพระคุณพระพรหม-
คุณาภรณ์เดือนก็คือ ต้องให้ผมพ้นจากความรับผิดชอบจากกรม
การศาสนาให้ได้ มิฉะนั้นเงินบูรณะพัฒนาวัดก็ไม่สามารถจัด
ตามความประสงค์ของคณะบุคคลนั้นได้

ยิ่งกว่านั้น ระหว่างการสอบสวนก็น่าสนุกมิใช่น้อย มี
การประโคนข่าวทั้งทางวิทยุ ทีวี หนังสือพิมพ์ ประหนึ่งว่า อธิบดี
กรมการศาสนาเป็นอาชญากรแผ่นดินที่ขายชาติบ้านเมือง

การสอบสวนก็มีได้ยึดถือพยานเอกสารของทางราชการ
แต่ยึดถือพยานบุคคลเป็นหลัก

การสอบสวนสิ้นสุดลงด้วยคำสั่งให้ผมออกจากราชการ
ผมก็ลงชื่อรับทราบคำสั่งทันทีไม่มีการวิรอหน่วงเหนี่ยว เพราะ
รู้ดีอยู่แก่ใจว่าอะไรเป็นอะไร

สะใจคณะนั้นอย่างหาที่สุดมิได้เลยทีเดียว

เมื่อผมลงชื่อรับทราบคำสั่งแล้ว ผมก็เขียนร่างอุทธรณ์
คำสั่งตามสิทธิที่พึงมีในกฎหมาย แล้วนำร่างไปขอให้ท่านอาจารย์
เยื่อ วิชัยดิษฐ์ ครูของผมที่ท่านเคยสอนวิชาการบริหารขณะที่
ผมเป็นนักเรียนอยู่ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตรตรวจแก้

ท่านแก้ไขให้เล็กน้อยแล้วผมก็ส่งอุทธรณ์นั้นไปตามชั้นตอน
ของกฎหมายแล้วก็รอฟังผล

ระหว่างรอฟังผลการอุทธรณ์ได้รับความเมตตาจาก
พรรคพวกเพื่อนฝูงมิได้ขาด ไปจังหวัดใดก็มีแต่พรรคพวกมา
คุยปลอบใจ เห็นอกเห็นใจไปทั่วสารทิศ

ดวงชะตาอีกอย่างหนึ่งของผมก็คือ หากถึงจังหวะเวลา
จะต้องเข้าไปไปอยู่กับชาวเขาแม้วบ้าง กะเหรี่ยงบ้างโดยไม่เจตนา

เขียนไผ่ด้วยความผูกพันกับชาวเขามาตั้งแต่เยาว์วัย
จบชั้นมัธยมปีที่ 6 ไม่รู้จะไปเรียนอะไร นายชายก็ได้ให้
เป็นลูกหาบเข้าไปไปอยู่กับแม้วในขบวนการเสรีไทย

ครั้งนี้ลูกของนายผู้หญิงอีกคนหนึ่งก็ชวนให้ไปเที่ยวดู
เหมืองแร่ในเขตอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ติดต่อกับชายแดน
พม่าด้านอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เที่ยวไปเที่ยวมาผมกลายเป็นประธานบริษัทเหมืองแร่
ระหว่างประเทศที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนจากรัฐบาลไทย
และรัฐบาลต่างประเทศรายแรกในภาคเหนือของประเทศไทย
ไปเสียเลย เกือบจะออกจากดงกะเหรี่ยงชายแดนไทยไม่ได้เอา
เสียด้วยซ้ำ

ระหว่างรอมล่อทรัพย์นั้นเลยเป็นคนจิตไม่ว่างต้องรับภารกิจ
ทางธุรกิจระหว่างประเทศเต็มประดู่

หลังจากผมส่งอุทธรณ์ไปไม่ถึงครึ่งปี รัฐบาลชุดปฏิรูปก็เปลี่ยนโดยคณะปฏิวัติ และผมก็ขอเรียนยืนยันว่า คณะที่มาหาผมไม่สามารถนำเงินก้อนดังกล่าว ไปใช้ตามเจตนารมณ์ได้โดย เพราะมีเหตุการณ์ที่ไม่เหมาะสมแทรกซ้อนขึ้นมาและหมดอำนาจวาสนาไปเสียก่อน

โบราณว่า “บาป” ต้องแพ้ “บุญ” วันยังค่ำ

ผมรอผลการอุทธรณ์เสียจนลืม ไม่รู้ว่าพิจารณากันยังงัย ถึงได้ล่าช้า หลายรัฐบาล รวมเวลาแล้วถึง 3 ปีเศษ

ผลที่สุดก็มีคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ออกมาฉบับแรก และฉบับที่สอง ดังที่ผมนำเอาสำเนามาลงพิมพ์ไว้ให้อ่านกันต่อไปนี่

แล้วหลังจากนั้นก็ยังมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าให้ ดำรงตำแหน่ง ซึ่งผมก็นำมาลงพิมพ์ไว้เช่นกัน

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ สป. 42/2524

เรื่อง เพิกถอนคำสั่งลงโทษข้าราชการ

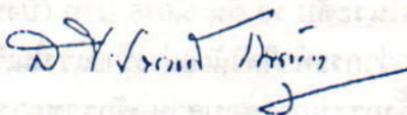
ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ สป. 141/2520 ลงวันที่ 3 มีนาคม 2520 สั่งให้นายประจวบ คำบุญรัตน์ ข้าราชการพลเรือนสามัญ ระดับ 10 ตำแหน่งอธิบดีกรมการศาสนา สั่งกีดกระทรวงศึกษาธิการออกจากราชการกรณีเมื่อครั้งเป็นผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาล กรมสามัญศึกษา ได้กระทำผิดมีที่ดินเป็นของตนเองแล้วสร้างบ้านลงบนที่ดินนั้นและเข้าอยู่อาศัยตั้งแต่เริ่มแรก แต่ได้ทำหลักฐานว่ามีการโอนที่ดินให้ผู้อื่นและบ้านก็เป็นของผู้อื่นแล้วสมคบกันทำใบเสร็จรับเงินค่าเช่าบ้านจากทางราชการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 ถึงปี พ.ศ. 2516 รวมเป็นเงินค่าเช่าบ้านที่เบิกไปโดยไม่มีสิทธิ 52,800 บาท นั้น

บัดนี้ ได้รับแจ้งจากสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีตามหนังสือที่ สร. 0203/326 ลงวันที่ 9 มกราคม 2524 ว่า คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเกี่ยวกับการอุทธรณ์คำสั่งลงโทษของนายประจวบ คำบุญรัตน์ เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2524 แล้วลงมติให้เพิกถอนคำสั่ง

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ที่สั่งให้นายประจวบ คำบุญรัตน์ ออก
จากราชการ รวมทั้งมติของ อ.ก.พ. กระทรวงศึกษาธิการที่
ให้ความเห็นแก่ปลัดกระทรวงศึกษาธิการในกรณีดังกล่าวโดย
ให้ผู้บังคับบัญชาตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน
พ.ศ. 2518 ดำเนินการใหม่ตามกฎหมายต่อไป

ฉะนั้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 44 และมาตรา
105 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2518
ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 19 ลงวันที่
8 พฤศจิกายน 2520 และพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการ
พลเรือน (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2522 จึงให้เพิกถอนคำสั่งลงโทษ
ดังกล่าวเสีย

สั่ง ณ วันที่ 27 มกราคม 2524

(นายสิปพนท์ เกตุทัต)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ สป. 848/2524

เรื่อง ให้ข้าราชการกลับเข้ารับราชการ

ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ 623/2519 ลงวันที่ 17 ธันวาคม 2519 สั่งให้นายประจวบ คำบุญรัตน์ ข้าราชการพลเรือนสามัญ ตำแหน่งอธิบดีกรมการศาสนา (นักบริหาร 10) รับเงินเดือนในระดับ 10 ขั้น 8,075 บาท (ปีงบประมาณ 2520) ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงในเรื่องเบิกค่าเช่าบ้านเท็จ จนถูกตั้งกรรมการสอบสวน พักราชการเพื่อรอฟังผลการสอบสวนพิจารณา ตามมาตรา 90 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2518 และกฎ ก.พ. ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2518) ออกตามความในมาตรา 90 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2518 ตั้งแต่วันที่ 20 ธันวาคม 2519 เป็นต้นไป นั้น

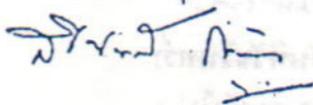
บัดนี้ การสอบสวนได้เสร็จสิ้นแล้ว ปรากฏว่า นายประจวบ คำบุญรัตน์ มิได้กระทำความผิด ไม่มีมลทินมัวหมอง และไม่มีกรณีจะต้องให้ออกจากราชการด้วยเหตุใด ๆ ซึ่ง ก.พ. ได้พิจารณาแล้ว

อนุมัติให้กำหนดตำแหน่งผู้ตรวจราชการ 10 ระดับ 10 โดยให้
เปลี่ยนตำแหน่งผู้ตรวจราชการ 9 ระดับ 9 (ตำแหน่งเลขที่ 2759)
ซึ่งเป็นตำแหน่งดังกล่าว เพื่อบรรจุ นายประจวบ คำบุญรัตน์
กลับเข้ารับราชการเป็นการเฉพาะตัว และเมื่อตำแหน่งนี้ว่างลง
ให้ยุบเลิกตำแหน่งเสีย ตามหนังสือสำนักงาน ก.พ.ที่ สร 0709
/65597 ลงวันที่ 25 พฤษภาคม 2524

ฉะนั้น อาศัยอำนาจตามมาตรา 44 และมาตรา 90 แห่ง
พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2518 ซึ่ง
แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 19 ลงวันที่
8 พฤศจิกายน 2520 มาตรา 7(1) แห่งพระราชบัญญัติเงินเดือน
ของข้าราชการผู้ถูกสั่งพักราชการ พ.ศ. 2502 จึงให้นายประจวบ
คำบุญรัตน์ กลับเข้ารับราชการ และให้รักษาการในตำแหน่งผู้
ตรวจราชการกระทรวง (ผู้ตรวจราชการ 10 ระดับ 10 ตำแหน่ง
เลขที่ 2759) สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยให้ได้
รับเงินเดือนในระดับ 10 ชั้น 10,745 บาท เพื่อนำความกราบ
บังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง ตั้งแต่วันที่ 15
มิถุนายน 2524 เป็นต้นไป

สำหรับเงินเดือนระหว่างพักราชการ ให้เป็นไปตาม
พระราชบัญญัติเงินเดือนของข้าราชการผู้ถูกสั่งพักราชการ
พ.ศ. 2502

สั่ง ณ วันที่ 12 มิถุนายน 2524

(นายสิปปนนท์ เกตุทัต)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

(สำเนา)

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง แต่งตั้งข้าราชการพลเรือน

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ นายประจวบ
คำบุญรัตน์ ดำรงตำแหน่งผู้ตรวจราชการ 10 สำนักงานปลัด
กระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 15 มิถุนายน 2524 เป็นต้นไป.

ประกาศ ณ วันที่ 21 กันยายน 2524

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
พลตรี ประमाण อติเรกสาร
รองนายกรัฐมนตรี

สำเนาถูกต้อง

Thien Surani

(นายชำนาญ นันทิวชรินทร์)
เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป 4

เมื่อได้กลับเข้ารับราชการตามคำสั่งของรัฐมนตรีทั้ง
สองฉบับแล้วนั้น ปลัดกระทรวงฯ ก็สั่งมอบหมายการทำงานให้
รับผิดชอบการตรวจในเขตการศึกษา 7 และ 8 ซึ่งเป็นเขตการ
ศึกษาภาคเหนือรวม 16 จังหวัด โดยไม่ได้เปลี่ยนภาคตรวจไป
เขตการศึกษาอื่นเลยจนเกษียณอายุราชการ

ผมจึงกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญภาคเหนืออันเป็นที่นាំกำเนิด
ในหลาย ๆ เรื่องไปโดยไม่ตั้งใจ และเป็นความผูกพันทางใจที่
ก่อให้เกิดสำนักแห่งความรักและห่วงหาอาทรงานสังคมจิตวิทยาที่
ค่อนข้างจะซับซ้อนเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติในภูมิภาคนี้

อาจารย์กิม หลากภาค อาจารย์อ้อพ ชูแซ่ ติดตามอาจารย์ประจวบ คำบุญรัตน์ ไป
เยี่ยมไร่นาของชาวเขา

หลายคนมักจะสอบถามว่า การถูกพักราชการที่เกิด
จากความผิดพลาดของคำสั่งเป็นเวลาอันยาวนานนั้น เมื่อมีคำสั่ง
ให้กลับเข้ารับราชการแล้ว ได้รับเงินเดือนย้อนหลังไปด้วย
หรือเปล่า

ผมขอเรียนว่า ผมได้รับเงินเดือนย้อนหลังเต็มทุกเดือน นับตั้งแต่วันที่มียศคำสั่งพักราชการและคำสั่งให้ผมออกจากราชการ จนถึงวันที่ผมกลับเข้ารับราชการ แม้จะไม่ได้ทำงานให้หลวงเลย แม้แต่วันเดียวก็ตาม

ทั้งนี้ทั้งนั้น เพราะมีกฎหมายคุ้มครองอยู่ ซึ่งถ้าจะพิจารณากันตามเหตุผลแล้ว น่าจะมีกฎหมายบังคับให้ผู้ที่กระทำการทั้งปวง โดยมีชอบด้วยกฎหมายเป็นผู้ชดใช้แทนมากกว่าที่จะนำเอาเงินงบประมาณแผ่นดินมาจ่าย

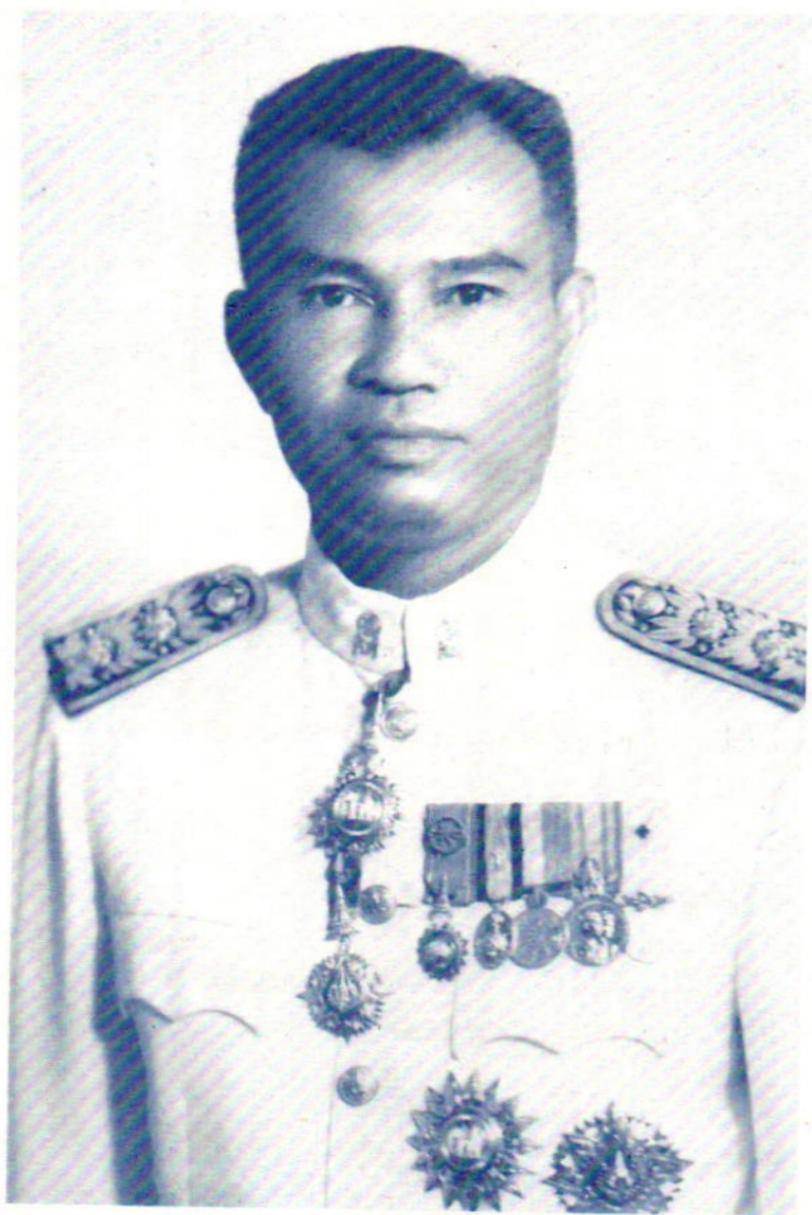
ครับ อธิบดีกรมการศาสนา เจอดี เกี่ยวกับค่าเช่าบ้าน ค้างปีเข้าจนได้

ผู้เขียน

นายประจวบ คำบุญรัตน์

- ถิ่นกำเนิด** บ้านท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
เกิดวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2471
- การศึกษา** — ประถมปีที่ 1-4 โรงเรียนประชาบาลวัดราชธานี สุโขทัย
— มัธยมปีที่ 1-6 โรงเรียนประจำจังหวัดสุโขทัย
— ประโยคครูประถม ฝึกหัดครูพระนคร
— ประโยคครูมัธยม ฝึกหัดครูมัธยมจันทร์เกษม
— การศึกษามัธยมศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร
— การศึกษามหาบัณฑิต Chico State College, California, U.S.A.
— วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 25
- รับราชการ** — ครูโรงเรียนมัธยมประจำจังหวัดสุโขทัย
— ศึกษาธิการอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์
— ศึกษาธิการอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์
— ศึกษาธิการอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย
— ศึกษาธิการอำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย
— ศึกษาธิการจังหวัดอุทัยธานี สุโขทัย และเชียงใหม่
— ผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาล
— ผู้อำนวยการกองแผนงาน
— รองอธิบดีกรมสามัญศึกษา

รูปถ่ายขณะเป็นผู้อำนวยการกองโรงเรียนรัฐบาล

จั้งโก้...การมัธยมศึกษา

พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๑๗